

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE
2020

GETO-DACI SAU GETI ȘI DACI?
MITOLOGIA AȘTRILOR

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE
2020

GETO-DACI SAU GETI ȘI DACI?
MITOLOGIA AȘTRILOR

SUMAR

aprilie

2020

4 Cine părăsește un partid întărește pe celălalt

*Despre traseism
acum 100 de ani*

M. MORA

5 Din vremea Marelui Război

S. PASCHIEVICI,
I. HOISESCU

10 Lupta cu Aliații

*România la Conferința
de Pace de la Versailles*

AL. GHIȘA

15 Get sau dac tot un trac

C. BORANGIC

20 „La ospete omora fără județu“

*La masă la Vodă, cu
veselie sau cu... gâdele*

M. CAZACU

25 Conspirator pentru crai nou

*Mihail Manoilescu
și Restaurația*

C. ȘTEFAN

EXCLUSIVITATE

29 Piramidele faraonilor negri

Misterele Regatului Kuș

C. RILLY

33 Istoria, ca hrană pentru comunitate

D. MATEI

TERITORII
ÎN DISPUTĂ

38 Golful Piran

I.G. ANDREI

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

43 Gioachino Rossini sau viața ca spuma de șampanie

T. STĂNESCU-
STANCIU

30 DE ANI DUPĂ

48 Măine va fi istorie

*Cum s-a schimbat lumea
în care trăim*

ȘT. CIOCHINARU

magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 4 (637)

aprilie 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

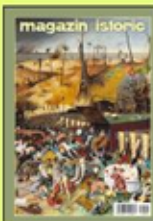
1 Reprezentare în bronz a conducătorului regatului trac al odrysilor, Seuthes al III-lea (c. 331 – c. 300 î.H.). A fost descoperită în tumulul funerar de la Golyamata Kosmata (Bulgaria). Printre celelalte obiecte descoperite se numără coroana de aur a regelui, sabia lui și o ceașcă pentru vin, expuse în Muzeul de Istorie din Kazanlik, în apropierea capitalei antice a odrysilor, Seuthopolis, ridicată de Seuthes al III-lea între 325 – 315 î.H.

2 Peste 40 de regine și regi din Regatul din Méroé au fost îngropați în piramidele din capitala cu același nume, aflată între a cincea și a șasea cataractă a Nilului. În deceniul 4 al secolului al XIX-lea, un căutător italian de comori, Giuseppe Ferlini, a distrus mai multe piramide. În 1836 a revenit acasă, cu o comoară atât de mare, încât nimeni nu l-a crezut că putuse fi descoperită în Africa. O parte dintre bijuterii a fost achiziționată de Ludwig I al Bavariei și alta de Muzeul egiptean din Berlin. În imaginea de sus: templul zeului Amon din Naqa

3 Logofătul Andronache Donici (cca 1760 – 1829), soțul jupănesei Smaranda Donici, a fost un jurist moldovean care a elaborat în 1814 *Manualul juridic* ce-i poartă numele și a participat la redactarea codului civil al Moldovei, inițiat de domnul Scarlat Callimachi. Tabloul a fost realizat de pictorul Ion Balomir (1794 – 1835) și se află în colecțiile Muzeului Național de Artă

4 Spaima este un sentiment care l-a însoțit permanent pe om și s-a manifestat cu mai mare putere în momentele de mare cumpănă. Ea și-a făcut simțită prezența și în capodopere ale artei, precum acest tablou în ulei pe lemn realizat la mijlocul secolului al XVI-lea de pictorul flamand Peter Bruegel cel Bătrân, intitulat *Triumful morții*, într-o vreme când se abătuseră două epidemii de ciumă, iar țara era sfâșiată de conflictele religioase dintre catolici și protestanți și de războiul cu Spania

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghită Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.312.68.77

UN MOMENT PREA TÂRZIU

MIHAI MORA

– Uraaa! Trăiască Take Ionescu! [...]

Fusese liberal. Dar atunci când s-a convins că i-au trecut alții înaintea la bănci în opoziție și la sinecure la putere, s-a înscris în Partidul Conservator [...]

S-a rupt însă partidul în două și atunci s-a înfățișat imediat acolo unde întrezărea viitorul. Întrunirile, manifestațiile, alegerile victorioase s-au ținut lanț. El peste tot. Nu făcea cine știe ce lucru grozav, dar era mereu la post și nimeni nu-l întrecea în puterea glasului și în dezinvoltura gesturilor pentru conservatorii-democrați. În fundul pălăriei avea întotdeauna lipită o marcă cu portretul șefului. La cravată, ac cu aceeași figură.

S-a întâmplat că în 1910 regele Carol a dat puterea lui Petre Carp. El citea și nu credea. S-a dus în fața palatului la depunerea jurământului și s-a uitat lung la șirul de automobile ale miniștrilor. Și totuși spera încă să intervie o minune, care să oprească formarea guvernului. Când a intrat preotul pe poarta palatului, îndreptându-se spre sala unde avea să se preseteze jurământul, a simțit că i se îndoiesc picioarele și s-a rezemat de coșul cu pește la gheață de lângă vitrina lui Ciobanu. Iată că scurta solemnitate s-a sfârșit, miniștrii pleacă radioși. Petre Carp aruncă prin monoclu o privire triumfătoare. Ca trăsnet, el n-a mișcat. Tocmai peste zece minute s-a trezit, a pornit înapoi și s-a oprit drept la clubul carpist, unde a dat buzna.

– Trăiască șeful!

Fiindcă nu era persoană antipatică și fiindcă cine pă-răsește un partid întărește pe celălalt, a fost primit și înscris în registre. Din nefericire însă statele de lefuri viitoare erau alcătuite de mai înainte și timp de aproape trei ani el a reprezentat în sala de jos a clubului pe asistentul care-și pierde vremea, pe când alții își pierd banii, și pe vecinicul nutritor de speranțe viorii.

Dar, vai! La sfârșitul lui 1913 cade guvernul Maiorescu – Take Ionescu și vin liberalii. Cum avea printre ei

pe nașul unui nepot de vară, se roagă de el să-i facă drum în partid. Celor cari îl întreba de ce s-a schimbat la față, le răspundea scurt:

– Am ajuns de unde am plecat. Dovadă că Pământul e rotund.

Dar până să fie reprimat, a trecut o lună, astfel că n-a luat parte la împărțala pomenii. Și a rămas de căruță. Știind ce pășise dincolo, n-a mai vrut să aștepte și s-a declarat opozant.

Iată-l cel mai înfocat partizan al intrării – altora – în acțiune contra germanilor, pentru ca în momentul evacuării să rămâie sub nemți și să le ofere serviciile. Anumite denunțuri despre participarea lui la întrunirile războinice au împiedicat satisfacerea cererii. De aceea tocmai își jurase să redevin franco-fil – când împrejurările aduseră guvernul Marghiloman.

– Să ne trăiască! – țipa el în toate piețele.

Bătu la toate ușile. Nu i se deschise niciuna. Și aici erau locurile împărțite din vreme.

Un motiv întemeiat ca să iasă la hipodrom înaintea armatei care se întorcea victorioasă din Moldova și să azvârle pălăria în aer:

– Sus cu Brătianu!

Asta nu l-a împiedicat să constate mai târziu eșecul liberalilor în alegeri și să dea fuga la Astoria, unde s-a prezentat ca cel mai convins țărănist.

– Aici e viitorul. L-au mâncat pe Averescu!

Țărăniștii erau în Parlament, dar nu aveau putere. Ce să-i dea lui? Era în dreptul lui, prin urmare, după lovitură cu dizolvarea [Parlamentului], să se bucure:

– Îi mănâncă Averescu! [...]

Ieri l-am întâlnit. Era foarte supărat:

– [...] Am simțit că s-au și aranjat listele. O să-mi treacă alții înaintea. Auzi că m-am înscris prea târziu! Și cu cât, nenișorule? Numai cu câteva zile! Un moment de întârziere poate să răpească unui om drepturile lui legitime!

(autorul era redactor la ziarul *Universul*; 10 aprilie 1920)

DICTIONAR ISTORIC

54 Zeii Greciei
antice, nașii planetelor
D. TUDOR

57 Între spaimă
și Moartea neagră
Din vremea ciumei
secolului al XIV-lea
D. MIHALCEA

60 Jupâneasa lui
Donici, cel ce și în pilaf
găsea vreun paragraf
O. SENCUC

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

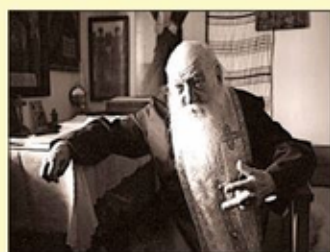
66 Reconstrucție
sovietică
cu sudoarea sașilor
*Documente
din arhivele ruse*

I. SCHIPOR

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ...

71 Oile lui Prier
G. ROȘU

74 Misiune
îndeplinită:
bolșevismul lichidat
în Ungaria
I. GIURCĂ

82 Singurul
bucovinean membru
al Rugului Aprins
*Părintele
Adrian Făgețeanu*
M. VASILEANU

CLIO ANUNȚĂ

86 Frați de arme
peste Milcov
*Expoziție la
Muzeul Militar Național
„Regele Ferdinand I“*
E. BOBOESCU

89 Regina care
a domnit de trei ori
A. DARIE

HOOVER INSTITUTION

93 Povești
din emigrație

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

79 În București,
acum 50 ani

85; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A avut șansa de a supraviețui războiului, la finele căruia a fost decorat cu „Steaua României” cu spade și „Coroana României” cu spade precum și cu panglica „Virtuții Militare” și cu „Crucea Comemorativă” cu baretele: Dobrogea, București, Mărășești, Târgu-Ocna. Dar viața lui Sever a fost profund marcată de dramatica experiență trăită în cei doi ani. Atât cariera sa de avocat și cea politică, cât și viața personală – căsătoria cu Mimi Cernescu și întemeierea unei familii – i-au fost întârziate de anii grei cât s-a aflat pe front, dar și de dese concentrări dinaintea intrării României în război. Drama lui Sever este, de fapt, drama unei întregi generații, generația Marelui Război.

În mod regretabil, o moarte fulgerătoare i-a curmat firul povestirii tocmai în momentul când începuse să descrie marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Sever trecuse botezul focului încă din 3 septembrie 1916, în timpul bătăliilor din Dobrogea, pe pozițiile de la Rasova, Balta Baciului, Cochirleni, Movila lui Moț Oprea, Dealul Mârleanului, Malu Roșu, Cernavodă, dar și în Muntenia, cu începere de la 18 noiembrie, în luptele de lângă București, Târnave, Letea Veche și Bălăria. Văzuse cum bombele germane, lansate de la o înălțime foarte mică, cca 300 m, explodau și făceau ravagii în rândurile ostașilor români. Carnagiul de oameni și de cai de pe șoseaua bombardată la Târnave îl va urmări toată viața. Amestecul acela macabru de morți și răniți, zăcând pe șoseaua pe care au fost surprinși, zecile de cai plini de sânge, cu burțile sfărtecate și picioarele rupte, care se mai zbăteau încă înhămați la tunurile deteriorate, măruntaiele oamenilor și animalelor amestecate și risipite pe distanțe mari, împreună cu resturi de chesoane, de echipamente și harnașamente și urletele îngrozitoare de durere ale răniților care încercau să se ridice și cărora nu le puteau veni în ajutor din cauza grabei cu care trebuia să părăsească locul acela blestemat și nesigur l-au făcut pe Sever să exclame cu sfâșietoare durere: „Războiul, oh războiul!... Câte nenorociri și pagube provocate unui singur ofițer luptător în 24 de ore!?”

Episodul care urmează descrie retragerea dezordonată a armatei române după greaua înfrângere suferită în prima fază a războiului, în fața puternicei mașini de război germane, înfrângere ce a culminat cu ocuparea Bucureștiului și a celei mai mari părți a țării.

BĂTĂLIA DE LA BĂLĂRIA

După aproximativ trei – patru ore de repaos, divizia cu generalul comandant în frunte, în dimineața zilei de duminică, 20 noiembrie 1916, cea mai îngrozitoare și de neuitat zi a vieții mele, a fost din nou atacată, de astă dată cu cea mai mare furie, de germanii care descoperiseră cu amărăciune că mișcarea lor de încercuire fusese dejucată de noi cu atâta curaj și rezezițiune. Prin mijloacele de spionaj și de legătură între unități proprii acestei armate, cu efective îndoite, ne-au ajuns în satul Bălăria – sat devenit istoric prin bătălia care s-a angajat aci între armatele noastre și ale lor și care s-a terminat prin înfrângerea noastră, lăsând liberă calea inamicului spre București, capitala țării –, pe care l-a ocupat în ziua de 23 noiembrie 1916. Importanța acestei bătălii și situațiunile prin care am trecut eu în această memorabilă zi merită să fie cunoscute, cel puțin în rezumat.

Încă de la începutul luptei, văzând furia cu care ne atacau nemții, intensitatea și întinderea tirului lor de artilerie și avioane, mi-am dat seama că suntem în fața

dezastrului și nădejdea salvării mele mi-am pus-o în calul meu iubit, Lucifer. Din nenorocire însă, soldatul, văzând și el primejdia, dispăruse cu calul din vreme, cu

Sever Paschievici,
fotografie din 24 aprilie
1910...

UN SOLDAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

SEVER PASCHIEVICI

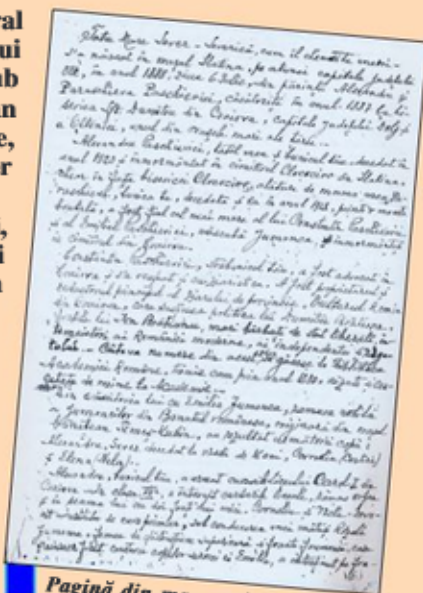
Spre sfârșitul vieții, avocatul și politicianul liberal Sever Paschievici (1888 – 1962) a umplut paginile unui caiet de memorii cu scrisul său mărunț și ordonat, sub forma unei lungi scrisori către unicul nepot, Cristian Toma, băiatul fiicei sale mai mici, Mira. La acea vreme, Cristian avea 12 ani și, cel mai probabil, caietul lui Sever a rămas necitit de el.

Împrejurările vieții au făcut ca, peste multe decenii, fiica cea mare a lui Sever Paschievici, Marigela, să-mi pună la dispoziție acest caiet. Vă mărturisesc că l-am citit pe nerăsuflă și am păstrat o copie, considerându-l un document valoros pentru istoria familiei și o pagină nealterată din istoria neamului românesc.

În momentul izbucnirii Primului Război Mondial, în august 1914, Sever Paschievici (Magazin istoric, nr. 11/2017) se afla la Paris, unde începuse din toamna anului 1913 un doctorat în științe juridice la renumita Universitate Sorbona. Dominat de o ambiție cu adevărat oltenească, Sever avea mari planuri pentru viață și carieră. Aceste planuri însă aveau să fie dejucate de o telegramă trimisă de mama lui în vara anului 1914, care, pretextând că este „grav bolnavă” și copleșită de greutate materiale, îl rechemă în țară, de teama războiului. Cu inima frântă, Sever a revenit acasă, știind bine că nu va mai ajunge vreodată la Paris, ca să-și termine studiile doctorale, începute atât de strălucit sub îndrumarea unor somități ale timpului, printre care se numărau Paul Frédéric Girard (1852 – 1926), la Drept Roman, Charles Gide (1847 – 1932), la Economie Politică, și Marcel Planiol (1853 – 1931), la Drept Civil.

Tânărul avocat își făcuse stagiul militar, cu termen redus, după terminarea Facultății de Drept din București în 1911 și avea gradul de sublocotenent de rezervă. Era un adevărat patriot, așa că intrarea Regatului României în război, în august 1916, l-a găsit înrolat în Regimentul 66 Infanterie Balș. În următorii doi ani, s-a aflat în mod constant în prima linie a frontului, dovedind un devotament necondiționat față de cauza războiului, față de ostașii aflați sub comanda lui, față de superiori și, nu în ultimul rând, față de suveranii țării, regele Ferdinand și regina Maria.

Câteva dintre decorațiile primite de Sever Paschievici; ultima din dreapta este „Crucea Comemorativă”

Pagină din manuscris

Fără a fi o operă literară, caietul său de memorii este o mărturie vie de curaj, sacrificiu pentru țară, determinare, muncă în echipă, respect față de ceilalți, fie ei vii sau morți, instinct de conservare și multe altele. O inimă onestă până la refuz și un caracter foarte puternic, format la școala unor mari personalități ale timpului ca Spiru Haret, Constantin Dissescu, Istrate Micescu, Sever avea capacitatea de a înfrunta moartea fără frică, mânat doar de iubirea sinceră pentru camarazii de arme, pentru calul său, Lucifer, și pentru idealul românilor de pretutindeni: făurirea României Mari.

apăsând pe vorbele: „Nu vreau să cad prizonier!” Maiorul Aricescu, ofițer distins, ajuns general mai târziu, fără să mai aștepte răspunsul colonelului, mi-a spus hotărât: „Du-te, Paschievici, nu vezi că s-a zăpăcit? Vezi-ți de treabă. Du-te!”.

Primind această dezlegare, în prezența comandantului meu de regiment, am luat-o la fugă pe câmp, deși eram echipat cu o manta grea, lungă până la glezne, și cu niște cizme în picioare, care îmi acopereau pulpele deasupra genunchilor. Bombardamentul nemților continua cu furie, ca să ne taie retragerea, dar eu, cu o lopată Linemann în mână dreaptă, mă azvârleam la pământ când auzcam bombe în spatele meu și mă ridicam imediat ce treceau, gonind mereu

– uneori cu limba scoasă, precum câinii – spre satul Stâlp, care apărea într-o mică vâlcea. Când am ajuns în marginea satului, am privit înapoi de unde plecasem – cam 1 km de culcat și ridicat – și am distins, deși nu prea clar, cu toate că aveam o vedere bună de tot, pe cei doi comandanți ai mei, oameni robuști, înalți și grași, purtați de brațe de ostași, probabil nemții care i-au luat prizonieri după cum am aflat mai târziu.

In Stâlp, am dat de Regimentul 3 Artilerie, regiment care susținuse infanteria noastră până atunci, și văzând că nemții se apropiau, se munceau să taie șleau-rele cailor cu foarfecele de tăiat sârmele, căci cu mâna era imposibil să le mai scoată de

pe crucile lor, pentru a fugi cu caii, lăsând tunurile acolo. Tunurile inamice bubuiau mereu, trebuia să mă grăbesc dacă țineam să ies din zona periculoasă. Atunci m-am apropiat de artileristul călare pe calul rotaș și am încălecat pe calul alăturat rotașului, depărtându-mă în galop mare spre râul Neajlov. Când nemții au lungit tirul, transformând tirul de urmărire în tir de baraj, obuzele lor au început să

Piesă de artilerie grea germană pe frontul din România

treacă pe deasupra capului meu. Eu goneam, aplecându-mă cât puteam mai jos pe gâtul calului, cu lopata Linemann deasupra capului în chip de apărătoare, în timp ce obuzele se spărgeau în jurul meu, la distanțe relativ apropiate. După ce mișcarea pe gâtul calului a fost repetată de câteva ori, am ajuns la Neajlov, care, din fericire, acolo pe unde am trecut eu, nu era nici prea adânc, nici prea lat.

Dar, când am ajuns pe malul celălalt al apei, calul s-a prăbușit cu mine la pământ. Reușind să sar, am constatat, cu respirația tăiată, că pe pieptul mantalei mele, de la gât aproape și până la genunchi eram stropit de sânge, iar din vârful uncia dintre urechile calului și din mijlocul pieptului său sângele curgea abundent. Eram pierit,

dar văzând că nu simt nicio slăbiciune și nicio scurgere de sânge din trupul meu, mi-am revenit, dându-mi seama că numai calul fusese rănit de schije de obuzelor explodate în jurul meu și a căzut în contact cu apa care pătrunsese adânc în rană.

Cu noi puteri și eforturi, am luat-o la fugă înainte, spre podul Mihăilești, de pe apa Argeșului. Din nou am avut noroc. Nu departe de locul unde părăsisem bietul cal rănit, am întâlnit o ordonanță călare, purtând alături un alt cal perfect echipat de călărie, amândoi caii frumoși și bine întreținuți. I-am ordonat să stea, ca să încălec calul liber. El, cu lacrimi în ochi, mi-a spus că amândoi caii sunt proprietatea unui maior, care îl așteaptă în

apropiere și care l-ar împușca dacă nu i-ar duce amândoi caii. Mă implora să nu-i iau calul. I-am făgăduit că-i voi preda sigur calul imediat ce va ajunge în locul unde-l aștepta maiorul, ceea ce am și făcut. Descălecând de bună voie de astă dată și auzind iarăși buburile tunurilor inamice, am sărit pe un cheson de tun, care se îndrepta în goană spre Argeș, făcându-mi loc lângă alți camarazi, care mă rugau să-i ferească, că sunt răniți și abia pot suporta durerea rănilor.

Ajuns în valea Argeșului, mi s-a înfățișat spectacolul pe care numai în cărțile de istorie din liceu îl admirasem în fotografia luptei de la Călugăreni, când Mihai Viteazul zdrobise acolo oștile turcești comandate de Sinan Pașa. În apele Argeșului destul

toate că-i ordonasem să nu se miște fără mine din câmpul luptei. Își făcuse, probabil, socoteala că poate cu cad în timpul luptei și că el nu poate încăleca pe Lucifer și, ca să nu fie prins, a luat-o la sănătoasa din vreme, fugind cu calul de dârlogi. Mult mai târziu, am aflat de la el că, negăsindu-mă pe mine, s-a salvat într-un furgon, pe lângă care purta calul de dârlogi cu tot harnașamentul pe el.

Pe câmpul deschis de la Bălăria, cu, alături de oamenii mei, am luptat cât am putut, cu tot curajul, fiindcă văzând că nu exista nicio scăpare, moartea îmi era indiferentă. În timpul bombardamentului infernal, al șuieratului de gloanțe și al răpăitului mitralierelor, îmi încurajam oamenii la atac, îi supravegheam, când, îngroziți de cci pe care-i vedeam căzând în jurul nostru, simulau că sunt răniți sau fugeau să se ascundă după ghizdurile fântânilor, pretinzând că le e sete, ori se aplecau să-și lege moletierele pe care le lăsau într-adins să se desfacă, ca să rămână în urmă și să fugă în șirele de paie, de unde am scos chiar ofițeri ascunși în timpul când urmăream oamenii mei. Mi-aduc aminte când un ostaș de lângă mine a scos un strigăt, s-a apucat de un picior și a început niște sărituri caraghioase pe celălalt picior, plângându-se că e rănit. Pentru că în momentul acela niciun obuz nu căzuse în apropierea noastră, niciun șrapnel nu se spărsese deasupra noastră, nici piuit de gloanțe sau bâzait de mitraliere nu auzisem, i-am ordonat răstit să desfacă moletiera ca să-i văd rana. Văzându-se descoperit, el a început să plângă, să-mi ceară iertare, să-mi mărturisească că

l-a apucat spaima, că are copii și că e păcat să moară așa de tânăr și să-și lase casa și copiii fără niciun sprijin. Altă dată, a trebuit să smulg arma din mâinile unui ostaș și să trag câteva gloanțe pe deasupra unei fântâni mai depărtate, în jurul căreia se adunaseră vreo 10 – 15 oameni cu gândul să părăscască linia de bătaie.

Printre cadavre și răniți, sub rafalele de obuze și pârăitul mitralierelor, pierzând contactul cu mine însămi, alergam în toate părțile, îndemnând luptătorii la curaj, la rezistență și înaintare până în clipa când, în plină bătălie, am văzut că din tot regimentul nostru nu mai rămăsesem decât patru ofițeri pe poziția aceea de luptă: colonelul Neicu, comandantul Regimentului 66 Infanterie, maiorul Aricescu, comandantul-ajutor al regimentului, cu și sublocotenentul de rezervă Stănculescu, inginer hotarnic în viața civilă, iar în spatele nostru, vreo 30 – 40 de oameni care, în poziția culcat, trăgeau de mama focului în dușman, inconștienți că situația noastră și a lor era disperată. Ziua aceea de toamnă înaintată, fiind mohorâtă, traiectoria obuzelor lăsa o dâră de foc pe cer perfect vizibilă, după cum

vizibile de reperat erau și flăcările din țeava puștilor oamenilor care trăgeau în spatele nostru, vizibilitate care a făcut ca această mică grupă a noastră să fie încadrată de tirul artileriei inamice mecanizate.

Fiind conștient de pericol, am ordonat oamenilor dinapoia noastră să înceteze tragerea. Când s-au ridicat de la pământ, văzând despre ce este vorba, au început să se jelească ca muierile. Cât ținea câmpul de întins, era presărat de morți, de grav răniți, de cai răzleți care alergau fără călăreți, de tunuri și chesoane răsturnate, de furgoane și trăsuri de subzistență sfărâmate, de oameni, artilerie, ofițeri, călare sau pe jos, care fugeau în toate părțile, căutându-și scăparea din acest infern.

La un moment dat, la o distanță de 700 – 800 m, am văzut pe nemți desfășurându-se tocmai în fața noastră, ca să ne înconjoare și, bineînțeles, să ne ia prizonieri. Atunci, m-am adresat comandantului: „D-le colonel, vă rog să-mi dați drumul să plec. Nemții sunt lângă noi. Eu nu vreau să rămân prizonier”. Colonelul era așa de tulburat, că nici nu auzise cuvintele mele. Am repetat cererea,

... și călare pe Lucifer

ROMÂNIA ȘI SISTEMUL DE TRATATE DE LA VERSAILLES

Dr. ALEXANDRU GHIȘA

La începutul anului 1919, hotărârile de unire ale Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României erau direct amenințate de două state cu regim comunist: în est, Rusia Sovietică și în vest, Republica Sovietică Ungară. Această conjunctură obligă România să acționeze militar, în condiții de război, pe tot parcursul anului 1919, pentru apărarea propriului teritoriu și pentru implementarea deciziilor luate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia în anul anterior. În același timp, hotărârile adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia trebuia recunoscute internațional la Conferința Păcii de la Paris, derulată pe parcursul anilor 1919 – 1920.

Încheierea armistițiilor cu statele învinse, Austro-Ungaria (la Padova, 3 noiembrie 1918) și Germania (la Compiègne, 11 noiembrie 1918), a permis Puterilor Aliate și Asociate să acționeze pentru pregătirea și deschiderea Conferinței de Pace. Chiar din acest act de armistițiu, Germania recunoaște caducitatea Tratatului de Pace de la Bufta – București (24 aprilie/7 mai 1918), pe care România a fost obligată să-l semneze cu Puterile Centrale, după defecțiunea rusă de la Brest-Litovsk (22 noiembrie/5 decembrie 1917), soldată cu ieșirea Rusiei din război. În același timp, o analiză a experților militari francezi cu privire la Armistițiul de la Padova include

o referire la România, subliniind că textul armistițiului nu ia în considerare chestiunea Transilvaniei și Bucovinei, iar evacuarea „Valahiei” este subînțeleasă. Conform analizei, România, chiar dacă pentru moment nu mai este aliat, poate redeveni și atunci publicarea armistițiului cu Austro-Ungaria ar trebui să includă evacuarea teritoriilor românești

revendicate de acest stat. Menționarea României este legată de acțiunea Comandamentului militar francez de a re-deschide un front românesc.

O linie de demarcație fluctuantă

O reintrare în război a României, alături de Aliați, a

Prim-ministrul Alexandru Marghiloman semnează Tratatul de Pace cu Puterile Centrale, la București

Coloană de prizonieri români pe Calea Victoriei

de repezi și de adânci, acolo unde ajunsesem eu, zăceau înțepenite tunuri, chesoane, furgoane, căruțe, trăsuri de subzistență, bucătării de campanie etc., etc.

Dar nu era timp de pierdut. Artileria inamică mecanizată se auzea. Am încercat să trec Argeșul pe capra unei trăsuri de subzistență, cu patru cai puternici. A fost imposibil, caii s-au cabrat și au refuzat să intre în apă, amenințând trăsura cu răsturnarea. Când m-am convins că nu este loc de altă scăpare și nici timp de pierdut, am sărit așa cum eram în apă și, deși nu știam să înot, pășind cu prudență, cu apa până la gât, din roată de tun în roată de furgon, în roată de cheson și așa mai departe, biziindu-mă și pe forța mea musculară, am traversat vadul Argeșului, găsindu-mă la un moment dat în fața malului opus, înalt de cel puțin trei metri și jumătate. Pe șoseaua paralelă cu malul, care ducea la Bragadiru și din satul Bragadiru 10 km până la București, înaintau încet, aproape blocate, trei șiruri de căruțe paralele – parte dintre ele trenurile regimentare ale unităților – spre Capitală. Cu ajutorul unor odgoane găsite la aceste căruțe și cu bunăvoința căruțașilor, unită cu forța mea fizică, am fost ridicat

pe mal și depus într-una dintre aceste sute de căruțe, așa ud cum ieșisem din apa Argeșului.

Am uitat să scriu aici ultima emoție puternică prin care am trecut înainte de a intra complet echipat în Argeș. Pe când înaintam pe calul maiorului spre valea Argeșului, am văzut deodată o flacără de foc ieșită dintr-o gură de tun, însoțită de o bubuitură asurzitoare, iar în apropierea tunului, o prăjină imensă, în vârf cu o pânză albă, care se apleca mereu spre dreapta direcției în care noi înaintam. M-au trecut sudorile în primul moment. Am crezut că altă armată germană, ieșită înaintea noastră, ne bombardează ca să ne predăm. Mi-a fulgerat în minte ce eforturi supraomenești făcusem până atunci ca să ajung în cele din urmă la același rezultat: prizonier. Curând însă, m-am liniștit când am aflat că este artileria noastră, care ne susține retragerea, iar prăjina ne indica să ne lăsăm mult la dreapta, ca să nu intrăm direct în bătaia tunurilor noastre. Prima emoție însă a fost destul de puternică.

Ajuns ud learcă în căruța cu coviltir, am încercat să-mi scot lucrurile ude de pe mine și mai ales cizmele, în care apa clipea. N-a fost posibil să le trag din picioare. A trebuit să tai pielea în tot lungul cizmei, ca să scot piciorul din

ea. În picioare am încălțat opinci, în locul pantalonului militar, cioareci țărănești, iar în locul tunicii, o vestă-cojoc, direct pe pielea goală.

Așa am ajuns pe înserate în satul Bragadiru din preajma Capitalei, unde toată noaptea m-am uscat și cu și îmbrăcămintească udă în jurul focurilor aprinse de oameni, în vuietul și plânsetele celor răniți, care umpluseră casele sătenilor.

A doua zi dis-de-dimineață – luni, 21 noiembrie 1916 – am intrat în București, în opinci, cu cizmele la spălare, oprindu-mă câteva minute într-o cârciumă din piața Palatului de Justiție, lângă Dâmbovița, unde, ca să mă încălzesc și să-mi pun sângele în mișcare, am băut la iuțală vreo 10 păhăruțe de rom.

Bucureștii erau pustii, țipele de om nu se vedea năicăieri. Ferestrele închise, porțile și ușile zăvorâte, o liniște de mormânt; se simțea nenorocirea care-l pândea – ocupația dușmană.

Eu, îndreptându-mă grăbit către una dintre garile secundare ale Bucureștilor, am ajuns – spre marea mea noroc, ce m-a ajutat mereu – tocmai în momentul când în gara pustie trei locomotive cuplate, sub presiune, se pregăteau să plece în Moldova. Peste două minute, am părăsit Oltenia și Muntenia, rămasă sub ocupație germană, îndreptându-mă cu mare viteză spre Moldova, unde alte grozavii de război, alte riscuri și sacrificii ne așteptau. În tot cazul, în Moldova, am spălat complet rușinea înfrângerii din prima perioadă a marelui război mondial.

(Va urma)

**Prezentare și selecție
ing. Ioana HOISESCU**

Mihály Károlyi, al doilea din stânga

considerare a Tratatului de Alianță din 4/17 august 1916. Aceste atitudini determină protestul Guvernului român pe lângă guvernele Puterilor Aliate și Asociate față de poziția lor de a nu recunoaște Tratatul de Alianță din 4/17 august 1916.

Sub aceste auspicii se va derula activitatea de aproape doi ani (1919 – 1920) a delegației române la Conferința de Pace de la Paris, care avea drept mandat obținerea recunoașterii internaționale a deciziilor de unire cu Regatul României adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. Delegația României pleacă la Paris la 10 ianuarie și ajunge la 13 ianuarie 1919, având în frunte, ca prim delegat, pe Ion I.C. Brătianu, șeful guvernului. El este însoțit de Constantin Brătianu, secretar general al delegației, colonelul Toma Dumitrescu și I. Plessia. În cei doi ani de activitate, componența delegației suferă modificări determinate de schimbările de guvern și de cooptarea unor reprezentanți din provinciile istorice unite cu țara în anul 1918. Amintim următoarele persoane care au reprezentat România la Conferința de Pace de la Paris: delegați plenipotențieri – Ion I.C. Brătianu (prim delegat), Nicolae Mișu (al doilea delegat), generalul Constantin Coandă, Nicolae Titulescu, dr. Ioan Cantacuzino, dr. Alexandru Vaida-Voevod, Victor Antonescu, Constantin Diamandy, Ioan Pelivan, George Danielopol etc. Delegația a cuprins consilieri și experți: P. Zahariade și S. Rosenthal – consilieri, Eftimie Antonescu, Constantin Antoniadă și Mircea Djuvara – experți pentru probleme juridice, col. Toma Dumitrescu – chestiuni militare, G.

Caracostea, C.D. Creangă, Ermil Pangrati, George Crișan, Neagoe Flondor, D. Gheorghiu, D. Marinescu, Ioan Mocsoni, Gheorghe Moroiu, Ludovic Mrazec, Eugen Neculcea, Mihail Șerban, George Popescu, Nicolae Ștefănescu, Ion Tănăsescu – probleme economice și financiare, Caius Brediceanu, Ioan Coltor, Arhip Roșca, Vasile Vitenco, Alexandru Lapedatu, Traian Vuia – probleme etnografice și geografice, Aurel Vasiliu și I. Plessia – ca atașați pe lângă președintele delegației.

Cerbicia lui Brătianu

Lucrările Conferinței au fost deschise la 18 ianuarie 1919 și la ele au participat peste 10.000 de delegați – oameni politici, diplomați și militari, consilieri și experți din 32 de țări. De la început Conferința de Pace a optat pentru politica dublului standard, bazată pe ierarhia de putere. Statele au fost împărțite în două categorii – marile puteri, cu interese nelimitate, și micile puteri, cu interese limitate (*Magazin istoric*, nr. 5/2019).

Organul principal de lucru al Conferinței a fost Consiliul celor zece, din care au făcut parte șefii de stat sau prim-miniștrii și miniștrii Afacerilor Externe ai Franței, Angliei, S.U.A., Italiei și Japoniei, respectiv Georges Clemenceau și Stephen Pichon, David Lloyd George și Arthur James Balfour, Thomas Woodrow Wilson și Robert Lansing, Vittorio Orlando și baronul Sidney Sonnino, marchizul Kimmachi Saionji și baronul Makino. Din martie 1919, Consiliul celor zece se împarte în Consiliul

În fața hotelului de la Versailles unde era găzduită delegația germană, cu câteva minute înainte ca aceasta să plece pentru ceremonia semnării Tratatului de Pace

Padova, 3 noiembrie 1918, în curtea Villa Giusti, unde s-a semnat armistițiul cu Austro-Ungaria

fost de natură să alarmeze Budapesta prin iminența unei acțiuni în Transilvania. În consecință, Consiliul Național Ungar, ca organ executiv, condus de Mihály Károlyi, încearcă realizarea unei înțelegeri cu comandantul șef al Armatei Aliate de Orient, generalul Franchet d'Esperey, pentru a obține din partea Aliaților garantarea frontierelor Ungarici. Negocierile se încheie prin semnarea la Belgrad (13 noiembrie 1918) a unui document oarecum similar cu cel de la Padova, intitulat Convenția militară între Armatele Aliate și Guvernul ungar. Ungaria este pusă din acest moment într-o situație avantajoasă din cel puțin patru motive: este pentru prima dată parte la o convenție internațională și i se recunoaște *status-quo*; obține o delimitare a frontierelor estice și sudice, prin linia marcată de valea superioară a Someșului Mare, Bistrița, Mureș-sat, valea Mureșului până la Tisa, Subotița, Baja, Pecs, cursul Dravei până la unirea acestui râu cu frontiera Slovenia – Croația; elimină cuvântul „provizoriu” din art. 6 al Armistițiului de la Padova, înlocuit cu „Administrația civilă rămâne acolo în mâinile guvernului actual”; obține, prin art. 17, „neamestec în probleme ce țin de administrația internă”. Convenția militară de la Belgrad va fi declarată de francezi ca nevalabilă abia peste două săptămâni, fără a fi denunțată. La 1 decembrie 1918, Ministerul Afacerilor Externe al Franței a informat pe reprezentanții Puterilor Aliate și Asociate acreditați la Paris că tratatul încheiat cu guvernul ungar nu poate fi interpretat ca o recunoaștere a acestuia și că acordul semnat la Belgrad trebuie considerat ca „o înțelegere locală făcută cu o autoritate locală”, iar art. 17 al Convenției militare, care menținea administrația maghiară pe întregul teritoriu al vechii Ungarii,

nu poate fi acceptat deoarece, în baza acestuia, Mihály Károlyi a trimis trupe de ocupație în Slovacia, pe teritoriul Cehoslovaciei, țară recunoscută și aliată a Antantei. De asemenea, linia de demarcație stabilită prin această convenție nu ține seama de revendicările naționale românești și valabilitatea ei a fost negată de Guvernul României de la București și de Consiliul Național Român de la Arad, care vor reuși să obțină deplasarea ei succesivă spre vest.

Personalitățile delegației române

Franța își definitivează punctul de vedere privind statutul participării României la Conferința de Pace abia la sfârșitul lunii decembrie 1918. Hotărârea prevede ca guvernele aliatale și asociate să trateze România ca aliată pe motivul participării sale reînnoite la război, iar în ce privește Tratatul de Alianță din 4/17 august 1916 se consideră abrogat de drept prin Tratatul din 24 aprilie/7 mai 1918 de la Bufta – București. Guvernul francez propune ca Aliații să formuleze o nouă declarație, luând ca bază Tratatul din 1916, pentru examinarea cererilor românești, avându-se în vedere unirea Basarabiei cu România și interesele generale și speciale ale Aliaților. La începutul lunii ianuarie 1919, Anglia anunță că este de acord cu punctul de vedere al Guvernului francez privind admiterea României la Conferința de Pace în calitate de aliată, dar propune să se amâne comunicarea privind neluarea în

Generalul Franchet d'Esperey (în centru) trece în revistă garda de onoare la București, însoțit de generalul Berthelot (cu manta albă) și generalul Constantin Prezan

1919, el și-a continuat expunerea, argumentând că România trebuie să primească întreg teritoriul ce i s-a promis în 1916, ca recompensă dreaptă pentru sprijinul dat Antantei, și a

Delegația germană la Conferința de Pace de la Paris

respins propunerile Consiliului Suprem de a organiza plebiscite în teritoriile disputate – Basarabia, Bucovina și Transilvania –, unde adunări populare votaseră unirea cu România în 1918. În expunerea sa, Brătianu a făcut și o ofertă: dacă aspirațiile României vor fi satisfăcute și dacă aliații vor acorda permisiunea de a se înainta mai departe către apus în Ungaria, armata română va distruge bolșevismul, „o boală gravă și contagioasă”, care se răspândea cu repeziciune din Rusia spre Ungaria și Europa Centrală. Consiliul Suprem a votat pur și simplu pentru înființarea unei Comisii Teritoriale Românești, a cărei sarcină era să judece legitimitatea revendicărilor României.

Problema Dunării

Prioritatea Conferinței de Pace, impusă de Franța, țară gazdă, a fost încheierea păcii cu Germania. Acțiunea a fost finalizată la 28 iunie 1919, prin semnarea Tratatului de la Versailles (*Magazin istoric*, nr. 6/2019). Prin acest tratat, interesele celor Patru Mari – S.U.A., Franța, Anglia, Italia – erau satisfăcute. România alături de Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven figurau printre semnatari, fiind deci recunoscute ca state aliante și confirmate ca subiecte de drept internațional.

În Tratatul de la Versailles cu Germania, România este vizată în trei chestiuni. În problema reparațiilor, prin art. 224 și anexa VII, se prevede încetarea tuturor drepturilor, titlurilor și privilegiilor de orice natură asupra cablului Constanța – Istanbul, ce intră în posesia României. Apoi, în art. 259, alineat 6, Germania este obligată să renunțe la Tratatul de la Buftea – București din 24 aprilie/7 mai

1918, iar în art. 292, Germania recunoaște ca fiind abrogate toate tratatele, convențiile și înțelegerile încheiate cu România „înainte de 1 august 1914 sau de la această dată, până la punerea în vigoare a tra-

tatului de față”. De asemenea, prin art. 232, Germania era obligată să plătească „toate pagubele cauzate populației civile a fiecăreia dintre Puterile Aliate și Asociate”, cuantumul lor urmând a fi stabilit de o comisie, din care România nu a făcut parte, deși o treime din teritoriul ei s-a aflat timp de doi ani sub ocupația Puterilor Centrale. În sfârșit, în problema Dunării, Tratatul prevedea menținerea Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.), cu sediul la Galați, care gestiona navigația pe sectorul Brăila – Sulina, și înființarea pentru sectorul de la Brăila la Ulm a unei Comisii Internaționale a Dunării (C.I.D.), urmând ca o conferință specială să definitiveze statutul politico-juridic al Dunării. La 26 iunie 1919, Ion I.C. Brătianu a înaintat Consiliului Suprem un memoriu cu privire la situația creată României prin măsurile de administrare a Dunării întreprinse de Marile Puteri. Se cerea restabilirea regimului de navigație existent înainte de război la Gurile Dunării și restituirea către statul român a vaselor sale capturate de armatele inamice și transportate în apele lor teritoriale, care se găseau în posesia provizorie a armatelor aliante, precum și limitarea atribuțiilor misiunilor militare franceze, engleze și americane pe Dunăre la rolul lor de a aproviziona armatele aliante. Prin memoriu, se solicita completarea C.I.D. cu reprezentanții Cehoslovaciei, Regatului Sârbo-Croato-Sloven și României. La 23 august 1919, Consiliul Suprem a comunicat delegației române că este de acord cu admiterea reprezentanților celor trei state în C.I.D., dar respinge celelalte cereri conținute în memoriu.

(Va urma)

**Colonelul
Toma Dumitrescu**

Ludovic Mrazec

Mircea Djuvara

celor patru (sau Consiliul Suprem), din care fac parte șefii de stat sau prim-miniștrii din Franța, Anglia, S.U.A. și Italia (prim-ministrul Japoniei a participat numai la discutarea și luarea hotărârilor în problemele ce au interesat țara sa), și Consiliul celor cinci, având ca membri miniștrii Afacerilor Străine ai celor cinci mari puteri. Biroul Conferinței era format din: președinte – Georges Clemenceau; vicepreședinți: Robert Lansing, David Lloyd George, Vittorio Orlando, marchizul Saionji. Secretariatul General era asigurat de Paul Eugène Dutasta (Franța), ca secretar general, ajutat de câte trei secretari proveniți din alte state catalogate ca mari puteri. Au fost înființate 17 comisii și comitete pentru diverse probleme.

Consiliul Suprem și-a exprimat clar poziția față de România, permițându-i să participe la conferință doar cu doi delegați, în timp ce Serbiei, care nu capitulase niciodată, i-a acceptat trei delegați. De asemenea, Marile Puteri i-au dat României locuri numai în șapte dintre cele 17 comisii

însărcinate cu investigarea diferitelor probleme concrete și cu pregătirea rapoartelor asupra acestora pentru factorii de decizie ai Conferinței de Pace. Dar, pentru a se evita o eventuală obstrucție din partea României, experții români au fost excluși din două comisii – cele care se ocupau de frontiere și de minorități.

Consternat de ostilitatea pe care a avut-o de înfruntat din partea aliaților occidentali, Ion I.C. Brătianu a pledat cu mai multă forță cauza României. Astfel, la 31 ianuarie 1919, în fața Consiliului Suprem, I.I.C. Brătianu a respins orice compromis cu privire la revendicările teritoriale ale României. A cerut cedarea întregului Banat, în conformitate cu termenii tratatului din 1916, evocând istoria

și statistici etnice pentru a-și justifica revendicarea și opoziția față de împărțirea regiunii. Cei prezenți nu s-au lăsat impresionați, chiar dacă Brătianu a invocat faptul că moartea a 335.000 de soldați români în război ar justifica prin ea însăși pretenția României. A doua zi, la 1 februarie

De la stânga: generalul francez Ferdinand Foch, premierul francez Georges Clemenceau, cel britanic David Lloyd George, cel italian Vittorio Emanuele Orlando și ministrul de Externe italian Sidney Sonnino

tățile spirituale ale vecinilor nordici au stârnit un interes explicabil din partea Greciei. Influența reciprocă trebuie să fi contribuit la segmentarea neamului trac în două mari grupe: tracii propriu-ziși, situați la sud de Balcani, și gruparea tracilor de nord, situați la nord de acest lanț muntos. Mult mai corect am putea considera culmile Munților

Balcani ca delimitând, cel mai adesea doar politic și doar parțial cultural, tracii meridionali de cei septentrionali.

Dacă este dincolo de orice dubiu că tracii sudici și cei nordici sunt unul și același neam, folosind graiuri asemănătoare (Strabon ne spune că geții sunt un neam vorbind aceeași limbă cu tracii) și că „dacii au aceeași limbă ca și geții” și împărțind aceleași coordonate spirituale, este la fel de neîndoielnic că diferitele grupări ale tracilor au suferit cu timpul modificări culturale datorate, în mare măsură, numeroșilor lor vecini, dar și evoluției interne. Astfel, dacă tracii de sud au interferat puternic cu grecii, ilirii și mai puțin cu sciții și celții, grupul nord-tracic a suferit intense influențe scitice și, ulterior, o amprentă celtică. În acest ultim caz, ambele contacte au lăsat urme vizibile în cultura dacică, în vreme ce influența elenistică a fost mai moderată. Modificările survenite, fără a fi capitale, pot fi urmărite, teoretic, folosind Dunărea

Detalii din fresca mormântului trac de la Kazarlik (sus și jos)

ca element de separație a istoriei politice a celor două componente ale civilizației tracilor.

În sudul Dunării coagularea tracilor într-un organism statal a avut o finalitate sub forma Regatului Odris, o excepție notabilă a lumii sud-tracice, cu o istorie politică cuprinsă între a doua jumătate a secolului V î.Hr. și prima jumătate a secolului I d.Hr., dar a cărui putere efectivă a durat între secolele V – III î.Hr. În nordul fluviului dezvoltarea politică s-a concretizat ulterior într-o entitate coe-

rentă sub forma Regatului Dac. Dacă formațiunile tracilor sudici au sfârșit prin a deveni clientelare Romei și prin romanizare s-au integrat în universul latin, Regatul Dac va urma același destin ceva mai târziu, cu prețul a două războaie pe care istoria antică le-a consemnat ca fiind printre cele mai crâncene (*Magazin istoric*, nr. 5/2019).

Spațiului trac i-au lipsit întotdeauna granițele etno-politice fixe, care să cuprindă în interior exclusiv anumite grupuri etnice. Într-o bună măsură, istoriografia contemporană delimitează arealul trac între limitele expansiunii populațiilor de limbă tracă, fără a ține cont de faptul că, între aceste limite, amestecul de etnii a fost un fenomen aproape permanent. Cel mai adesea violente, dar nu numai, infiltrările diverselor grupuri de sciți, greci, celți, iliri, sarmați sau germanici au format adevărate enclave etno-culturale în mijlocul populațiilor tracice (Strabon, *Geographia*), care, la rândul lor, uneori avansaseră în teritoriile acestora.

Aceste conexiuni etno-geografice au permis intense schimburi, nu numai în ceea ce privește cultura materială sau spirituală, ci și cu aplicabilitate practică, referitoare la tehnicile de producere a armelor, tactici, strategii, artă, religie, mentalități, toate adoptate și adaptate de oameni aflați aproape per-

TRACI, GETI, DACI, GETO-DACI

CĂTĂLIN BORANGIC

O istorie sinceră a tracilor, în ansamblu, nu știu să se fi scris, iar de una completă sau măcar echidistantă nu cred că poate fi încă vorba, subiectul fiind în centrul unor controverse și dispute interminabile. Sursele antice interpretabile, informațiile incomplete, ingerințele politice din modernitate și subiectul vast în toate dimensiunile lui sunt doar câteva dintre motivele care au împiedicat scrierea unei astfel de istorii, chiar dacă unele încercări au existat. Nu este în intenția mea să dezbăt aceste aspecte, deci mă voi limita la a puncta câteva repere esențiale, toate în legătură cu moștenirea tracică din cultura și istoria geto-dacilor.

Etnonimul Thrax (în latină *Thracēs*, în greacă *Thrakēs*) însumează un număr mare de triburi aparținând familiei de limbi indo-europene care s-au stabilit, începând cu secolul al XVII-lea î.Hr., în spațiul vast delimitat de malul nordic al Mării Egee, sud-estul Serbiei actuale, regiunea Boemiei și nord-vestul Asiei Mici. Cel mai probabil, inițial, acest etnonim a fost atribuit unor clanuri sau triburi aflate fie în sudul Balcanilor, fie chiar în Grecia, el extinzându-se ulterior asupra numeroaselor comunități înrudite. Proces petrecut și în nordul Dunării, dar ceva mai lent, aici denumirile locale fiind înlocuite de etnonimul generalizator „daci”.

Extinderea concepției etnice a grecilor referitoare la traci și Tracia s-a solidificat substanțial abia în timpul marii colonizări grecești (secolele VIII – VI î.Hr.), odată cu pătrunderea coloniștilor și negustorilor greci spre nord și cu intensificarea schimburilor cu triburile tracice din interiorul Peninsulei Balcanice. Pri-

vind originea tracilor, deși sunt încă multe necunoscute, legate de fragmentarea blocului indo-european și dispersia europeană a triburilor, cercetătorii, în majoritatea lor, sunt de acord că acestea au pătruns în sud-estul european la sfârșitul Epocii Bronzului, venind din stepile nord-pontice.

Tracii sudici și cei nordici, același neam

La nivel de detaliu, problemele care țin de etnogeneza și istoria timpurie a tracilor sunt subiectul unor puternice controverse în rândul specialiștilor, departe, așadar, de vreun consens, astfel că nu se poate creiona foarte sigur aproape nici unul sau altul dintre aspectele relevante. Pentru acest text am extras un minim de informații, cât mai generale și neutre, necesare pentru contextualizarea apartenenței getilor și apoi a dacilor la neamul tracic. De

Masca de aur a regelui trac Teres I, primul conducător al Regatului Odrys

reținut că în zona nord-dunăreană, rădăcinile etno-culturale ale triburilor locale aparțin culturii Coțofeni. Denumirea și detaliile regionale ale acestei întinse culturi sunt o convenție larg acceptată, în spatele căreia discuțiile continuă, devoalând, prin reflexie, complexitatea subiectului.

Contactele dintre traci și vecinii lor sudici, mult mai numeroase odată cu începutul colonizării grecești, au permis, pe de o parte, accesul tracilor la valorile Eladei, iar pe de alta, contactul grecilor cu misterioasa, pentru ei, lume hiperboreană. Particulari-

un oarecare „Charnabon, care domnește acum peste geți”. Numele dinastului, despre care nu putem ști peste care trib și în ce regiune domnea, este probabil getic și, mai mult, reflectă un rege-războinic. Până în secolul I î.Hr., istoriografia greacă este unanimă în a-i numi geți pe acești traci. După sosirea romanilor în Balcani și apoi la Dunăre, lucrurile devin neclare, etnonimul geți este amestecat adesea cu daci, ficcare autor, grec sau latin, fiind tributar propriei culturi sau unor conjuncturi oarecare.

Pe toată perioada dintre secolele VI – III î.Hr. geții rămân grupul dominant din punct de vedere demografic, politic, economic, militar și artistic în aproape tot bazinele Dunării inferioare, pe ambele maluri ale fluviului. Intensa locuire este documentată de puncte întărite, așezări numeroase și necropole. Monumentalitatea unor tezaure sau a unor depuneri funerare fastuoase (Cucuteni – Băiceni, Poiana – Coțofenești, Agighiol, Peretu, Craiova, Porțile de Fier,

Capul din bronz al regelui Seuthes I, descoperit la Golyamata Kosmatka

Sboryanovo – Svestari, Rogozen, Borovo, Lukovit, Letnița), cetățile și nu în ultimul rând implicarea dinamică în fenomenele din lumea meridională, cu toate consecințele sociale și economice ce au decurs de aici, reconstruiesc profilul unei aristocrații potente, cu un caracter identitar distinct. De altfel, această bogată cultură materială, dublată de o puternică amprentă specifică doar certificaau particularitățile observate de scriitorii greci.

Un recul prelungit

În interiorul lumii getice se poate observa un anumit grad de uniformizare a valorilor. Dincolo de indiscutabila unitate culturală sesizată pe cale arheologică, este sigur că avem de-a face cu identități tribale și regionale, distincte de la zonă la zonă, etnonimul de geți fiind, în ultimă instanță, un termen generic pentru triburile tracice de la nord de odriși.

Armamentul, arta, construcțiile civile și militare, ceramica, amenajările funerare au caracteristici similare în tot spațiul getic. Toate acestea denotă o ideologie relativ comună, având în centru bazele războinic, croizat. Afișarea acestei ideologii s-a făcut, în bună parte, prin recursul la metalele prețioase, din care au fost realizate echipamente militare de paradă – emblematice sunt vestitele coifuri princiare –, veselă de ceremonie, aplice de harnașament, podoabe. În mod cert pe lângă aceste dovezi concrete putem adăuga elementele discrete arheologice: ritualuri, sacrificii.

Tezaurele tracice de la Valchitran (stânga) și de la Panagiuriște

manent în conflict, atât între ei, cât și cu vecinii lor. Toate aceste conjuncturi, puternic mulate pe caracterul impulsiv al tracilor (Lucian, *Icaromenip*, 16), au dat Antichității una dintre cele mai creative și dinamice culturi.

Nu știm dacă își spuneau geți

Nu există nicio certitudine asupra momentului individualizării geților în masa tracilor. Descoperirile arheologice arată unele diferențe ale culturii materiale între zonele de la sud și nord de Balcani (Herodot, *Istorie*; la trasi, trib getic, găsim aceleași datini ca și la restul tracilor – în afara celor legate de naștere și moarte). Se poate vorbi de o reflexie a acestor deosebiri în ce privește aspectele spirituale, căci Herodot, vorbind despre geți, deși i se par traci în bună măsură, remarcă o serie de elemente care-i particularizează evident. În mod cert, situarea la periferia blocului tracic a permis influențe asupra geților venite de la populațiile vecine, în special cele de stepă.

Asupra originii numelui există puține date, dependente desigur de nivelul cunoașterii limbii tracice în ansamblu. Singura variantă propusă și necontestată până acum este că etnonimul derivă dintr-un i.e. **guet-*, echivalent cu a grăi; a vorbi. Privind etnonimul din perspectiva internă, nu avem nicio siguranță că geții se numeau ei înșiși cu acest termen, sursele

antice îl folosesc relativ la modul general, notând în paralel numeroase nume de triburi ce locuiau în arealul getic.

Geografic, Tucidide îi localizează pe traci în secolul V î.Hr. între Munții Rodopi și Munții Haemus (Munții Balcani), iar pe geți, oarecum vag, dincolo de Haemus (spre nord din punctul de vedere al grecilor). Mai târziu, Strabon spune că geții locuiesc de o parte și de alta a Dunării.

Fără a mai relua toate scrierile anticilor, concluzia generală este că, începând cu sfârșitul secolului VI î.Hr., geții sunt atestați între Balcani și Carpații Meridionali, Pontul Euxin și Cazanele Dunării, fragmentați, e drept, într-o puzderie de triburi, diferite sub aspect demografic. Descoperirile arheologice confirmă și ele această dispersie. Menționarea geților în diferite ipostaze, chiar și atunci când principalul factor de putere regională era Regatul Odrys, sugerează că geții făceau oricum notă discordantă în masa sud-tracică, chiar dacă ocazional participau, de voie

sau de nevoie, la evenimintele militare din acest spațiu coordonate de dinastia traci. Ipoteza este credibilă dacă ținem cont de libertatea de mișcare oferită de pustiul getic și relațiile militare cu războinicii stepelor, pe care geții le trăiau mai intens decât lumea sud-dunăreană. În acest scenariu nu mai apare atât de nechezuită decizia unor triburi getice de a se opune cu armele invaziilor persane, în contrast evident cu politica sud-tracică a altor entități politico-militare sud-dunărene. Apropierea de lumea nord-pontică este vizibilă în arta getică, în adoptarea unor arme, harnașamente și comportamente ale sciților, așa cum, fără mirare, observa Tucidide.

Dacă lăsăm la o parte menționarea de către Hecateu (istoric și geograf antic grec; jumătatea secolului VI î.Hr.) a unor triburi (crobizi, trizi/terizi), probabil getice, cea mai veche consemnare a etnonimului getic îi aparține lui Sofocle (*Edip rege*), care notează în tragedia, astăzi pierdută, *Triptolemos* despre

Arta mesei ca artă a guvernării, masa ca loc de luare a deciziilor la cel mai înalt nivel, dar și moment când, pe neașteptate, o parte a comensalilor își puteau pierde, la propriu, capul. Un nou episod din incursiunea începută în numărul trecut prin modul cum se desfășurau ospetele domnești, unele terminate cu vărsare de sânge.

OSPETE CU VESELIE SAU... ÎNSÂNGERATE

MATEI CAZACU

Cina cea de taină, frescă de la Mănăstirea Dobrovăț

● Pocalul ridicat și pentru sultan, și pentru rege ● Ospățul de Anul Nou dura cinci – șase ore ● O salvă din 2.000 de puști ● Meseanul care strănuta primea un pahar de vin, o bucată de postav fin și una de atlas ● Dacă strănuta domnul primea brocart pentru o haină ● Plăcintă cu răvașe ● Farfuriile nu se ridicau de pe masă, încât comensalii nu se mai vedeau ● „La beție pre nimeni să nu dăruiești“

Alte ospete se dădeau în cinstea ambasadorilor și solilor străini, care au fost în general zgârciți cu amănuntele despre aceste ceremonii. O excepție a făcut ambasadorul suedez Clas Brorsson Ralamb, primit de Constantin Șerban la Târgoviște, în 1657.

Adouă zi aș fi vrut să-mi urmez călătoria, însă am fost reținut de domn, care m-a poftit la un ospăț în grădina sa. Când am ajuns cu trăsura la poarta grădinii, am fost întâmpinat de cinci mareșali [vornice] cu toiege de argint în mână. Domnul însuși m-a primit la ușa chioșcului său, unde masa

era întinsă. Afară se aflau dregătorii, curtenii și câteva companii de infanterie nemțească [dorobanți, din germanul *Trabant*]. Îndată ce am intrat, domnul m-a condus la masă, unde ne-am așezat pe două jilțuri înalte: trimisul Transilvaniei s-a așezat pe o bancă obișnuită. Pe masă nu se aflau decât patru tăvi de

argint cu capace de fier. După ce am stat astfel câțiva timp vorbind împreună, ni s-a adus mâncarea. Atunci s-au așezat la masă și cei doi membri din suita mea, care obișnuiesc să stea cu mine la masă, dimpreună cu cei mai însemnați dregători ai domnului. Nouă ni se servea mâncarea pe patru până la șase talere de argint,

Călăreți traci reprezentați în tezaurele de la Letnița...

cii, ceremonii, generozitate, etichetă, tatuaje, vestimentație, cult etc. Iconografia prezintă pe toate aceste piese – nu există elemente nedecorate – relevă teme mitologice specifice geților. Ideologia astfel exprimată – a elitelor desigur, pentru că nu putem vorbi de o omogenizare la nivelul întregii societăți – arată, prin complexitate și repetitivitate și că, cel puțin în secolul de aur al prinților geți (cca 350 – cca 250 î.Hr.) aceasta era extrem de bine structurată și articulată pe un spațiu vast, pe toate coordonatele ei sociale. Dispersia nu putea fi posibilă fără mobilitatea elitelor, fie că vorbim despre diverse alianțe între căpeteniile și regii geților, fie că vorbim despre activitatea politică și mai ales militară a liderilor.

Puterea efectivă a acestor basilei trebuie că a fost considerabilă, dacă ne gândim la eforturile economice pe care comunitățile supuse a trebuit să le depună. Este limitativ să ne gândim că impunerea deciziilor elitei s-a făcut doar prin forță brută, deși e improbabil să nu fi existat cazuri. În principal însă proiecția

puterii în teritoriu trebuie să fi fost realizată prin alte mijloace decât cele coercitive, întrucât nu există nicio dovadă a unor conflicte interne de amploare, deși, în totdeauna, unele fricțiuni erau firești. Dimpotrivă, un rege victorios,

Dromihete, este pus în situația de a-și convinge poporul în privința sorții captivilor macedoneni, luând hotărârile politice cu încuviințarea mulțimii (Diodor din Sicilia; prin mulțime înțelegem numai partea activă militar, cea care înfruntase primejdiile războiului, și nu poporul de rând). Suntem obligați să admitem că mecanismele de condiționare, control și impunere în structurile inferioare erau, în bună parte, de natură psihologică. Basileii geți, acei „prinți de aur”, posedau și cultivau o identitate distinctă, puternică, eficientă.

Pe aceste baze s-a asigurat pentru câteva secole dinamica întregii structuri sociale getice. În fapt, modelul identitar folosit a fost atât de eficient, încât, mergând în siajul lui, societatea getică s-a epuizat și începând cu mijlocul secolului III î.Hr. civilizația a intrat într-un recul prelungit. Desigur, acest recul a afectat în principal elitele, care nu și-au mai permis cheltuielile care-i alimentaseră gloria de altădată, dar consecințele au fost resimțite din plin pe întreg palierul social. Nu se poate neglija impactul extern

... și de la Lukovit (Bulgaria)

care a inițiat și acutizat decăderea basileilor geți, anume invazia celtică în Balcani, pe lângă atacurile propriu-zise asupra teritoriilor tracilor și geților („Brennus, conducătorul galilor, plecase în Grecia, iar cei pe care îi lăsase să apere hotarele neamului lor, ca să nu pară că numai ei stau degeaba, au înarmat 15.000 de pedestrași și 3.000 de călăreți, au pus pe fugă trupele geților și tribalilor și amenințând Macedonia, au trimis soli la rege [Antigonos Gonatas] ca să îi ofere pacea pe bani și totodată să spioneze tabăra regelui” – Trogius Pompeius, *Historiae Philippicae*). Multe așezări au fost distruse, unele zone depopulate, însă cursul evenimentelor a luat o altă turnură, căci valul celtic a fost oprit de greci, dar răul fusese făcut. Principala consecință a fost că legăturile tradiționale cu Grecia și mai ales Macedonia au fost tăiate. Lumea getică s-a trezit singură și în pragul colapsului.

(Va urma)

Banchetele obișnuite de sărbători la Curtea lui Constantin Brâncoveanu (nu avem mărturii despre cele din vremea predecesorului său Șerban Cantacuzino) și-au găsit un cronicar atent în persoana secretarului florentin Anton Maria Del Chiaro, care a lăsat o descriere a ospățului de Anul Nou. Aflăm astfel că acesta a durat cinci – șase ore și era ocazia unor formidabile libațiuni, mai rafinate decât cele din vremea lui Matei Basarab și Constantin Șerban. „De îndată ce prințul s-a așezat la masă, care a fost în prealabil binecuvântată de prelatul cel mai înalt în grad [mitropolitul țării], în incinta mare a Curții se face un concert de trâmbițe și tobe «alla tedesca» [după moda germană], și acesta durează până când prințul bea primul pahar. În acest moment, toți comensii se ridică

în picioare, aceștia, ținând în mână paharul, rostesc un scurt discurs în cinstea lui Dumnezeu, care sună cam așa: «În cinstea și slava Domnului Dumnezeu, care prin mila Sa ne-a făcut să ajungem sănătoși în această sfântă și solemnă zi și Îl rugăm ca la fel să putem vedea acest an următor cu sănătate și pace». Apoi, după ce mitropolitul a băut împreună cu prințul, se slobozesc 12 tunuri, apoi se trage o

Când se ajunge la al doilea pahar, care este pentru sănătatea «basileului», adică a împăratului (prin acest cuvânt echivoc turcii înțeleg că e pentru sănătatea sultanului, iar creștinii în aceea a împăratului [german]), și atunci se trag tunurile, apoi puștile și se bat tobele și timpanele.

Al treilea pahar este închinat în sănătatea prințului și un toast asemănător e făcut de patriarh [de Constantinopol sau de Ierusalim] în sănătatea nobililor țării etc. Domnul Constantin Brâncoveanu obișnuia să bea în cinstea maiestății sale împăratului fără a rosti acest lucru deschis, dar se dădeau obișnuitele salve de tunuri și muschete. La 1 ianuarie [sărbătoare la ortodocși, fiind ziua sfântului Vasile cel Mare], dacă vreunul dintre comensii

Familia lui Constantin Brâncoveanu, așa cum apare în fresca votivă de la Mănăstirea Hurezi

în picioare, cu excepția mitropolitului, care are de obicei privilegiul de a bea înaintea prințului, închinând însă în cinstea acestuia pe scurt cu urări de fericire cu ocazia acelei zile solemne, și atunci bea și prințul. Prințul bea apoi în sănătatea fiecărui comensan potrivit cu rangul său, și acesta, până când bea prințul, stă în picioare și tot așa bea el însuși. Aceste toasturi durează aproape trei ore, după care se face semn marelui cupar, care oferă un pahar prințului și în același timp mitropolitului și, pe când cu toții se ridică în

salvă de puști care uneori, în vremea prințului Constantin [Brâncoveanu], erau în număr de 2.000 și mai multe. Când s-a terminat salva, cântă toate instrumentele, adică trâmbițe, tobe, timpane, flaut și altele. În vremea aceasta, toți nobilii rămân în picioare până când și-au băut paharul și între timp cântăreții bisericii Curții cântă o melodie bisericească, după care se aud instrumentele cu coarde pe care cântă țigani într-o armonie deplină și cântă încă alte cântece la dorința prințului.

strănută la masă, i se aduce îndată un pahar de vin și pe deasupra i se dă o bucată de postav fin și una de atlas, ca să-și facă anterior și haina de dedesubt: strănutul trebuie să fie firesc, nu stârmit anume cu tutun sau altceva, căci dacă ar fi așa, în loc să primească daruri, acel boier ar fi luat în râs de toți ceilalți; dar dacă strănută domnul, atunci marele vistier este silit să-i dăruiască un brocart de aur pentru o haină. În aceeași zi se mai obișnuiește a se face și o altă ceremonie foarte curioasă, care produce multă

ceilalți mâncau în talere de cositor. Felurile erau bune și bine gătită și în vremea mesei se schimbau mereu. Când a venit vremea să se închine paharele, s-a ridicat întâi paharul pentru sultanul turcesc, însă nu fără ca domnul să-mi fi cerut iertare pentru aceasta; apoi am băut în sănătatea Maiestății Sale regelui [Suediei], pentru care domnul a deșertat două pahare, pe când nu băuse decât unul pentru sultan. Apoi am băut în sănătatea principelui Gheorghe [Rakoczi II al Transilvaniei], a lui [Bogdan] Hmelnițki și a domnului Moldovei [Gheorghe Ștefan]. La fiecare pahar se făcea mare zgomot cu scripce, buciume, tobe, țimbale și alte instrumente turcești, ce cântau laolaltă. După sănătatea lui Hmelnițki au propus să se bea în sănătatea domnului; când au băut dregătorii, au așternut două perne pe jos în fața voievozului și toți acci care beau se sculau de la masă și îngenuncheau câte doi pe pernă și după ce-și goleau paharul, sărutau mâna domnului, urându-i sănătate, apoi se întorceau la locul lor. La mijlocul mesei au fost aduși în fața chioșcului doi urși mari, care fuseseră vânați de vânătorii domnului. El însuși îi cinsti, dându-le un pumn de aspri [monetă otomană de argint]...

Ospățul a ținut de la orele 10 jumătate până la 7 scara, când mi-am

luat rămas bun de la domn, care mi-a arătat tot atâta atenție ca și în tot restul mesei. M-a îmbrățișat de două ori și m-a sărutat. Apoi m-am întors tot în calcașa domnească până la locuința mea, fiind însoțit de toți curtenii și lăutarii domnului“.

In 1702, solul englez William Paget a fost și el onorat cu un „ospăț strălucit“ la Curtea lui Constantin Brâncoveanu. Capelanul său, Edmund Chishull, a descris astfel recepția: „Excelența Sa a fost condusă în sala de mâncare unde era întinsă o masă lungă și bogat încărcată, la care s-au așezat la cină domnul și excelența sa, la dreapta lui. De partea cealaltă a excelenței sale se așezau cei doi fii mai mari ai domnului [Constantin și Ștefan], ginerele său [Radu Iliaș] împreună cu ceilalți

boieri ai Curții. De cealaltă parte a domnului se așezau în ordinea cuvenită membrii suitei ambadorului împreună cu «mehmendarul» [boier care însoțea pe o persoană oficială] nostru, contele Toma [Cantacuzino] și alții. Masa s-a prelungit mai bine de șapte ore, în care timp au urmat multe rânduri de bucate deosebite constând din mâncăruri alese și scumpe cu belșug de vinuri minunate și cu închinarea ceremonioasă a multor sănătăți, mai întâi pentru sultan, împăratul Germaniei și regina Angliei, toate pe rând, însoțite de salve trase de soldașimea din curtea alăturată. Aici am fost martorii unor dovezi neobișnuite de curtenie, ospitalitate și purtare amabilă din partea boierimii românești, dar îndeosebi din a domnului însuși, care a băut în sănătatea și norocul fiecăruia dintre străinii de la masă.

La încheierea recepției a îmbrăcat excelența sa un contăș lung de mătase făcut după moda din Țara Românească și căptușit cu o blană de samur foarte frumoasă, după care excelența sa și toată suita s-au întors la locul lor de găzduire. Palatul domnului cu apartamentele și grădinile ce țin de el sunt într-adevăr mândre și mărețe și deși nu pot fi comparate cu cele ale altor principii creștini sunt însă cu mult mai presus de acelea în care turcii neluminați se complac cu atâta ifos“.

„Apoi m-am întors tot în calcașa domnească până la locuința mea“; miniatură din Erotocritul logofătului Petrarhe

și poloneze și au ținut toată noaptea până la ziuă; nu le pot descrie pe toate câte au fost“.

Se poate deci observa fastul deosebit al acestor oșpețe domnești, care au atins o culme, neegalată de moldoveni, în Țara Românească, în vremea lui Constantin Brâncoveanu (1688 – 1714). Ceea ce impresionează cel mai mult este imensa cantitate de mâncare și mai ales de băutură – vin în

cupe de o oca (peste un litru) – îngurgitate de comeseni și de domni în cursul nenumăratelor toasturi prin care se închina în sănătatea sultanului, a împăratului Austriei, a domnului, a doamnei, a oșpeților străini și a suveranului lor (când era cazul), ca și a tuturor boierilor prezenți. Suntem departe de vremea lui Neagoe Basarab (1512 – 1521), care sfătuia pe fiul său Teodosie la sobrietate și un comportament rezervat (să nu-și „slobozească mintea“) la mese și oșpețe. „Fătul micu, cu am gândit că așa să cade domnului să șază la masă cu boierii săi cei mari și cu cei mici. Cându șade domnul la masă, întâi pohtește trupului lui să mănânce și să bea. Apoi pohtește și veselie multă. Iar tu, fătul micu, să nu cumva să-ți slobozești mintea de tot spre veselie, că omul în lumea aceasta șade între viață și între moarte [...] Deci când vei șadea la masă, te socotește să fie toate veseliile tale plăcute lui Dumnezeu. Și lângă tine,

Neagoe Basarab, fiul Teodosie și Mircea Ciobanul, frescă din naosul Mănăstirii Snagov

mai sus, să șază tot boieri și sfetnici buni și aleși; iar oameni nebuni și răzvrățiți nicicum să nu ții lângă tine [...] Și iarăși să cade domnului să aibă la masa sa multe feliuri de tobe și de vioare și de surle de veselie [...] Și să nu-ți îngreuezi trupul cu beții, că mulți zic: «Bună iaste băutura cea multă» [...] Iar slugilor tale le dă să bea din dăstul și cât vor vrea. Și tu încă să béi, ce cu măsură, ca să poată birui mintea ta pre vin, iar nu să biruiască vinul pre minte; și să cunoască mintea ta pre mințile slugilor, iar să nu cunoască mintea slugilor pre mintea ta.

La beție pre nimeni să nu dăruiești, măcar de țe-ar fi slugă cât de dragă. Sau de veți avea mânie pre cineva de la trezvie, tu să nu o arăți pre sluga ta la beție și să-l urgisești. Sau de vor vrea să pârască cineva pre alții la tine la beție, tu să nu-i îngăduiești până la trezvie.

Sau de-ți va greși vreo slugă, fiind beat, tu-i îngăduie, pentru că tu l-ai îmbătat, așa-i și îngăduie [...] Așijderea când șazi la masă și vrei să-ți așezi la masă boierii cei mari și cei al doilea și cei mai mici și pre alții pre toți, iar tu de atunci să păzești locurile, că la a doao șădere să nu le schimbi rândurile, căci că deacă pui sluga ta la masă într-un loc, iar al doilea rându tu-l pui mai jos, decii într-acel

ceas i să întristează inima și să scârbește. Căci că el să nădăjduia dentr-acel loc ce au șăzut întâi să câștige alt loc mai sus, iar tu, pentru unul carele-ți iaste ție mai drag, tu-l dai mai jos. Pentru accia i să întristează inima și să vatămă ca cu o rană, că inima omului iaste ca sticla, decii sticla, deacă să sparge, cu ce o vei mai cârpi? Drept accia, fătul micu, când vei tocmi boierii și slugile-ți la masă și-ți vor veni cineva din cei ce-ți vor fi mai dragi și vor sta în vorbă, să nu cumva să muți pre vreunii din cei șazuți mai jos și pre ceialalți să-i pui să șază mai sus. Cei ce sunt la masă, accia să șază; că pre accia i-ai tocmit și i-ai așăzat. Iar celorlalți, care sunt ție dragi și stau în vorbă, tu ia pâine și bucate den naintea ta și vin și le dă cu mâna ta să mănânce și să bea. Deacii, deacă le vei da bucate, tu le da și cuvinte bune den gura ta.“

(Va urma)

veselie nu numai domnului, ci și comensalilor. Pentru încheierea ospățului este adusă o plăcintă foarte mare făcută din foițe de aluat și în care au fost băgați cu meșteșug în locuri diferite 50 de ughi [galbeni] sau țechini și încă și diferite bilete, asemănătoare cu cele de loto, având scrise pe ele câteva cuvinte arătând un semn bun sau rău în acea zi de început de an. Și astfel, când domnul împarte plăcinta, unuia îi cade un ban de aur, altuia vreun bilet al cărui cuprins trebuie să fie citit cu glas tare de boierul căruia i-a căzut din întâmplare, ca de pildă: «beție, îngâmfare, prefăcătorie sau fățarnicie, pretenții la tron etc.» și aceasta îi înveselește nespun de mult pe toți, cu atât mai mult cu cât domnul se folosește de acest prilej pentru a spune vreo vorbă de duh ca să sporească veselie.

Aceleași ceremonii se petrec și la masa doamnei, unde [...] se află soțiile boierilor comensali ai domnului. După ce s-au sfârșit închinările festive și salvele de tunuri și mușchete, soldații pleacă, fiecare companie pleacă urmându-și steagul până la casa stegarului său. Masa însă urmează cu tot mai mare veselie, sporită mereu de belșugul vinurilor celor mai bune (într-o vreme, în timpul domnului Constantin Brâncoveanu se serveau din belșug cele mai alese băuturi pe care le produce întreaga Europă). Mâncărurile sunt foarte multe și bine gătite după moda nem-

țească, franțuzească sau italiană.

Era un foarte vechi obicei ca la banchetele solemne de la Curte, ca și la nunțile boieresti, să nu se ridice farfuriile de pe masă când se schimbau felurile de mâncare, ci se puneau una peste alta cât era masa de lungă, încât se făcea un edificiu de farfurii așa de înalt, că boierii comensali, chiar stând în picioare (cu prilejul închinărilor de care am amintit mai sus), nu se puteau vedea dintr-o parte în alta a mesei. Dar acest obicei a fost părăsit în vremea mea, pentru a înlătura orice neplăceri.

Mese mari se mai dădeau și cu ocazia nunților de la Curte, ale copiilor domnești (beizadele) sau ale fiilor de boieri. Din condicile vistieriei lui Constantin Brâncoveanu (singurele care s-au păstrat), aflăm că numai în perioada 1694 – 1704 s-au celebrat la Curte 50 de nunți, afară de cele nouă ale beizadelelor, șapte fete și doi băieți, deci o medie de șase nunți pe an, ceremonii ce se făceau în afara lungilor perioade de post. La aceste nunți se cheltuiau între 34 și 704 de taleri austrieci, o monedă de argint care cântărea 28,5 grame de metal prețios și se numea și leu, deoarece avea un leu reprezentat pe una dintre fețe. Pentru a avea o idee de ce reprezentau aceste sume, este destul să amintim că în acea vreme un bou (sau o vacă) costa între 6 și 10 taleri, o oaie un taler, o baniță de grâu de 28 kg costa 45 de bani, un cântar de mic (56 kg) costa patru lei/

taleri, o oca de unt (1,271 kg) între 20 și 30 de bani etc.

Pentru fiii de boieri mari se cheltuiau, numai pentru masă, circa 300 de taleri, restul mergând pe stofe, haine, voalul miresei (*sovon*), tulpanul femeilor măritate (*ataia*) brodat cu fir și flori de aur. Cele mai mari sume au fost cheltuite în această vreme cu ocazia nunților boierilor Cantacuzino, nepoții de mamă ai domnului: Ștefan, viitorul domn (666 de taleri în 1698), Răducanu, fratele său, ambii fiii stolnicului Constantin (679 de taleri în 1703), și Toma, fiul agăi Matei Cantacuzino, la 1695, la a cărui nuntă au fost cheltuiți 704 taleri.

Nunțile copiilor voievodului erau probabil și mai fastuoase, deși nu cunoaștem detalii despre costul lor, ele fiind asigurate de „cămara” (caseta particulară) domnului. La nunta domniței Ilinca, în 1698, cu Scarlat, fiul marelui dragoman Alexandru Mavrocordat Exaporitul, a participat și un meșter sticlar din Boemia, care o descrie astfel: „A fost veselie și aveai ce vedea, tot lucruri vrednice de a fi văzute, căci după terminarea ospățului, în aceeași sală în care se prânzise, a fost ridicată o cetate împresurată de turci, iar în cetate erau nemți. Turcii băteau cetatea cu tunuri și bombarde și-i sileau să se predea și să ceară pace. Și s-au făcut și multe alte jocuri și tot felul de dansuri turcești, arăbești, chinezești, tătarești, franțuzești, spaniole

Zizi Lambrino
cu Mircea

Căsătoria (a cărei încheiere nu respecta nici formalitățile reclamate de lege pentru cetățenii obișnuiți) a fost anulată imediat, dar avea să producă efecte personale și patrimoniale în timp.

Isprava lui Carol venită într-un moment în care soarta atât a statului român, cât și a dinastiei erau nesigure a produs o mare supărare în familia regală, totuși nu atât de mare, încât să ducă la dezmoștenire, ci, asociată și altor boacănne, s-a lăsat numai cu un scurt surghiun la Bistrița (*Magazin istoric*, nr. 10/2008).

În 1920, la insistențele mamei, regina Maria, care spera să îl responsabilizeze în acest mod, Carol se căsătorise cu prințesa Elena din familia regală a Greciei, iar în octombrie 1921 se naștea fiul lor Mihai. Dar, curând, prințul moștenitor avea să se separe (fără să divorțeze) de Elena și să se complacă într-o viață de petreceri și infidelități conjugale. În aceste condiții, relațiile dintre el și părinți au continuat să se deterioreze până la punctul unei rupturi sufletești. Mai târziu, Manoișescu susținea că prințul nu i-a dezvăluit niciodată, nici în perioada lor de cea mai mare intimitate, dedesubturile penibile de familie care determinaseră această ruptură.

În toamna anului 1925, Carol a renunțat în scris la calitatea de prinț moștenitor și a părăsit țara. După o nouă renunțare la tron, dată la 2 decembrie 1925, el s-a instalat într-o vilă din localitatea Neuilly-sur-Seine, lângă Paris, împreună cu amanta sa, Elena Lupescu. La București, renunțarea la tron a fost ratificată de Consiliul de Coroană, prezidat de rege, la 31 decembrie 1925, și adoptată de Parlament, în forma unei legi ordinare, la 4 ianuarie 1926. În aceste condiții, moștenitor al tronului devenea prințul minor Mihai, ceea ce, în condițiile bolii incurabile de care suferea regele Ferdinand, crea premisele unei crize dinastice.

Din acel moment, scena politică românească s-a divizat între legitimiști, adică adepții respectării actelor de la 31 decembrie 1925/4 ianuarie 1926, în frunte cu premierul Ionel Brătianu, și carliști, susținători ai Restaurației, favorabili anulării actelor menționate. Curentul carlist cuprindea, pe de o parte, anturajul ex-prințului și, pe de altă parte, oameni politici de diferite orientări, mânăți de interese politice potrivnice celor ale național-liberalilor.

La șase ani, rege al României

În iunie 1927, la câteva zile după căderea guvernului Averescu, în care fusese subsecretar de Stat la Finanțe, și constituirea noului guvern Știrbei, Mihail Manoișescu împreună cu fratele său Grigore i-au făcut ex-prințului o vizită la reședința acestuia de lângă Paris, pentru a afla de la sursă motivele renunțării la tron și, mai ales, dacă intenționa să revină asupra acestei hotărâri. Prințul le-a lăsat oaspeților o primă impresie favorabilă, de adevărat suveran în devenire. Carol avea o natură înăscută de a se comporta în toate împrejurările – scria mai târziu fiica lui Iosif Berman, fotografatul protipendadei românești interbelice –, exact așa cum se aștepta publicul de la un vlăstar regal.

Carol, Elena și Mihai

MIHAIL MANOILESCU CONSPIRATOR ÎN SLUJBA RESTAURAȚIEI

CRISTIAN ȘTEFAN

Viața politică românească a fost marcată în perioada 1926 – 1930 de problematica Restaurației, adică a repunerii fostului prinț Carol, între timp decăzut din drepturi, în calitate de moștenitor al tronului și, apoi, de rege. Lupta lui Mihail Manoilescu (1891 – 1950) pentru revenirea lui Carol pe tron în care a investit energie, pasiune, dar și mulți bani și împlinirea vieții sale cu cea a prințului, devenit până la urmă rege, a fost tot ce i-a urzit mai hotărâtor destinul, scria el, cu accente patetice, în jurnal.

Ca fiu prim-născut al principelui Ferdinand și al principesei Maria, Carol devenise principe moștenitor după urcarea pe tron a tatălui său în 1914. Elevul de liceu și, apoi, studentul Manoilescu îl văzuse de câteva ori în public pe Carol (mai tânăr decât el cu aproape doi ani) cu ocazia unor manifestări oficiale, la care acesta fusese invitat. În refugiu de la Iași din 1917 – 1918, prințul vizitase atelierul de asamblare a pieselor de artilerie în care lucra Manoilescu. În septembrie 1921, Carol prezidase inaugurarea Expoziției Industriale, iar în 1924 îl numise pe inginerul Manoilescu consilier tehnic la Fundația Culturală „Principele Carol” – sarcină de care acesta însă nu s-a prea achitat.

Legitimisti și carliști

Fire voluntară și refractară la sfaturile celor din jur, Carol intrase încă de mic în tot felul de încurcături, din care părinții săi l-au scos de fiecare dată. Pe măsura trecerii anilor,

Principele Carol era mai tânăr cu doi ani decât Manoilescu (în foto din dreapta, alături de mitropolitul primat Miron Cristea și generalul Averescu – în centru – la deschiderea Expoziției și târgului de mostre ale industriei din România Mare, din 1921, al cărei comisar general a fost)

năzdrăvăniile copilăriei se transformaseră în abateri tot mai grave. În august 1918, el s-a căsătorit în secret la Odessa cu Ioana (pentru apropiați, Zizi) Lambrino, iubita lui din acel moment. Prin acest gest, el încălcase simultan atât legile țării, cât și statutul Casei Regale căsătorindu-se fără acordurile prealabile ale suveranului și Parlamentului (obligatorii în cazul moștenitorului tronului) –, dezertând, pur și simplu, din armată în timp de război și intrând fără drept pe un teritoriu străin.

Un ziar parizian îl dojenește pe Carol

Dispariția regelui Ferdinand aducea, mult mai degrabă decât era de așteptat, pretențiile la succesiune ale ex-prințului Carol din sfera ipoteticului în cea a contingentului. La Paris, ziaristul Hugo Bacher a făcut să apară în ziarul *Le Matin* din 22 iulie o notă prin care „regele Carol al României” regreta că nu fusese invitat la înmormântarea tatălui. Ulterior, Carol trimitea ziarului o dezmințire (publicată de acesta) privind autenticitatea notei, dar nu se delimita expres de conținutul ei.

Câteva zile mai târziu, la 31 iulie, același ziar *Le Matin* insera o altă declarație a lui Carol, care avea să joace un rol important în evoluția crizei dinastice din România. Mai întâi, el ținea să respingă ideea că relațiile sale sentimentale, recte legătura cu Elena Lupescu, ar fi fost motivul renunțării lui repetate la tron. Carol dăduse acestor renunțări un caracter limitat în timp, pornind de la premisa că domnia lui Ferdinand se anunța îndelungată. Decesul acestuia crease o situație nouă și periculoasă pentru România, care – punând în pericol „mărirea neamului”, obținută prin munca încordată a două generații și a doi regi glorioși îi dădea dreptul să intervină personal. Practic, el contesta linia de succesiune la tron, declarând că dorea să îi lase fiului său Mihai moștenirea neatinsă când va veni vremea lui și își exprima fără echivoc intenția „să răspundă chemării poporului său dacă se îndrepta către el”.

Mai multe exemplare din această declarație au fost înmânate lui Grigore Manolescu, care le aducea în țară în primele zile ale lunii august. Fratele său Mihai, aflat la casele de vacanță ale familiei de la Bușteni și Mangalia, a multiplicat de îndată la mașina de scris declarațiile prințului din *Le Matin* și le-a trimis prin poștă la câteva sute de persoane, atât cunoscuți, cât și necunoscuți, aleși la întâmplare. Unii dintre aceștia, ignorând, desigur, persoana expeditorului, îi comunicau impresia puternică pe care le-o lăsase declarația.

După înapoierea de la Paris, Manolescu trecuse la contactarea oamenilor politici pe

care spera să-i atragă de partea Restaurației. Mai întâi, îi făcuse o mărturisire de credință carlistă liderului său de partid Averescu, care reacționase binevoitor. Numai că, imediat după decesul regelui Ferdinand, același Averescu a citit în Senat, spre stupefacția carliștilor, o declarație prin care, între altele, îi ura Regenței să-și îndeplinească mandatul până la capăt, adică până la majoratul noului suveran.

În paralel, Manolescu trecuse la pregătirea apariției ziarului carlist *Crai Nou*, pe care urma să îl conducă împreună cu Nichifor Crainic. Echivocul din titlul ziarului, inspirat de soția sa, Lily Manolescu, părea o veritabilă găselniță, ducând cu gândul atât la astrul de pe bolta cerească, cât și la un rege nou care se iveaua la orizont. Există însă și o a treia interpretare posibilă, care îi scăpase, pesemne, autoarei, dar avea să fie exploatată copios de adversarii lui Carol: ea făcea trimitere la reputația de afemeiat sau, în limbaj familiar, de crai (dar nu nou, ci cu vechime în branșă) a pretendentului la tron. Informat despre demersurile lui Manolescu, prințul Știrbei a încercat, dar fără succes, să îl abată din drum cu promisiunea unei funcții de ambasador la Berlin sau Roma.

La București, guvernul Brătianu a interzis circulația sau reproducerea în țară a declarației din 31 iulie a lui Carol, pe motiv că ea aducea atingere ordinii constituționale. Cel mai probabil la sugestia guvernului român, ziarul parizian *Le Temps* îl dojenea pe Carol pentru declarațiile făcute și îl atenționa că, întreținând o agitație artificială în jurul persoanei sale, nu putea spera să recucerească simpatia populară.

Elena Lupescu

(Va urma)

Elena cu Mihai

Până atunci, scria Manolescu, nu era carlist – la Paris devenise. Cu această ocazie, cei doi frați au cunoscut personal și anturajul ex-prințului, care cuprindea atât persoane cu pretenții de respectabilitate, cum erau consulul

Ianculescu, fostul prefect Aurel Gatoski, ofițerul de marină Aurel Theodoru, vărul și confidentul lui Manolescu, dar și personaje cu o reputație îndoieală, care „nu îi plăceau” sau, în limbajul adversarilor prințului, o veritabilă faună interlopă. Dintre aceștia din urmă, un rol important avea să îl joace Hugo Bacher, zis Bachet, un tânăr ziarist evreu originar din România, stabilit la Paris ca agent de publicitate și om de casă al reginei Elisabeta a Greciei, sora lui Carol, prin mijlocirea căreia intrase în anturajul acestuia.

Pentru moment, frații Manolescu au hotărât să își împartă sarcinile. Mihail urma ca, după înapoierea la București, să acționeze pentru pregătirea revenirii în țară a lui Carol prin atragerea fruntașilor politici din opoziție de partea acestuia și editarea unui ziar de propagandă carlistă. Grigore Manolescu urma să rămână deocamdată la Paris, pentru a ține legătura cu Carol.

Între timp, la București, guvernul Știrbei fusese înlocuit cu un altul, condus de Ionel Brătianu. Tot atunci, la interval de câteva zile, au fost redactate două scrisori privind succesiunea la tron. Cea dintâi, scrisoarea de la Scroviștea a regelui Ferdinand către Ionel Brătianu, redactată cel mai probabil la sugestia acestuia din urmă, confirma prevederile legii din 4 ianuarie 1926. O a doua scrisoare, a lui Ionel Brătianu către Carol, remisă acestuia la Paris de generalul Ernest Baliff, îi propunea să dea o nouă renunțare la tron, menită să anihileze „încercările criminale” ale unor „elemente animate de scopuri distructive” aflate în anturajul său. După declarațiile lui Baliff, în

schimbul noii renunțări, ex-prințul ar fi obținut unele avantaje materiale, dar acesta a respins propunerea.

Regele Ferdinand a încetat din viață la 20 iulie 1927, iar înmormântarea a avut loc la 21 iulie, în mare grabă, o parte dintre invitații din străinătate nereușind să ajungă la timp. Regina Maria pusese în circulație ideea că, prin purtările lui, Carol îi grăbise sfârșitul tatălui, așa încât excludea prezența acestuia la catafalcul defunctului. Manolescu însoțise, ca fost demnitar, cortegiul mortuar până la necropola regală de la Curtea de Argeș. Cu gândul la avertismentele formulate de Ionel Brătianu, în scrisoarea către Carol, la adresa celor ce s-ar deda unor „încercări criminale”, se vedea deja în fața porților închisorii.

Prințul moștenitor Mihai, care nu împlinise încă șase ani, a fost proclamat rege al României – până la majorat urmând să funcționeze o Regentă, compusă din prințul Nicolae, fratele lui Carol și unchiul regelui minor, Miron Cristea, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și magistratul Gheorghe Buzdugan, prim-președinte al Curții de Casație.

Elena, Ileana, Elisabeta și Carol

Faraonul Arkamani aduce o ofrandă, relief din templul din Dakka, Nubia

originară din regiunea Méroé, a preluat puterea. Primul său suveran, Arkamani, a decis ridicarea unei piramide, în zona sa strămoșească, la Begrawwia (aproximativ 1,5 km vest de Méroé). Începând cu acea dată, putem vorbi de Regatul din Méroé, care a reușit să reziste până în veacul al IV-lea d.H., fiind alternativ condus de regi și de regine. Toate aceste trei regate succesive – Kerma, Napata și Méroé – au fost realități diferite ale aceleiași culturi kușite.

Taina faraonilor negri

Dar să ne întoarcem la cei cunoscuți în istorie ca faraonii negri, cei care au domnit atât asupra Egiptului, cât și asupra Sudanului. Istoricii îi denumesc mai degrabă cu apelativul de „dinastia kușită”. În afară de fondatorul dinastiei a XXV-a, Piankhy (sau Piye), cel care a cucerit Egiptul în jurul anului 730 î.H., ca a mai cuprins nume sonore de faraoni, precum fiul lui Piye, Shabataqo (Shabitu, 714 – 705 î.H.), Taharqo (Taharka, 690 – 664 î.H.) sau Tanwetamani (Tantamani).

Cu toate că vorbeau o limbă diferită, meroitica, toți acești regi se doreau a fi egipteni, au îmbrățișat religia și cultura egipteană și, în același timp, au contribuit în mod decisiv la reconstrucția a numeroase temple. Astfel că au lăsat o amintire frumoasă în țara Nilului și aceasta s-a datorat în special faptului că le-au urmat asirienii, care nu au arătat decât dispreț față de egipteni. Chiar și expulzați, urmașii kușitelor i-au adorat în continuare pe Amon,

Isis sau Horus, proclamându-se, până la căderea Regatului Méroé, „fii ai Soarelui”, stăpâni ai Egiptului de Sus, ca și ai celui de Jos.

Mai bine de 1.000 de ani, Valca Nilului a cunoscut două tipuri de faraoni: cei albi, în nord, adesea de origine străină (persană, macedoniană sau, mai târziu, romană) și cei negri, în sud, regii din Méroé. De pildă, pe când Cleopatra domnea la Alexandria, un alt faraon, Teriteqas, stăpâna ținutul Méroé.

Așa-numiții faraoni negri au preluat de la egipteni aproape toate cutumele și, în special, pe cea a îngropării conducătorilor în interiorul piramidelor. Chiar și conștienți de riscul ca piramidele să fie prădate, au rămas extrem de sensibili la prestigiul unui asemenea obicei. În dorința lor de a părea mai egipteni decât egiptenii înșiși, au depus trupurile neînsuflețite ale monarhilor lor în piramide, cel mai adesea unele de dimensiuni mai reduse și cu forme mai conice. Soarta le-a fost însă identică cu cea a suratorilor din Egipt: toate mormintele regale din Kuș au fost până la urmă prădate!

Meroitica, o limbă încă nedescifrată...

Pe fundalul migrațiilor survenite începând cu mijlocul mileniului al III-lea î.H., cel mai probabil ar fi apărut și limba meroitică. Primii care au folosit-o au constituit o parte importantă a populației Regatului din Kerma (2450 – 1450 î.H.). Înspre anul 250 î.H. ea a devenit limba oficială scrisă a regatului Méroé. Ultimul text cunoscut în acel limbaj datează din anul 452 d.H., dar considerăm că ea a mai supraviețuit alte secole. În Méroé, a coexistat

Statui ale așa-numiților faraoni negri

Exclusivitate

SECRETELE UNUI REGAT MAI PUȚIN CUNOSCUȚ

Piramidele din Méroé

CLAUDE RILLY

Centrul Național de Cercetare Științifică (Paris)
Director al Misiunii franceze din Sedeinga

Kuș – numele vechiului Sudan – a fost unul dintre cele mai puternice regate ale vremurilor antice (Magazin istoric, nr. 1/1991). Pentru prima dată, în jurul anului 2000 î.H., textele egiptene îl descriu ca pe unul dintre cei mai de temut dușmani, împotriva căruia nu se poate lupta decât cu ajutorul incantațiilor magice ale vrăjitorilor regali.

În acele vremuri îndepărtate, Capitala se afla la Kerma, în amonte de a treia cascadă a Nilului. După ce a cucerit, spre 1450 î.H., regatul Kermei, pentru mai bine de cinci veacuri, Egiptul a reușit să colonizeze și teritoriul kuș, impunându-și acolo cultura și religia, în mod special cultul dedicat zeului Amon. Și tot sub flamura acestei divinități, în jurul anului 800 î.H., de astă dată o dinastie de conducători,

originari din regiunea Napata, situată undeva în zona mării bucle a Nilului, a pus stăpânire pe întreaga vale a fluviului, inițial până la Assuan și, apoi, până la Teba, pentru ca, într-un final, să precia întregul Egipt.

În vremea dinastiei a XXV-a, vedem urcându-se pe tronul regatului așa-numiții faraoni negri. În anul 664 î.H., învinși de asirieni, s-au retras pe pământurile lor ancestrale: ceea ce a intrat în istorie sub denumirea de regatul Napata. Ei își îngropau suveranii în necropole regale speciale, situate în jurul orașului Napata, mai întâi la El-Kurru, apoi la Nuri și la Barkal. În jurul anului 590 î.H., o expediție militară egipteană i-a obligat pe regii din Napata să își mute capitala administrativă mai spre sud, la Méroé. Napata a rămas totuși inima religioasă a regatului, deținătoare a unui important templu dedicat zeului Amon și loc de îngropăciune pentru regi. Începând cu anul 270 î.H., o nouă dinastie,

Ruinele așezării Kerma

Shabaka,
al treilea faraon
al dinastiei a XXV-a

țelegerea unor limbi ca
akkadiana, hitita sau
eblaita.

**... dar
nu pentru
mult timp!**

Fără a face predicții nefondate, consider totuși că în câteva decenii vom ajunge să putem traduce textele acestei până acum aproape neînțelese limbi. Lucrurile ar sta, fără îndoială, mult mai bine dacă nu m-aș găsi singur implicat într-o asemenea muncă de anvergură, căci, din păcate, cei mai importanți specialiști fie nu mai sunt în viață, fie, descurajați de lipsa unor rezultate palpabile, au renunțat la cercetările în domeniu.

O asemenea necunoscută lingvistică încă a atras, de-a lungul vremii, și mulți pasionați, care nu au avut, din nefericire, aproape nicio legătură cu reala cercetare științifică. M-am trezit astfel, nu de puține ori, cu mesaje prin care eram anunțat că se reușise descifrarea tainelor meroiticii, plecând de la limbaje dintre cele mai ciudate: amhara (din Etiopia); sumeriana sau chiar vechea limbă maghiară sau tokhariana (din Turkestanul medieval)!

Trebuie însă precizat faptul că, odată ce Sudanul a fost colonizat mai bine de șapte

Scriere meroitică

secole de egipteni, limba meroitică a cunoscut numeroase împrumuturi din cea vorbită de locuitorii din Valea Nilului. Cuvintele ce desemnează, de pildă, termeni precum preot, general, ambasador, aur sau argint au o certă origine egipteană. Situația inversă nu este însă deloc atestată într-un mod cert. Unii

**Capul statuii
unui faraon kușit,
712 – 706 î.H.**

cercetători au considerat că destul de puțini termeni egipteni ar putea fi de origine meroitică, cum ar fi cazul celui pentru elefant – *abu* –, care ar putea proveni din meroitul *abore*. Nu aș fi cu totul surprins dacă s-ar ivi cineva care ar susține chiar că forma franceză *ivoire* (cu varianta engleză *ivory*, fildes), care provine din latinescul *ebur*, reprezintă un împrumut indirect din meroitică.

O asemenea descoperire nu poate fi în niciun caz considerată a susține așa-numitele teze afro-centriste, cele conform cărora Africa și rasa neagră în sine s-ar fi aflat la originea celor mai importante populații ale istoriei. Nu putem nega că Egiptul faraonic a fost, din punct de vedere geografic și istoric, african, dar populația acestuia nici pe departe nu a fost, în ansamblul ei, de origine sub-sahariană. Iar în ceea ce-i privește pe susținătorii afro-centrismului, ei niciodată nu au fost cu adevărat interesați de studiul meroiticii. Încercând să-și susțină clucubrațiile și căutând rădăcini ale egiptenilor antici, s-au aplecat asupra celei mai vorbite limbi din Senegal, *wolof*, sau asupra celor *bantu*, din familia nigero-congoleză. Dar niciodată și asupra meroiticii, pe care au considerat-o nici îndeajuns de veche, nici de prestigioasă; mai mult, aproape necunoscută și fără nicio urmă de îndoială vorbită numai de negri...

Limba va rămâne întotdeauna inima construcției unei identități – regionale, naționale sau comunitare – și nu vom putea împiedica pe nimeni niciodată să o folosească și în scopuri partizane.

**În românește de
Theo STĂNESCU-STANCIU**

*Solie kușită,
relief din palatul persan din Apadana*

cu altele, precum *blemmye* (strămoșul limbajului *bedja*, vorbit astăzi în zona Mării Roșii), însă meroiții au reprezentat meru pătura dominantă a populației regatului.

Scrisul meroitic a cunoscut două variante: atât una hieroglifică (aproximativ 10% dintre texte), cât, mai ales, una cursivă (90%). În fond, putem vorbi despre două categorii de semne utilizate, care corespundeau aceluiași sistem grafic, oarecum asemănător cu ceea ce numim astăzi minuscule și majuscule, dar cu deosebirea că ele nu se amestecau niciodată.

Sistemul hieroglific era rezervat uzului regal, în special pentru a transcrie legendele scenelor reprezentate în temple. În viața de toate zilele, se foloseau caracterele cursive, mult mai facil de trasat.

Cele două genuri de sisteme grafice și-au avut originea în cel egiptean: hieroglifile egiptene – emblemă a aparatului de stat – și, respectiv, simplificarea lor de mai târziu – așa-numita scriere demotică. Marea inovație adusă de meroiți a fost aceea de a concepe, pornind de la tipul de scris egiptean – complex mai ales din perspectiva că amesteca sunetul cu ideea –, unul pur fonetic, ce reprezenta silabele într-o manieră asemănătoare celei din limba indiană. Au ajuns astfel ca, de la mai bine de câteva sute de semne, din limba egipteană, să le reducă la doar 23 de caractere în meroitică, la care se mai adăuga un gen de separator de cuvinte, reprezentat printr-un sistem de puncte suprapuse.

În ultimele mele lucrări am subliniat în mai multe rânduri faptul că eu consider că limba meroitică reprezintă o ramură efectivă a limbilor africane, în special a așa-numitei

sudaneze de nord-vest, care aparține marii familii a limbilor nilo-sahariene. De pildă, limba maternă a tatălui lui Barack Obama, *luo*, este, la rândul-i, tot o limbă nilo-sahariană, c adevărat un pic mai îndepărtată de meroitică, dar ambele având aceeași sorginte.

Problema în sine a legăturilor de înrudire ale meroiticii a reprezentat subiectul unor dezbateri descori extrem de pasionale. Cum a fost cazul, din păcate, de multe ori în istorie, lingvistica s-a arătat o victimă ușoară în fața ideologiei. Mai ales în perioada interbelică au existat numeroase voci care au încercat să separe meroitica de celelalte limbi așa-zis negroide și aceasta mai ales din cauza gândirii conform căreia o civilizație atât de înaintată nu putea aparține efectiv negrilor!

În 1963, lingvistul nord-american Joseph H. Greenberg a propus pentru prima oară o clasificare a limbilor africane – complet debasată de premise rasiste – în patru super-familii, printre care și cea nilo-sahariană. Un an mai târziu, de astă dată un arheolog canadian, Bruce Trigger, a sugerat ca și meroitica să fie inclusă în aceea categorie. Însă a fost doar o supoziție, deoarece cercetările se aflau încă la început, cunoscându-se doar foarte puțin din gramatica sau vocabularul acelei limbi.

Odată cu trecerea anilor, situația a început să se schimbe. A contribuit în mod decisiv și apariția unor dicționare de specialitate pentru limbi ale unor populații învecinate cu regatul Méroé, precum vechea limbă nubiană, cea care a cunoscut în Evul Mediu un alfabet inspirat de cel copt.

În ceea ce mă privește, pentru a mă apropia cât mai mult de meroitică, am încercat să studiez idiomuri puțin cunoscute, precum cel *nyimang*, vorbit în zona Munților Nouba, în Sudan, sau cel *nara*, din vestul Eritreei, folosind cel mai des metoda comparativă, cea care a ajutat enorm la în-

*Sfinx cu chipul
faraonului Taharqo*

Livrarea unui computer în Statele Unite, în anul 1957

Așa se făceau, la începutul secolului trecut, selfiurile

Annette Kellerman, actriță din Australia, care a militat pentru drepturile femeilor, era arestată în anul 1907 pentru că promova acest costum de baie, considerat indecent de autorități

ALBUM ISTORIC

Lecțiile istoriei pot fi transmise nu numai prin cuvinte, uneori imaginile pot fi chiar mai elocvente. Am grupat în acest grupaj câteva poze surprinse în epoci și în zone diferite.

O mamă din Marea Britanie, echipată cu o mască de gaze, își plimbă copilul într-un landou special conceput ca să îl apere de gazele toxice de luptă, în anul 1938

Se pregătește o execuție cu tunul, în orașul Shiraz din Iran, la jumătatea secolului al XIX-lea

Militari niponi îi salută pe prizonierii americani eliberați în 1945

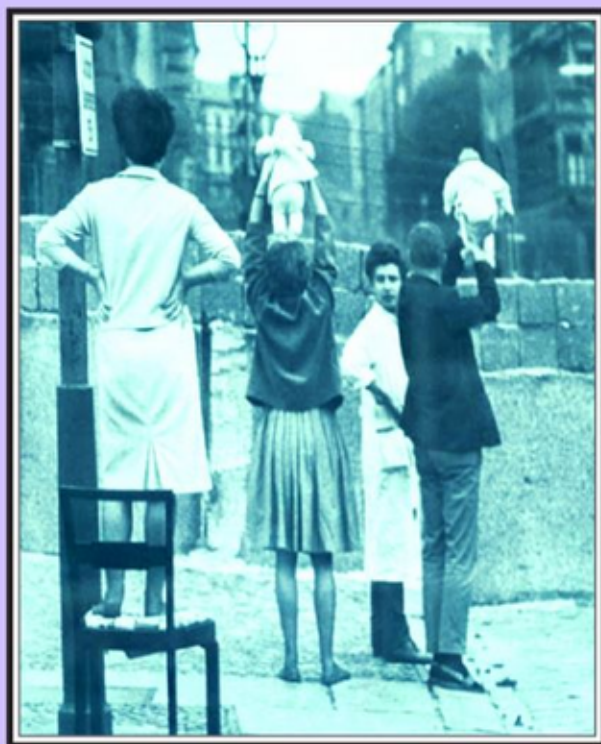
*Așa au arătat străzile din Suedia în ziua de 3 septembrie 1967,
când autoturismele au început să circule pe dreapta,
nu pe stânga, ca până atunci*

*Imaginea elocventă a discrepanțelor sociale din Anglia,
în perioada interbelică*

*Imagine surprinsă la castelul regal
din Balmoral, în anul 1952:
regina Elisabeta a II-a o ajută pe
prințesa Anne să se cațere,
sub privirile lui Charles*

*Nepoții sunt arătați peste Zid bunicilor
rămași în R.D.G.*

funcționari care gustă istoria. Noi protestăm când ei îi numesc pe X, Y sau Z (numele nu contează) istoric. Dar ce le oferim noi să citească? Ne baricadăm în spatele unei triple fortărețe: notele, referințele și citatele. Și repetăm plini de orgoliu: «În asta constă demnitatea noastră. Aici este onoarea noastră» [...] Istoria nu înseamnă nimic dacă nu este o hrană pentru societățile umane, în sânul căreia ia naștere și se elaborează. Iar hrana trebuie să fie apetisantă, așa scrie în toate limbile, dintotdeauna, în toate cărțile de bucătărie. Istoricul pare să aibă o plăcere perversă și nesănătoasă din a face această hrană neapetisantă. Ar trebui să înțelegă, în sfârșit, că o mâncare poate fi corectă și ispititoare în același timp. În ziua când vor înțelege acest lucru, se va schimba ceva în regatul Clio. Istoricii francezi au reușit, într-adevăr, să schimbe ceva în regatul Clio. Să amintim doar succesul cărții lui Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, sat occitan, de la 1294 la 1324* (*Magazin istoric*, nr. 9/2016). Era, în fond, o carte de istorie locală, pentru care editorul prevăzuse un tiraj de 6.000 exemplare, socotit oricum prea mare pentru un asemenea titlu. Cartea s-a epuizat în câteva săptămâni. Azi, potrivit editorului, a înregistrat un tiraj de 230.000 exemplare.

Istoriografia română nu a avut o aplicare specială pentru popularizarea istoriei. Iar

Nicolae Iorga, cel care a scris istoria românilor, dar și a altor popoare „pentru poporul românesc“, rămâne prea puțin citit, chiar și de către confrății săi. Nu o dată am auzit absolvenți ai Facultății de Istorie spunând că Iorga este greu de citit. Așa este, trebuie să știi istorie atunci când vrei să îl citești, nu poți folosi cărțile lui ca introducere într-un capitol sau altul al is-

Poetul roman Publius Vergilius Maro între muzele Clio și Melpomene, inițial muza cântării, apoi a tragediei

toriei. Poate și pentru că a rămas singurul care a înfățișat istoria românilor în întreprinderile sale, nu în obișnuita compartimentare: istoria Țării Românești, istoria Moldovei, istoria Transilvaniei.

Apariția revistei *Magazin istoric*, în aprilie 1967, reprezenta așadar o noutate absolută pentru istoriografia română. În general, în acel moment, nu erau multe țări care să aibă o asemenea revistă de popularizare: Franța, Belgia, Marea Britanie, S.U.A. și Spania

(revista *Historia y vida* a apărut un an mai târziu, în 1968). Ideea unei asemenea publicații i-a aparținut profesorului Titu Georgescu, revenit dintr-o excursie în Franța, unde văzuse reviste similare. Contextul politic a permis ca ideea lui să prindă viață. Eram la trei ani după „Declarația de independență“ cum a fost numită Declarația din aprilie 1964 – și partidul

comunist era interesat în recuperarea istoriei naționale, pe care până atunci se altoiseră ideile unui Roller și ale altora ca el. O recuperare primită cu entuziasm de istorici, dar care s-a dovedit curând că era determinată doar de interesul puterii politice de a putea manipula trecutul în propriul interes. Istoria românilor trebuia să arate, potrivit acestei concepții, că P.C.R. era continuatorul natural al luptei de veacuri a poporului român pentru dreptate și libertate, iar comunis-

mul încununarea firească a acestei lupte. În timp s-a mai adăugat o componentă, pe măsură ce cultul personalității lua amploare. Nicolae Ceaușescu trebuia să își găsească locul firesc în galeria personalităților care ilustraseră această luptă. Iar *Magazin istoric* putea deveni uncalta ideală pentru răspândirea acestei „istorii“ în rândul populației.

Norocul revistei l-a reprezentat venirea în fruntea redacției a lui Cristian Popișteanu și Nicolae Minei. Primul cu un doctorat în istorie

MAGAZIN ISTORIC ȘI NEVOIA DE A POPULARIZA ISTORIA

Muza Clio în viziunea pictorului german Johann Heinrich Tischbein (1722 – 1789)
și coperta primului număr al revistei Magazin Istoric, aprilie 1967

DORIN MATEI

„Historia magistra vitae est“, o formulă repetată la nesfârșit. Dar pentru ca istoria să fie „învățătorul vieții“, ar trebui să o cunoaștem. Adică să citim ceea ce scriu istoricii. Doar că istoricii nu prea scriu pentru marele public, ci cel mai adesea doar pentru cercul lor restrâns. În secolul al II-lea d.H., scriitorul grec Lucian din Samosata era foarte critic la adresa istoricilor vremii, reproșându-le maniera în care scriau și le făcea o serie de recomandări care să-i ajute să scrie astfel, încât să poată fi citiți de publicul larg. Șaptesprezece secole mai târziu, istoricul britanic Thomas Macaulay îi critica pe istoricii care nu stăpâneau arta narațiunii capabilă să atragă cititorii.

Probabil că istoriografia care a înțeles cel mai bine nevoia de a populariza istoria a fost cea franceză. Într-un articol pu-

blicat în 1946, Lucien Febvre atrăgea atenția asupra nevoii de a scrie pe înțelesul publicului larg, altfel locul istoricilor în relația cu marele

public era luat de oameni din afara breslei. „Există un public directori de mari întreprinderi și oameni de afaceri, oameni politici, literați,

Din ce în ce mai mult ele livrează prin astfel de instrumente un trecut care corespunde intereselor de moment, nu adevărului științific.

Apoi, locul istoriei în societate s-a redus peste tot. Istoricul nu mai este o voce ascultată în cetate. Într-un interviu pe care i l-am luat pentru *Magazin istoric* lui Hayden White, invitatul profesorului Sorin Alexandrescu la București, acesta spunea, cu o siguranță care m-a speriat, că istoria nu mai face parte dintre materiile care contribuie la pregătirea unui om politic sau a unui diplomat (*Magazin istoric*, nr. 2/2011). Și într-adevăr, nu este greu să constatăm că s-a dus vremea unui Winston Churchill sau Ion I.C. Brătianu, care citeau cu pasiune istorie, nu numai că o făceau. Sau a unui François Mitterrand, care ținea să îl aibă alături în emisiunea lui Bernard Pivot pe Le Roy Ladurie și declara că a citit fascinat cartea acestuia despre Montaigne. În fond, este explicabilă această situație. Oamenii politici au ajuns să fie „vânduți” electoratului după aceleași rețete care servesc la vânzarea detergenților sau a spaghetelor. Și cum aceste produse se vând foarte bine

fără să știe istorie, de ce ar mai trebui politicienii să știe istorie?

Și publicul căruia i se adresează opera de popularizare s-a schimbat. Se predă din ce în ce mai puțină istorie în școală. Și așa cum scria istoricul francez Marc Ferro, imaginea pe care o avem despre

alte popoare sau despre noi înșine este asociată cu poveștile care ne-au fost spuse pe când eram copii. Chiar absolenții facultăților de istorie, în urma adoptării sistemului Bologna, termină anii de studiu în mod paradoxal cu mult mai multe goluri față de cei de dinainte de 1989. Această combinație dintre un public mult mai puțin pregătit din punct de vedere al cunoștințelor de istorie și o explozie a surselor de informare în domeniul istoriei, care însă se dovedesc, de prea multe ori, că pun în circulație informații greșite, false sau manipulatorii, creează o mare problemă.

În plus, în România, după 1989 istoria a fost discreditată ca știință chiar de comportamentul unor istorici. S-a pornit atunci o prigoană „albă”, pe dos de cea „roșie” de până atunci. S-au aruncat cărți din librării și biblioteci, s-au întocmit liste de istorici pe care editurile nu mai trebuia să-i publice, s-a vorbit de o producție istorică anterioară lipsită de orice valoare. Toată această campanie, intens mediatizată, a întărit impresia preexistentă că istoria este un lucru nereserios, că istoricii scriu după cum le comandă politica vremii. Puțini au remarcat că nu s-a produs un

fenomen similar în lumea filosofilor, a sociologilor și a psihologilor, care avuseseră păcate mult mai mari decât istoricii înainte de 1989.

Și s-a mai petrecut un fenomen în România. Unii istorici profesioniști, care reprezentau o garanție în ochii publicului, au acceptat să se afișeze alături de pseudo-istorici, în emisiuni televizate, girându-i în ochii publicului. Treptat, profesioniștii au început să nu mai fie chemați la emisiuni și locul lor în talk-showuri a fost luat de această nouă categorie. Și cum criteriul valorii este înlocuit, prin televiziune, cu cel al notorietății, „noii istorici” dau direcția cunoștințelor de istorie transmise în masă.

Istoricii români au privit în general cu pasivitate aceste transformări, neinteresându-se pare de faptul că ele ating direct statutul profesiei și imaginea publicului despre istorie. S-a discutat la primul congres al istoricilor ținut la Cluj-Napoca, într-o sesiune care a stârmit, este adevărat, un interes atât de mare, încât a trebuit mutată reuniunea în Aula Universității, dar fără rezultate concrete, despre statutul istoricului și al istoriei și despre ce este de făcut ca el să nu se degradeze.

Pe de altă parte, se mai petrec două fenomene, care afectează modul în care se poate face popularizarea istoriei. Se produce o tot mai îngustă specializare a istoricilor și dispar zone întregi din activitatea de cercetare. Sunt subiecte din istoria națională

Marc Ferro

și o practică recunoscută de ziarist și comentator de politică externă, aureolat și de momentul Praga 1968, creatorul formulei „ziaristul este istoric al clipei“, al doilea un ziarist de mare forță, cu solide cunoștințe de istorie.

Ei au reușit marea performanță de a naviga printre stâncile cerințelor ideologice și ale cenzurii, reușind să păstreze în revistă și articole de citit, și pagini de istorie universală. Căci la un moment dat, s-a cerut ca revista să nu mai publice decât subiecte de istorie națională. Sigur că a fost un preț de plătit. Articole despre istoria mișcării muncitorești, despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, articolele directorului Institutului de Istorie a P.C.R., Ion Popescu-Puțuri, despre geto-daci, articolele despre Nicolae și Elena Ceaușescu, ce ajunseseră să ocupe uneori și jumătate din spațiul revistei. Au apărut în timp interdicția de a publica articole despre confruntările dintre Țările Române, interdicția de a publica anumiți autori (au avut astfel de interdicție de semnătură, printre alții, academicianul Dan Berindei și Paul Cernovodeanu, dar au continuat să publice sub pseudonim).

Era dificil să faci o popularizare corectă din punct de vedere al adevărului istoric. Dar prin abilitatea celor doi, revista a reușit să câștige încrederea cititorilor,

De la stânga la dreapta: Bernard Pivot, realizator de televiziune, președintele Franței François Mitterrand, și istoricul Emmanuel Le Roy Ladurie

inclusiv a celor care trăiseră în perioada interbelică și nu puteau fi ușor manipulați. Revista a fost un succes de public de la prima apariție. Primul număr a fost tras în patru tiraje succesive, toate rapid epuizate. În primii ani, revista se vindea pe sub mână la chioșcurile din București. Cititorul român avea acces, prin intermediul paginilor revistei, la documente necunoscute la noi până atunci, precum cele ale Conferinței de la Ialta sau ale celei de la Potsdam, dar și la faptele și mai ales imaginile oamenilor politici români, ale suveranilor României, cât și la chipul României interbelice. Doamna Doina Cornea a povestit în mai multe rânduri cum s-a dus într-o zi la studenții ei și i-a îndemnat să privească la chipurile din pozele din perioada interbelică publicate de *Magazin istoric* și apoi să se uite în jur la fețele contemporanilor și vor vedea o mare diferență:

cei din fotografii erau zâmbitori și mulțumiți, în vreme ce contemporanii priveau cu teamă și erau mereu încruntați.

Radicala schimbare din decembrie 1989 a însemnat o transformare profundă și a condițiilor în care

Magazin istoric putea continua opera de popularizare a istoriei. Unele schimbări au fost benefice – în primul rând dispariția oricăror constrângeri ideologice –, altele au ridicat noi probleme.

Una dintre probleme o constituie diversificarea exponențială a surselor din care cititorul își poate lua cunoștințele de istorie. Un lucru pozitiv, teoretic. Dar mijloacele tehnice care fac accesibile aceste informații nu le garantează și corectitudinea. Datele respective sunt urcate online de oameni. Și nu toți au pregătirea de specialitate necesară sau probitatea care să garanteze corectitudinea informațiilor. Wikipedia este plină de informații cronate. Apoi aceste noi mijloace tehnice au sporit capacitatea de manipulare. Procesul de globalizare face ca trecutul societăților umane să devină o miză a confruntărilor între state, între națiuni, între culturi și etnii. Controlul trecutului ajută la stăpânirea prezentului, la legitimarea dominațiilor. Statele, bisericile, partidele politice sau interesele particulare sunt cele care posedă și finanțează instrumentele media.

Lucien Febvre

Teritorii în dispută

GOLFUL PIRAN/SAVUDRIJA

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Golful Piran (slovenă Piranski Zalev, croată Piranski Zaljev)/Savudrija, segment al extremității nordice a Mării Adriatice în cadrul ansamblului generic reprezentat de Golful Trieste, constituie una – dar și cea mai importantă – dintre zonele de diferend frontalier dintre Slovenia și Croația.

Importanța Golfului Piran/Savudrija rezidă în faptul că posesiunea asupra sa determină și retragerea zonelor de separație în sectorul adiacent al apelor maritime teritoriale și, în consecință, accesul la apele internaționale ale Mării Adriatice. Actuala linie de frontieră *de facto* dintre Slovenia și Croația urmează traseul median al apelor din golf – aliniament susținut de autoritățile de la Zagreb pe baza art. 2 și 15 ale Convenției O.N.U. privind dreptul mării din 1982 și art. 1 și 12 ale Convenției privind apele maritime teritoriale din 1958. Din cauza Capului Savudrija, deținut de croați, slovenii nu pot avea contact între propria zonă a apelor teritoriale și apele internaționale

adriatice. Slovenia aspiră la un segment suplimentar al apelor golfului, care excede linia mediană, bazându-se pe aceeași argumentație juridică, ce admite existența unor „condiții istorice sau a altor împrejurări deosebite”, în condițiile în care este o țară „defavorizată geografic” din cauza poziționării spațiale și a dimensiunii reduse a litoralului propriu.

Atât malul nordic, actualmente sloven, cât și cel sudic, actualmente croat, ale golfului s-au aflat în posesiunea municipalității Piran (ital. Pirano), situată în nord, care deținea și localitățile sudice Savudrija (ital. Salvore) și Kastel (ital. Castel). Orașul Piran s-a format într-o peninsulă, unită printr-o limbă

foarte îngustă de pământ cu litoralul și lărgită abia în 1894, când golful debarcadurului a fost colmatat și transformat, din considerente de igienă, în Piața Tartini. Situația era comună și altor orașe porturi din Istria, care s-au format pe insule unite ulterior cu litoralul, precum Koper (ital. Capodistria) și Izola (ital. Isola) din Slovenia și Rovinj (ital. Rovigno) din Croația.

Orașul Piran, deținând și Savudrija și Kastel, s-a aflat, succesiv, în componența Republicii Venețiene, Provinciilor Ilirice, Imperiului Austriac, părții austriece a Austro-Ungariei. După Primul Război Mondial, pe baza Tratatului de la Saint-Germain-Laye (10 septembrie

pentru care este foarte greu să mai găsești autori. Iar specialiști în istoria universală nu prea au apărut. Apoi posibilitatea oferită de mijloacele de comunicare în masă existente astăzi permite oricui să urce pe net orice text, care devine instantaneu accesibil. De ce ai mai aștepta, uneori, câteva luni bune sau poate un an, până ce o revistă îți poate publica textul, când îl poți face accesibil imediat după ce l-ai terminat? În plus, eviți contactul, uneori deranjant, cu un redactor care îți scoate virgulele dintre subiect și predicat și le pune acolo unde le este locul, conform gramaticii limbii române, sau îți semnalizează o dată greșită ori o informație corectată între timp de un studiu pe care tu, autor, nu îl știi. Dacă obții și câteva likeuri la postarea ta, te poți declara mulțumit. Nu contează că likeurile sunt date de prieteni și că de multe ori cel care apasă butonul nici nu a citit textul.

In general, civilizația cărții, a cititului pierde tot mai mult teren în fața civilizației vizualului și a privitului. Creierul uman percepe imaginile cu un efort mult mai mic decât cel pe care este obligat să îl facă atunci când citește. Este mult mai comod să mănânci popcorn privind un ecran, decât citind o carte. Efortul de adaptare al istoricilor, nu numai la noi, la aceste noi provocări este lent.

Doi autori care au găsit calea de a ajunge la inimile a milioane de pasionați de istorie: Walter Lord...

În Franța, de câțiva ani, unii istorici au început să se arate interesați de o colaborare cu producătorii de materiale cu subiect istoric pe care le difuzează pe YouTube. Există și un festival anual al acestora și de vreo doi ani au început să participe acolo și istorici. În Marea Britanie s-a inițiat un show de televiziune cu participarea unor arheologi. La început nu a avut succes, dar în momentul în care un actor a fost invitat să fie moderator, pe un text a cărui exactitate științifică era controlată de istorici, audiența a explodat. Există și alte formate de emisiuni televizate pe teme de istorie, dar în toate, pentru a asigura audiența, istoricii a trebuit să fie dublați

de literați sau oameni din show business. Este o dovadă clară că istoricii, dacă vor să mai ajungă la publicul larg, trebuie să își schimbe stilul narațiunii. Este prea mare riscul, în cazul în care nu o fac. Nu întâmplător s-au înmulțit la noi afirmațiile despre gloriosul trecut al strămoșilor noștri, care ridicau monumente de civilizație pe vremea când egiptenii nu își începuseră piramidele, care i-au învățat pe romani latina. Se continuă cu lupta noastră aici, la porțile Europei, pe care am apărut-o vreme de secole de invadatori, pe când Occidentul, ferit astfel de primejdii, își ridica catedralele. Și același Occident ne-a vândut apoi la Italia și la Malta. Și acum vine și ne impune nouă reguli, ne obligă să mergem la Bruxelles precum domnii români la Înalta Poartă și nu ne lasă să construim autostrăzi. Ce căutăm deci noi în UE și în NATO, noi care am fost cea mai independentă națiune de pe fața Pământului în vremea lui Ceaușescu? Este doar un exemplu despre puterea de manipulare pe care o poate genera prezentarea istoriei în mod convenabil scopului urmărit.

Și o încheiere optimistă, bazată pe experiența revistei *Magazin istoric* din ultimii 30 de ani. Românii sunt interesați de istorie și o citesc cu plăcere dacă li se oferă subiecte interesante, puțin cunoscute, scrise într-un mod accesibil. Și mai ales dacă nu confunzi popularizarea cu tele-novela și nu încerci să-i păcălești. ■

... și Barbara Tuchman, aici în timpul unei întâlniri cu soția lui Sun Yat Sen

al râului este situat la nord de delta omonimă, însă la sud de deltă a fost construit Canalul Sf. Odorik, între cele două cursuri de apă funcționând, inclusiv în prezent, salinele marine Seciovlje (ital. Sicciole). Zona disputată cuprinde o fâșie de teritoriu la sud de Canalul Sf. Odorik și de cursul râului Dragonja din amonte de canal.

Potrivit slovenului Primož Pipan, prima delimitare a zonei a intervenit la 10 februarie 1944 între liderii locali ai partizanilor titoiști, slovenul Milan Gučiek și croatul Andrija Babici. Prin decretul Comitetului Popular Regional al Istriei din 1 septembrie 1947, zona disputată a fost inclusă în cadrul Croației, sub forma jurisdicției Judecătorei Districtuale Populare din Buje. La solicitarea locuitorilor etnici sloveni din cătunele Mlini, respectiv Bujini și Škodelin, acestea au fost incluse în componența Sloveniei, *de facto* sub jurisdicția Comitetului Popular Local din Seciovlje, Districtul Koper. Croația nu a recunoscut deciziile pro-slovene în cauză. Însă registrele cadastrale referitoare la teritoriul disputat nu au fost transferate către municipalitatea croată Buje, rămânând în Arhiva municipalității Piran, astfel încât Croația a inserat, la rândul ei, între 1992 – 1994, respectivele teritorii în registrul cadastral al municipalității Buje.

Orașul Piran în 1913

În întreaga perioadă a existenței R.S.F. Iugoslavia, zona disputată s-a aflat în componența Croației, locuitorilor din cele patru cătune fiindu-le eliberate cărțile de identitate, pașapoartele și permisele auto de către autoritățile croate. Poșta slovenă a deservit cele patru cătune până în anul 1984, după care funcția a fost îndeplinită de poșta croată. Și după proclamarea independenței celor două republici, locuitorii în cauză au putut participa doar la procesele electorale din Croația. După 1991 autoritățile de la Ljubljana au acordat locuitorilor din cele patru cătune cetățenia slovenă, pe lângă cea croată.

Potrivit recensământului croat din 1991, în cele patru cătune trăiau 53 de locuitori în 17 gospodării. Slovenia susține că, urmare a Tratatului de la Osimo, din 10 noiembrie 1975, prin care în mod oficial

foștul Teritoriu Liber Trieste a fost împărțit între Italia și R.S.F. Iugoslavia (Slovenia și Croația), securitatea în Golful Piran/Savudrija a fost asigurată de autoritățile polițienești slovene din Piran până la „Punctul 5”, adică până la aliniamentul maritim al apelor internaționale revendicat în prezent de sloveni. Însă faptul este contestat de autoritățile croate, care aduc ca argumente cazuri când situația din zona de la vest de linia mediană din golf s-a aflat în competența autorităților portuare din Croația: eșuarea tancului petrolier italian „Nonno Ugo” în 1973; a vasului italian „Pantarei” în anii 1980; capturarea vasului de pescuit italian „Pantera Prima” pentru braconaj în 1988.

Pec malul sudic al golfului nu au existat aşezări permanente până în anii 1980, când s-au construit stațiunile turistice Kanegra și Crveni Vrh, aparținând de localitatea Savudrija.

În zilele imediat anterioare proclamării independenței Sloveniei și Croației la 25 iunie 1991, autoritățile de la Ljubljana au încercat să construiască punctul de control al trecerii frontierei Seciovlje cu

Croația pe malul sudic al râului Dragonja, exact în interiorul teritoriului în dispută, însă au renunțat la acest gest pentru a nu fi afectate relațiile cu Zagrebul, în contextul cooperării celor două republici ex-iugoslave împotriva Armatei Iugoslave controlate de Belgrad.

Semnarea Tratatului de la Osimo

Golful...

... transformat în Piața Tartini

1919; *Magazin istoric*, nr. 9/ 2019), întrucât etnicii italieni constituiau cvasi-totalitatea populației din toate așezările urbane maritime portuare locale, precum Piran, Portoroz (ital. Portorose), Lucija (ital. Lucia) și Savudrija (ital. Salvore), slovenii și croații fiind majoritari doar în așezările rurale din hinterlandul interior, municipalitatea Piran a fost inclusă în Italia (alături de întreaga Istrie – mai puțin Kastav), în detrimentul aspirațiilor Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (SHS, ulterior Iugoslavia).

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, după semnarea de către Italia a armistițiului cu Națiunile Unite la 3 septembrie 1943, municipalitatea Piran a fost ocupată de Wehrmacht și inclusă, alături de întreaga Istrie, în Zona Operațională a Litoralului Adriatic, constituită la 10 septembrie 1943 de Germania, formal parte a Republicii Sociale Italiene, dar administrată de gauliterul landului german Carinthia. În ultimele zile ale conflictului, în mai 1945, municipalitatea Piran a fost eliberată de Armata Populară Iugoslavă (JNA). Pi-

ran a rămas în zona ocupată de JNA și după Acordul de la Duino, din 10 iunie 1945, prin care a fost creată Linia de demarcație Morgan cu trupele aliate.

Prin Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, municipalitatea Piran a fost inclusă în zona sudică B, controlată de JNA, din cadrul Teritoriului Liber Trieste, constituit pe baza liniei frontaliere de compromis propusă de Franța. În timp ce Iugoslavia titoistă, sprijinită de U.R.S.S., revendicase de la Italia, printre alte teritorii, și întreaga Istrie, deci inclusiv municipalitatea Piran, Marea Britanică și S.U.A. susținuseră menținerea municipalității Piran, împreună cu întregul litoral vestic istriean, locuit în majoritate de etnici italieni, în cadrul Italiei.

Nemulțumiți de excesele administrației iugoslave, cât

și de statutul de minoritari, majoritatea etnicilor italieni, așa-numiții „optanți”, au optat pentru refugierca în Italia, în locul lor autoritățile de la Belgrad colonizând cetățeni ai națiunilor și naționalităților din cadrul statului iugoslav.

În 1954, odată cu desființarea prin Memorandumul de la Londra a Teritoriului Liber Trieste, municipalitatea Piran a fost divizată între sectorul nordic, cuprinzând Piran, Portoroz, Delta Dragonja, care au fost incluse în Slovenia, și sectorul sudic, unde localitățile Savudrija și Kastel au fost incluse în Croația.

A rămas în suspensie problema delimitării frontaliere între municipalitatea slovenă Piran, pe de o parte, și localitatea Savudrija, inclusă în municipalitatea

croată Umag, precum și localitatea Kastel, atribuită municipalității croate Buje, pe de altă parte, în sectorul Deltei Dragonja, transformată în Parcul Peisagistic Seciovlje de municipalitatea Piran în 1990 și preluată sub autoritatea Guvernului Sloveniei prin decretul din 5 aprilie 2001. Cursul natural

Granița Teritoriului liber Trieste cu Italia

Slovenia nu a recurs și la blocarea aderării Croației la NATO la summitul Organizației Atlanticului de Nord de la București din 2 - 4 aprilie 2008

perioada sezonului estival. De asemenea, Slovenia a lansat un vas militar de patrulare în apele Golfului Piran/Savudrija. Municipalitatea slovenă Piran consideră și în prezent că cele patru cătunc din zona disputată se află în componența sa.

Disputa dintre Slovenia și Croația a început să fie depășită abia odată cu demisia neașteptată a premierului croat Ivo Sanader, din iulie 2009. Noul premier croat Jadranka Kosor a stabilit relații mult mai apropiate cu premierul sloven Borut Pahor, astfel încât prin Acordul de arbitraj de la Stockholm, din 4 noiembrie 2009 cele două state au acceptat remiterea disputei spre rezolvare către un Tribunal internațional de arbitraj, sub auspiciile U.E., acord care a fost remis O.N.U. la 25 mai 2011. Croația a acceptat ca derularea negocierilor de aderare la U.E. să nu prejudicieze procesul de demarcare a frontierei cu Slovenia. În contrapartidă, Slovenia a acceptat ca procedurile privind implementarea arbitrajului să fie demarate după semnarea de către Croația a aderării la U.E. În consecință, Slovenia a deblocat procesul de aderare a Croației la U.E., Zagrebul încheind cu succes

toate capitolele de negociere cu organismul european și aderând în iulie 2013.

Tribunalul internațional de arbitraj și-a continuat activitatea și a decis, la 29 iunie 2017, în privința tuturor zonelor frontaliere în dispută. Slovenia a obținut trei sferturi din gura de deschidere spre larg a golfului respectiv. Prin apele teritoriale croate s-a constituit un coridor de „joncțiune” între apele teritoriale slovene și apele internaționale, cu lățimea de 2,5 mile maritime, unde Slovenia dispune de un acces de comunicație liberă neîntreruptă pentru navigație maritimă, aeriană, cabluri submarine, conducte. În coridorul de „joncțiune” navele maritime și aeriene dispun din partea Sloveniei de aceleași drepturi ca în apele internaționale – cu alte cuvinte partea slovenă nu are vreo autoritate sau drept de intervenție asupra acestora. Croația obține dreptul de a adopta reglementări privind navele maritime și aeriene necroate în coridorul de „joncțiune”. Croația mai obține dreptul ca, în coridorul de „joncțiune”, să răspundă solicitărilor agenților diplomatici sau ale comandanților de nave pentru a oferi sprijin din partea autorităților croate.

Croația nu a acceptat decizia, sub motivația că s-a retras în iulie 2015 din procedura de arbitraj. Comisia Europeană și-a exprimat la 4 iulie 2017 sprijinul față de decizia Tribunalului de arbitraj, considerând că aceasta trebuie implementată de Slovenia și Croația, dar cu mențiunea că nu poate obliga cele două state să o aplice.

La 31 ianuarie 2020, Curtea Europeană de Justiție a declarat că „nu dispune de jurisdicție” în această chestiune bilaterală. În timp ce premierul croat Andrej Plenković a considerat decizia „o victorie a argumentelor

Jadranka Kosor, premierul Croației, și premierul sloven Borut Pahor

croate”, ministrul sloven de Externe Miro Cerar a calificat-o „un semnal clar că arbitrajul trebuie implementat de ambele părți”.

Indiferent de rezultatul disputei frontaliere dintre Croația și Slovenia, o soluție reciproc avantajoasă va contribui la consolidarea încrederii între cele două state și popoare, premisă a ameliorării climatului de cooperare regională în bazinul Mării Adriatice și în cel Alpin central-european. Apartenența celor două state la U.E., NATO și la Spațiul Schengen va transforma frontierele interstatale din zone de control riguros și rivalități regionale în zone de liberă circulație și apropiere între oameni. ■

Premierii croat și sloven,
Ivica Racić
și Janez Drnovšek

Parlamentul Sloveniei, prin Legea de Stabilire a Municipalităților și Limitelor Municipalităților din 3 octombrie 1994, a inclus în cadrul municipalității Piran cele patru cătune din zona disputată, decizie nerecunoscută de autoritățile de la Zagreb și care nici nu a putut fi implementată practic, întrucât Croația deține controlul *de facto* asupra arealului în cauză.

Incercare de reglementare a disputei a fost reprezentată de Acordul dintre premierii sloven și croat Janez Drnovšek și Ivica Racić din 20 iulie 2001, prin care zona terestră disputată era atribuită Croației, frontiera stabilindu-se pe cursul Canalului Sf. Odorik, iar în amonte pe râul Dragonja. În schimb, Slovenia primea circa două treimi din apele Golfului Piran/Savudrija, precum și un coridor de ape teritoriale care îi asigura accesul la apele internaționale, la nord de care rămânea ca exclavă un triunghi de ape teritoriale croate în contact direct cu apele teritoriale italiene. Locuitorii din cele patru cătune puteau primi legal cetățenia slovenă, asistență medicală și educație în Slovenia și erau exceptați de la plata taxelor vamale pentru produsele achiziționate din Slovenia. Slovenia primea dreptul de a pompa apă potabilă din stațiile Gabrijele și Bujini timp de 30 de ani. Acordul a fost aprobat de Par-

lamentul Sloveniei, dar nu și de cel al Croației, Zagrebul constituind Zona de Protecție Ecologică și de Pescuit, care includea arealul maritim croat, delimitat conform situației de dinainte de respectivul acord, adică jumătate din apele Golfului Piran/Savudrija și apele teritoriale adiacente, care blochează accesul apelor teritoriale slovene la apele internaționale. Gestul Zagrebului intervenea în contextul în care diferendul asupra Golfului Piran/Savudrija constituia doar o parte a ansamblului tuturor teritoriilor aflate în dispută între cele două țări. Astfel, în Medjimurje (*Magazin istoric*, nr. 9/2013), Slovenia nu recunoaște apartenența la Croația a unei fâșii de teritoriu, controlată de autoritățile de la Zagreb, delimitată la sud de actualul curs principal de apă al râului Mura și la nord de talvegul medieval al cursului de apă; în Munții Jumberak, armata slovenă a ocupat cazarma JNA de pe Vârful Sf. Gera, preluând inclusiv un teritoriu situat pe partea cealaltă a cumpenei apelor.

Ulterior a intervenit Acordul de la Bled dintre premierii sloven și croat Janez Janša și Ivo Sanader, din 2007, prin care cele două state acceptau remiterea tuturor zonelor de frontieră aflate în dispută spre arbitraj către Curtea Internațională de Justiție de la Haga, însă și acest acord nu a mai fost respectat, de această dată din cauza nemulțumirilor opiniei publice din Slovenia.

Pe fondul disputei, în încercarea de a obține concesii din partea Zagrebului, Slovenia a

blocat, temporar, procesul de aderare a Croației la U.E., stopând atât deschiderea unor noi capitole de negociere ale croaților cu organismul european, cât și închiderea unora dintre capitolele deja deschise. Semnificativ, Slovenia nu a recurs și la blocarea aderării Croației la NATO, summitul organizației Atlanticului de Nord de la București din 2 – 4 aprilie 2008 înregistrând doar blocarea aderării Republicii Macedonia de către Grecia (pe baza disputei

Premierii Ivo Sanader și Janez Janša

privind utilizarea denumirii de Macedonia). Slovenia nu accepta propunerile Croației ca disputa să fie înaintată spre rezolvare către Curtea Internațională de Justiție de la Haga sau către Tribunalul Internațional pentru Dreptul Mărilor de la Hamburg. În cadrul acestei situații de blocaj s-a situat și refuzul Sloveniei de a construi o autostradă care să asigure legătura directă între Italia (Trieste) și Croația (Istria), prin conectarea Autostrăzii slovene A1 „Slavonika” de Ipsilonul Istrian (Autostrada croată A9, parte a Istarski Ipsilon sau Bina Istra), fapt care, coroborat cu introducerea de către sloveni a unei roviniete cu un cuantum net superior celei din Austria, încă îngreunează semnificativ circulația turiștilor spre stațiunile croate de pe litoralul adriatic istrian în

Tatăl, Giuseppe Rossini, și mama, Anna

ran! – bucați muzicale vechi, dichisindu-le în haine noi, cu accesorii scilpitoare. Compozitorul a reutilizat astfel în mod frecvent, teme și melodii în mai multe dintre operele sale. A fost cazul, de exemplu, al cunoscutei uverturi la *Bărbierul din Sevilla* (1816), ce figura deja în alte două creații, *Aureliano în Palmyra* (1813) și *Elisabeta, regina Angliei* (1815).

Cu toate că astăzi poate fi considerată cea mai cunoscută și apreciată operă a compozitorului italian, prima reprezentație a *Bărbierului din Sevilla* nu i-a adus lui Rossini decât enorme bătăi de cap! Era 20 februarie 1816 și spectatorii veniți la Teatrul „Argentina” din Roma au fost părtași la un fiasco general. Părea că ghinioanele nu se mai opreau: chitara contelui Almaviva era dezacordată; o pisică a traversat scena de mai multe ori în timpul primului act, nebăgându-i în seamă pe interpreți; Don Basilio a fost nevoit să interpreteze celebra arie a calomnicii având nasul spart, ca urmare a unei căzături survenite în timpul

spectacolului. Ceea ce părea mâna unui destin nefast fusese pus la cale de rivalul muzical al lui Rossini, vârstnicul compozitor Giovanni Paisiello (1740 – 1816), care a încercat prin toate tertipurile să îi provoace un grandios eșec!

La sfârșitul primului act, Rossini, aflat la pian, în mijlocul orchestrei, s-a ridicat cu demnitate, a salutat și și-a aplaudat echipa, a întors spatele publicului și a părăsit sala. Dar opera avea să se impună rapid. A doua reprezentație, din scara următoare, a fost cu adevărat un triumf.

Fiul, în 1815

La care însă Rossini nu a mai participat. Nedorind să înveceze și mai mult relația cu Paisiello și susținătorii acestuia, a decis să părăsească orașul. Bucuros de reușită, de care fusese sigur, de altfel, încă de la început, i-a scris mamei: „Dacă inițial a fost huiduită, a doua reprezentație a avut un uriaș succes: trupa a fost chemată la rampă de cinci șase ori, cu un entuziasm de nedescris”.

... pasiuni pentru femei frumoase, ...

Faima și aprecierea aproape fără de egal pe care le-a cunoscut în timpul vieții nu l-au împiedicat pe Gioachino Rossini să ia o drastică decizie. S-a retras repede, la doar 37 de ani, fără a da marelui public vreo explicație. Între 1830 și 1868, anul morții (ironia făcând să își dea ultima suflare într-o zi de 13!), nu a rămas însă total inactiv, numele apărându-i pe câteva piese, precum *Serate muzicale* sau *Păcatele bătrâneții*. Însă marea majoritate a timpului și-a dedicat-o plăcerii de a trăi pur și simplu: să mănânce, să călătorească, să iubească și să își invite prietenii la festinuri care mai de care mai sofisticate.

Retragerea din viața muzicală, atât de agitată, chiar după succesul înregistrat cu opera *Wilhelm Tell*, a fost impusă însă și de câteva probleme medicale cu care se confrunta de ceva timp compozitorul. O oboseală cronică îl măcina, distrugându-l încetul cu încetul. În opinia specialiștilor,

**Așa
vă place
istoria?**

GIOACHINO ROSSINI PLĂCEREA DE A TRĂI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Din biografii – și nu sunt deloc puține la număr! – creatorul Bărbierului din Sevilla sau al Semiramidei transpare ca un personaj cu adevărat la extreme: uneori ipohondru, alteori de-a dreptul coleric sau, la polul opus, măcinat de depresii profunde – acestea erau zilele proaste; dar și în cele însoțite plin de viață, pasionat de femeile frumoase și de gusturile sofisticate.

Încă din primii ani, viața lui Gioacchino Antonio Rossini nu a fost una banală. Cum părinții erau mai tot timpul prin turnee – tatăl, Giuseppe, cânta la trompetă în fanfara locală, iar mama, Anna, fără să știe notele muzicale, fusese binecuvântată cu un glas de înger ce i-a adus destulă faimă prin orașele din zonă –, copilul și pierdea zilele în preajma bunicii și, mai târziu, sub aripa ocrotitoare a doi preoți pasionați de muzică: Giuseppe și Luigi Malerbi. Grație impresionantei lor bibliotecă, tânărul Rossini a intrat pentru prima dată în contact cu partiturile marilor compozitori, precum Haydn sau Mozart, de care s-a îndrăgostit. Fascinația pentru cei doi, care i-a și atras porecla de „micul neamț”, i-a carac-

terizat întreaga perioadă de studenție muzicală, dar și unele dintre primele creații proprii. Întrebat despre preferințele acelor vremuri, Rossini declara fără nicio picătură de îndoială: „Interpretam Beethoven de două ori pe săptămână, Haydn – de patru ori, însă Mozart în fiecare zi... Mozart este mereu minunat”.

O lene proverbială, ...

După ce familia s-a mutat la Bologna, Gioachino s-a pus serios pe studiu. Din anii adolescenței datează și primele compoziții. Compozitorul născut la Pesaro, în 1792, a intrat în istorie ca unul dintre cei mai prolifici ai tuturor timpurilor, compunând în jur de 40 de opere în

mai puțin de 20 de ani. Și aceasta trebuie să fie considerată o imensă realizare, deoarece Rossini nu a fost nici pe departe o fire activă. În epocă, lenea îi devenise proverbială, circulând mai multe anecdote pe această temă. De pildă, pe când lucra la opera *Domnul Bruschino*, prin 1813, într-o dimineață friguroasă, a preferat să stea cuibărit în pat și să nu-l părăsească, rescriind o întreagă arie, deoarece fila pe care făcuse însemnări anterior îi căzuse din mână și se strecurase sub mobilă.

Pentru a-și permite cât mai multe clipe de lăncezeală, Gioachino Rossini a pus în aplicare o metodă destul de bizară, mai ales pentru acele timpuri: să recicleze – dacă am folosi un termen contempo-

sardinele din Golful Gasconiei, cozonacul din Milano, brânza Stracchino din Lombardia, Gorgonzola din Milano și cea Stilton din Anglia, cârnatul Zampone din Modena, șunca din Sevilla, ravioli din Napoli sau nugaua din Marsilia. Nu de puține ori, când auzea de călătoriile unuia dintre prieteni nu ezita să îl roage să îi aducă, la întoarcere, specialități culinare locale.

În mod obișnuit, ziua lui Gioachino începea simplu, cu un mic dejun compus doar dintr-o cafea cu lapte și un sandviș. Adevăratul desfrâu culinar venea seara, pentru cină pregătind adesea feluri extrem de gustoase. Una dintre cele mai îndrăgite rețete ale sale o reprezentau paste de ravioli cu parmezan, pe care le pregătea cu un ceremonial aparte, supraveghindu-le fierberea ca și cum „ar fi ascultat notele armonioase ale *Divinei comedii*“. Gândise chiar o metodă aparte, utilizând pentru umplerea pastelor cu o spumă de trufe o seringă de argint. Cu mâna lui delicată umplea astfel, cu mare atenție, fiecare macaroană.

O altă delicatasă ce ieșea perfect din mâinile lui Rossini erau stridiile. Le iubea atât de mult, încât se spune că, la un moment dat, pentru a cumpăra unele de foarte bună calitate, s-a îndatorat peste măsură. Noroc că, pasionat de artele frumoase, cămătarul ar fi acceptat în schimb să i se compună un... „Cântec al stridiilor“!

În timpul existenței sale pariziene, Rossini s-a întâlnit cu unul dintre cei mai mari

Isabella Colbran

specialiști culinari ai tuturor timpurilor, Antoine Carême (*Magazin istoric*, nr. 5/2018). Biografia compozitorului insistă că între cei doi s-ar fi legat o relație aparte, Carême declarând în mai multe ocazii că Rossini „a fost singurul care m-a înțeles în totalitate“. Muzicianul nu scăpa nicio ocazie de a degusta din preparatele faimosului bucătar și, în special, din renumitul curcan umplut cu trufe. Se spune chiar că, pierzând un pariu cu Rossini, Carême i-ar fi rămas dator cu o asemenea delicatasă. Dar, văzând că nu o mai onorează, nerăbdător, Gioachino i-a tot trimis scrisori. „Din păcate nu este

acum sezonul celor mai bune trufe“, ar fi replicat șeful bucătar. „Nonsens! – a tunat Rossini –, sunt numai zvonuri false lansate de... curcanul ce nu prea vrea să se lase îndopat!“.

O replică pe măsura simțului său special al umorului care devenise recunoscut în epocă. Unul dintre elevii săi povestea, de pildă, că, într-o zi, și-a surprins maestrul interpretând la pian o bucată semnată Richard Wagner, dar nu se auzau decât sunete dezlănate. Tânărul ar fi descoperit problema și a vrut să-l atenționeze pe compozitor: „Țineți partitura invers!“.

Hâtru, Rossini ar fi replicat: „Tocmai asta am vrut să fac: să văd cum iese dacă încerc altfel. Dar e un dezastru!“.

Invitat la un moment dat de una dintre cele mai avute doamne ale Parisului, recunoscută pentru atenția pe care o acorda decorurilor în detrimentul calității și, mai ales, a calității mâncărilor, Rossini nu și-a putut înfrâna ironia și, când gazda și-ar fi arătat dorința de a-l mai avea o dată la masă, i-ar fi răspuns: „bucuros, mai ales dacă o faceți de îndată, ca să pot mânca și eu ceva până la urmă!“.

... și gusturi pe măsură!

Nu de puține ori, pasiunea pentru bucătărie pune în umbră orice altă activitate. Se spune că, prin mai 1860, pe când Richard Wagner l-ar fi vizitat la reședința sa din Passy, gazda și-ar fi lăsat de mai multe ori musafirul singur, fără să ofere vreo explicație. Nedumerit, germanul

Olympe Pélissier

suferea în mod clar de neurastenii și depresie, boli care însă nu erau cunoscute în acele vremuri. Lipsa de productivitate muzicală s-a datorat tocmai perioadelor de depresie adâncă, însoțite de letargie și insomnii. Ca să nu mai amintim că, după ce a trecut de bariera celor 40 de ani, Rossini s-a confruntat și cu o obezitate de-a dreptul patologică și cu dese porniri suicidale. Stendhal, mare admirator, dar și unul dintre cei mai cunoscuți biografi ai săi, l-a descris, la propriu, ca fiind un personaj „enorm”, „ce mănca precum trei căpăuți strânși laolaltă”, ajungând chiar la performanța de a devora într-o singură zi până la 20 de fripturi!

Tuturor acestora li s-au mai adăugat și complicațiile unei vieți amoroase care nici pe departe nu a fost una liniștită. Cu prima mare iubire, Isabella Colbran (1785 – 1845), o frumoasă primadonă a Teatrului San Carlo din Napoli, de origine din Madrid, a avut un mariaj la prima vedere destul de reușit. După o relație de aproximativ șapte ani, Rossini a decis să o ia de soție în 1822. Destinul a făcut ca momentul în sine să nu fi fost foarte bine ales, căci, la scurtă vreme, Isabella și-a pierdut părințele, eveniment ce a marcat-o profund. Pentru a-și demonstra dragostea, dar și susținerea, Gioachino i-a compus, rând pe rând, partituri memorabile: Elisabeta, din *Elisabeta, regina Angliei*; Desdemona (*Otello*) sau Ermione (*Ermione*). Cu trecerea anilor, Isabella a început să își piardă din calitățile vocale; o dezastruoasă apariție în

Giovanni Paisiello

Zelmira (unde, de asemenea, interpreta rolul principal) a determinat-o să se retragă definitiv de pe scenă. Cei doi au rămas împreună până în 1837.

Rossini a trăit o nouă poveste de dragoste, a cărei protagonistă a fost una dintre cele mai cunoscute muze ale Franței, Olympe Pélissier (1799 – 1878), descrisă de unul dintre iubii, marile Balzac, drept „cea mai frumoasă curtezană din Paris”. Aproape zece ani mai târziu și numai după ce Isabella s-a stins din viață (octombrie 1845), Rossini s-a căsătorit a doua oară, în august 1846. Revoluția i-a împins să părăsească Bologna și să se retragă la Florența. În Italia, nu numai Gioachino suferea, ci și Olympe, care resimțea lipsa Parisului, a admiratorilor și a petrecerilor fastuoase. Până la urmă, a reușit să-l convingă să se reîntoarcă în Capitala Lumii. Era mai 1855 și acolo vor rămâne

până când Rossini se va stinge din viață.

... un stomac ca de căpăun...

„A mânca și a iubi, a cânta și a digera: acestea sunt cu adevărat cele patru acte ale acestei opere bufe pe care o denumim viață și care se duce atât de repede precum spuma de la o sticlă de șampanie”. Aceasta a fost viața lui Rossini. Sau, după cum consemna în altă parte, „nu cunosc vreo altă ocupație mai bună decât cea de a mânca... apetitul este pentru stomac ceea ce dragostea este pentru inimă. Stomacul este cel care îmi conduce dragostea de viață.”

În muzică, precum și în bucătărie, calitatea ingredientelor primează. Iar Rossini s-a dovedit mereu un adept al acestui principiu. Aprecia produsele de calitate superioară, pe care le folosea de ficcare dată când gândea feluri de mâncare mai aparte, îmbinând rețete și ingrediente de top: uleiul de măsline din regiunea italiană Buti, trufecele ce creșteau în Ascoli, cocoșii din Bologna, muștarul de Cremona, mezclericurile din Modena,

Gravură înfățișând scena furtunii din *Bărbierul din Sevilla*

Am ajuns la capătul analizei începute în nr. 12/2019, care ne prezintă modificările geostrategice la care asistăm în ultimele decenii.

LUMEA ÎN CARE TRĂIM, DUPĂ PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI

ȘTEFAN CIOCHINARU

Pentru a reliefa convingător necesitatea absolută a cooperării transatlantice este nevoie, poate, să înțelegem mai exact ce presupune cu adevărat cursa politică, economică și științifică declanșată astăzi pentru dominarea viitorului. Cercetătorii care s-au încumetat să scruteze viitorul anticipează că acesta va fi dominat de concurența dintre marile procese integraționiste. Or, atât în America de Nord, cât și în Europa, problemele pe care le ridică integrarea sunt dintre cele mai complexe și dificile.

l-ar fi chestionat în legătură cu motivul. Explicația a venit sec: am o vrăbioară de vită la cuptor!

Fără să fie neapărat un inventator într-ale artei culinare, a excelat prin a realiza ceea ce se cheamă în termeni muzicali „variațiuni pe aceeași temă”, mai exact adăugând câteva ingrediente speciale la felurile de bază. De două a fost cu adevărat îndrăgostit: trufe și ficatul de găscă și cu ajutorul lor le-a gădilat papilele gustative prietenilor care îi treceau pragul.

Și nu au fost deloc puțini, în special odată ce Rossini a revenit la Paris. Erau numai nume importante ale elitei culturale ale vremii: Alexandre Dumas, Franz Liszt, Giuseppe Verdi... Compozitorului parcă îi revenise cheful de viață. Sâmbetele sale muzicale, unde arta culinară se amesteca cu armonia sunețelor, au devenit noul centru de atracție. Și, cu toate că mesele sale epatau mereu prin somptuozitate, spirit econom, compozitorul a pus la cale o stratagemă cu ajutorul căreia să își mai reducă din cheltuieli. Oaspeții erau întâmpinați cu platouri bine garnisite cu fructe, din care nimeni nu risca să se îmbuibă, căci știau că vor veni feluri mult mai spectaculoase. Așa că, în mod invariabil, odată terminate felurile principale, Olympe începea să se simtă rău, părăsindu-și musafirii chiar înainte de desert. Situația i-a dat de gândit unui apropiat al cuplului, compozitorul Francesco Florimo (1800 – 1888), care a mituit un servitor pentru a afla adevărul. „Ah! E foarte simplu! – a replicat

Regina Spaniei,
Izabela a II-a

acesta. Doamna împrumută de la negustori fructele și trebuie să le restituie cât mai rapid”.

Multe dintre dicționarele culinare îl consideră a fi fost la originea așa-numitului Tournedou Rossini, un mușchi de vită asezonat cu trufe și vin de Madeira, a cărui rețetă ar fi apărut din conversațiile avute cu cei mai importanți bucătari ai vremii: Carême, Adolphe Dugléré sau Auguste Escoffier.

În anii în care a stat departe de Paris și de viața muzicală, singura pasiune care îi mai dădea ghes să trăiască, cu excepția dragostei față de Olympe, a fost mâncarea. „În fiecare zi – scria soția sa –, maestrul se inspiră din rețetele regale pentru a crea feluri noi [...] Noi trăim doar pentru a mânca”. La rândul-i, Rossini le mărturisea prietenilor: „Caut linii muzicale, arii, dar nu-mi vin în cap decât pateuri, trufe și numai lucruri de asemenea fel”. Conform unei povestioare din epocă, odată, când un bancher celebru l-ar fi rugat să îi compună o capodoperă, italianul i-ar fi trimis o bucată bună de mortadella și un

cârnat de Bologna! Într-un alt episod a fost protagonistă regina Spaniei, Izabela a II-a (1833 – 1868). În semn de apreciere, aceasta i-ar fi trimis compozitorului o cutie elegantă, lucrată manual; cadou pentru care Rossini nu a iertat-o niciodată, căci el își dorește un apetisant jambon de Castilia!

Rossini a demonstrat și un talent special pentru alegerea vinului potrivit. Pivnița sa cu licori conținea aproape toate soiurile importante, de la sticle provenite din exoticele Insule Canare, la cele pline de savoare și personalitate din Bordeaux, la vinuri albe din Johannesburg sau la cele de Porto sau de Malaga. Se spune că pasiunea și-ar fi demonstrat-o încă din copilărie, când, băiat de altar, nu se sfia să deguste din vinul de împărțășanie, dând verdicte despre calitatea acestuia.

Unul dintre biografi a arătat că nu de puține ori Rossini a oferit sfaturi cu privire la combinația perfectă: vinurile de Madeira cu mezelicurile; cel de Bordeaux cu felurile de mâncare prăjite; șampania – cu fripturile, iar licorile de Alicante cu fructele și platourile cu brânzeturi.

Pe când era copil, Giovacchino a petrecut ceva timp pe lângă un mezelar local. Amintirile l-au marcat atât de puternic, încât, într-un exces de sinceritate, i-ar fi mărturisit unuia dintre biografi, Alexis Jacob Azevedo, că singura meserie pe care a dorit cu adevărat să o practice a fost cea de creator de... mezelicuri, însă viața l-a dus cu totul și cu totul într-o direcție greșită! ■

**Henry Kissinger
insista pentru
relații speciale
ale S.U.A.
nu cu
Germania,
ci cu UE**

când vine vorba despre actualele relații de pe cele două maluri ale Atlanticului, devine aproape inevitabilă. Dar să ne întoarcem în istoria recentă. Puțini sunt cei care se îndoiesc că Henry Kissinger, în pofida vârstei sale înaintate, rămâne unul dintre așa-numiții „policy makers” (făcători de politici). Despre rolul acestor veritabile „cminențe cenușii” în adoptarea unor decizii cu impact global s-a vorbit foarte mult. Despre misiunea lor de a lansa periodic diverse „baloane de încercare” și scenarii care, în cele din urmă, se regăsesc, corectate, în strategiile majore, de asemenea. Cu atât mai interesant este deci de remarcat că Henry Kissinger sublinia la începutul acestui deceniu, aparent din întâmplare, că este împotriva stabilirii unor relații speciale între S.U.A. și Germania, arătând că parteneriatul viitor ar trebui clădit pe relații speciale între Washington și Uniunea Europeană, relații în care Marea Britanie este chemată să joace un rol din ce în ce mai important. A fost nevoie de o a doua intervenție în Irak, în 2003, pentru ca înțeleșurile vorbelor lui Kissinger să fie devalate atunci când Germania, pentru prima oară după 1945, a întors spatele Americii, preferând o coaliție „stranie” cu Franța și Rusia.

De altfel, imediat după încheierea Războiului Rece, aparent surprinzător, au apărut

poziții divergente între Statele Unite și aliații lor din Europa Occidentală. Primul teren de manifestare al acestora a fost ceea ce între timp a devenit fosta Iugoslavia. În timp ce Washingtonul a arătat în mai multe rânduri, în chip oficial și explicit, că este în favoarea păstrării integrității federației iugoslave, oferind chiar Sloveniei și Croației mari „ajutoare” financiare pentru a le determina să nu ceară secesiunea, Europa Occidentală și, în special, Germania au acționat cu o extremă de eficiență determinare pentru destrămarea iugoslaviei. Cel care este considerat artizanul distrugerii statului iugoslav, Hans Dietrich Genscher, a fost, până la urmă, obligat să-și dea demisia din funcția de ministru de Externe al Germaniei, dar efectele „operei” sale au rămas să se manifeste până astăzi.

A fost apoi rândul Franței să contrarieze Washingtonul prin poziția favorabilă

**Hans Dietrich Genscher,
artizanul distrugerii
statului iugoslav**

Bagdadului, adoptată în timpul ambelor crize din Golf. După primul război din Golf divergențele s-au înmulțit, culminând cu conflictul diplomatic deschis ce a precedat a doua intervenție americană în Irak și înlăturarea regimului Saddam Hussein, din 2003. O re poziționare „ciudată” pe eșichierul politico-strategic a găsit de aceeași parte a baricadei Franța, Germania și Rusia, reconfirmând astfel nu doar perenitatea unor interese, ci și aranjamentele de culise făcute după 1989 de marile puteri europene. Primăvara arabă, criza din Siria, penetrarea economică a Chinei în Europa, Brexitul au constituit tot atâtea prilejuri de divergență între „Vechea Europă” și Statele Unite. Se dovedește astfel că, în cele din urmă, în pofida filosofiei oficiale, interesele naționale rămân dominante atât în cadrul NATO, cât și al Uniunii Europene. Ceea ce determină cele două instituții amintite să rămână departe de a fi omogene și de a avea interese clar definite și unanim acceptate. Dimpotrivă, ele par din ce în ce mai mult a fi devenit mai degrabă terenul de confruntare între vechii aliați în lupta lor pentru noi

Pot rămâne S.U.A. o putere globală, cu costuri minime?

Care va fi impactul acestor formidabile puteri asupra viitorului? În ce măsură actuala distribuție a puterii mondiale va mai avea relevanță asupra echilibrului global contestat atât de China cât și de Rusia? Și, mai ales, care ar mai putea fi rolul Americii și al Europei atunci când colosul asiatic „se va ridica în picioare”? Acestea sunt întrebările care preocupă în cel mai înalt grad strategii aplecați asupra destinelor lumii. În orice caz, pentru europeni și americani deopotrivă, este limpede că nici Europa, nici America nu pot face față singure acestei sfidări. Iată de ce controversele declanșate în era Trump trebuie rapid depășite și re-consolidarea parteneriatului euro-atlantic accelerată. Acest parteneriat este vital pentru destinul democratic al lumii cu toate că, nu de puține ori, trebuie înfrânte prejudecăți puternice și obstacole surprinzătoare.

Politica promovată de Donald Trump a adus din nou pe scenă tendința recurentă a

americanilor către izolaționism, ceea ce, desigur, preocupă cancelariile din lumea întreagă, dar în primul rând îi îngrijorează pe americani înșiși. Și asta deoarece americanii rămân foarte conștienți de rolul major pe care îl joacă în lume țara lor, dar, pe de altă parte, știu că statutul de putere globală implică sacrificii și asumarea unor riscuri adesea neplăcute. În ce măsură deci acest statut poate fi conservat cu prețul unor costuri minime – iată ultima ecuație de manifestare a pragmatismului binecunoscut al americanilor și pe care bate moneta și Casa Albă. Privind însă riscurile dintr-o perspectivă istorică, reiese că, până la urmă, tentația către izolaționism a americanilor rămâne mai degrabă doar o retorică redescoperită periodic, cu precădere în campaniile electorale. Pentru că, dacă analizăm politica S.U.A. în lume, precum și intervențiile lor militare din perioada post-belică, vom vedea că americanii au făcut, într-adevăr, sacrificii, dar ele n-au fost niciodată lipsite de pragmatism. Unul dintre cele mai convingătoare exemple îl constituie războaiele din Golf, supranumite de futurologul

american Alvin Toffler „războaiele celui de-al treilea val împotriva celui de-al doilea val”, când S.U.A. au „eliberat” cele mai mari rezerve de petrol aflate în exploatare pe glob. De altfel, așa cum subliniază analiștii Pentagonului, „securitatea și prosperitatea Americii sunt legate în mod indisolubil de prezența sa în lume, în particular în Europa”.

In aceste condiții, parteneriatul euro-atlantic este o ecuație care suscită numeroase preocupări pe ambele maluri ale Oceanului. În timpul unei conferințe care a avut loc la Londra, fostul secretar de Stat american Henry Kissinger a sprijinit o dată în plus proiectul potrivit căruia „lărgirea relațiilor de cooperare în cadrul NATO ar trebui să urmeze calea transformării alianței militare într-o alianță economică”. „Eu văd în perspectivă – spunea Henry Kissinger – crearea, pe baza NATO, a unei zone nord-atlantice de comerț liber”. Această viziune s-a aflat pe marginea eșecului după ce lideri din Germania și Franța s-au exprimat pentru oprirea negocierilor între Comisia Europeană și Guvernul american pentru Parteneriatul Transatlantic pentru Comerț și Investiții (TTIP). Oricum, în ciuda tuturor divergențelor, faptul că negocierile continuă constituie un argument greu de contestat al faptului că lumea a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare, în care nu atât puterea militară a unui stat sau a unei coaliții de state, cât mai ales potențialul economico-financiar va fi cel care va determina rolul politic al unei țări sau al unui grup de state, geopoliticul cedând tot mai mult locul geo-economicului.

Evocarea, astăzi, a unei vechi zicale americane („cu asemenea prieteni nu mai ai nevoie de dușmani”), atunci

dacă avem în vedere configurația zonei, bine populate, cu infrastructuri deja dezvoltate. În plus, ambele par „așezate cu mâna” pentru a deveni stâlpii de sprijin ai continentului, ancore europene la frontierele sale către Răsărit. În chip cu totul particular se detașează România, a cărei poziție poate reprezenta un fel de cheie de boltă pentru viitorul Europei și al parteneriatului euro-atlantic. Aici, în zona cuprinsă între Carpați și Marca Neagră, se află de fapt placa turnantă unde se întâlnesc Europa cu Asia sau, cu alte cuvinte, zona de frontieră dintre cele două forțe care se vor înfrunta pentru dominarea secolului XXI.

Criză ucraineană în începută în 2013 și continuată cu ocuparea Crimeii de către Rusia, în 2014, a devoalat câteva adevăruri importante despre Europa de astăzi. Ucraina, care și-a dorit să scape de trecutul sovietic, a făcut o încercare, deșeură deocamdată de Federația Rusă, de a se smulge din zona acestora de influență. Înaintea crizei, cancelariile din întreaga lume vedeau tandemul Franța – Germania ca fiind, de fapt, însăși Europa. În această versiune, centrul de gravitație al Europei era localizat în Vest, pe axa Berlin – Paris. După intervenția rusă în Ucraina a devenit limpede pentru toată lumea că acesta s-a mutat spre Est, pe axa Berlin – Moscova.

În același timp s-a afirmat o nouă putere regională, Polonia, care dorește să aibă un cuvânt de spus și se implică activ în situația din Ucraina. Polonia a dezvoltat axe strategice cu Germania și Franța (Grupul de la Weimar, Inițiativa Normandia), dar și cu S.U.A. Polonia are o axă de nord, care include Țările Baltice, una cu țările Europei Centrale (Cehia, Ungaria și

Slovacia – Grupul de la Vișegrad) și un parteneriat strategic cu România, celălalt pilon strategic din vechiul Intermarium. Reamintim aici și că Varșovia se află la baza Inițiativei celor Trei Mări.

În opinia analistului militar Alexandru Grumaz, criza din Ucraina a dezvăluit că, în Europa, s-a format o altă alianță/axă care a preluat inițiativa, Rusia – Germania, și care decide cine este înăuntru și cine afară, impunând condițiile. Ea există de pe vremea când s-a făcut reunificarea Germaniei și are ramificații în toate domeniile, de la cel economico-politic până la spionaj (vezi scandalul Snowden și relațiile între serviciile de informații sovietice și cele germane, relansate în vremea lui Andropov). Să ne amintim că, începând din 1989, oamenii lui Gorbaciov, îndeosebi șeful KGB, Vladimir Kriucikov, au trecut la scoaterea din conservare a unei rețele până atunci pasivă de opozanți ai liderilor de partid și de stat aflați la putere în țările socialiste central și est-europene. O parte sunt încă pe poziții, dar au venit noii lideri, manipulați de Moscova, iar istoria continuă.

Rusia acționează, în primul rând, în fosta zonă de influență a Tratatului de la Varșovia, dar are și axe în UE. Una este Moscova – Budapesta – Belgrad și o alta Moscova – Atena – Sofia – Roma. România rămâne astfel, după unii politicieni, pe o axă București – Londra – Washington sau, după alții, pe o axă București – Berlin – Washington. Indiferent unde ne vom situa în cele din urmă, important este ca „asociații” Rusiei să nu încercuiască o Românie lipsită de sprijin. Să nu uităm că mai

Președintele american Ronald Reagan (stânga) și șeful spionajului francez, contele de Marenches

există o axă Budapesta – Berlin – Moscova și o veche și trainică prietenie între Rusia și Grecia, fără a mai aminti despre dezvoltările spectaculoase din relațiile turco-ruse. În sfârșit, poate că învățând din lecțiile istoriei, ar trebui să ne aducem aminte despre diplomatul Grigore Gafencu, care spunea că trebuie să stăm mereu alături de anglo-saxoni, pentru că ei au câștigat întotdeauna războaiele.

In definitiv, care ar fi pericolele unei axe ruso-germane și care ar fi diferența de viziune între S.U.A. și Germania vizavi de Rusia? În această privință există o rară unanimitate a experților, care consideră că, în timp ce S.U.A. sunt interesate de reducerea la maximum a nefastei influențe rusești în orice regiune, Germania urmărește doar protejarea investițiilor germane în spațiul ex-sovietic de influență și menținerea unei relații privilegiate de business cu Kremlinul. Cert este că Germania a jucat un rol esențial în cele două acorduri de la Minsk privind soluționarea crizei din Ucraina, iar cancelarul Angela Merkel a depus toate eforturile necesare realizării și implementării acestora, chiar în condițiile unei navete extrem de com-

sphere de influență. Chiar și alianța bazată pe așa-zisa împăcare istorică franco-germană apare tot mai mult a fi minată de interese ireconciliabile. Aderarea „în mai multe viteze” la UE și NATO a fost o politică ce a răspuns doar intereselor Germaniei. Care, după aderarea Austriei, Finlandei și Suediei la Uniunea Europeană, devenise țara cu cea mai mare pondere în organizație. Apoi, integrarea în NATO, în primul val, a Ungariei, Poloniei, Cehiei a deplasat accentul – și în cadrul Alianței – tot spre Germania, creându-se pentru un timp o puternică asimetrie între flancul nordic, controlat de Germania, și cel sudic, dominat de Franța și Italia. Chiar și după aderarea la NATO a României și Bulgariei, problema a rămas complicată deoarece, în acest flanc sudic, umbra Rusiei a fost și încă este o constantă a istoriei contemporane.

Dorința Rusiei de a neutraliza zonele din vecinătatea sa nu a fost niciodată un secret. Încă din 1994, Leonid Ivanov, pe atunci secretar al Consiliului Miniștrilor din C.S.I., arăta că „după destrămarea U.R.S.S. și a Tratatului de la Varșovia, o serie de țări din Europa de Est au rămas în afara sferelor de influență ale marilor puteri. Uriașul spațiu strategico-militar al perioadei post-sovietice a rămas al nimănui și devine obiect al unei noi împărțiri”. Această situație a provocat o ecuație dificil de rezolvat pentru America, poziția sa în Europa de Vest devenind tot mai puțin dezirabilă și începând să fie tot mai contestată, chiar și în interiorul Alianței, de către o Germanie care, după retragerea trupelor ruse din inima continentului, ar vrea să se „elibereze” și de bazele americane aflate încă pe teritoriul

său. Scop în care Germania a sacrificat constant, vreme de peste un deceniu, flancul sudic al continentului, integrând în schimb, cât mai repede, țările din imediata sa vecinătate. Ceea ce pentru S.U.A., obligate să gândească în termeni globali, reprezintă un nonsens, căci integrarea doar pe coordonatele Vest – Est este inutilă și chiar primejdioasă fără o integrare și pe axa Nord Sud. Mai ales că miza este una uriașă: un spațiu geopolitic cuprins între Marea Baltică – Marea Adriatică – Marea Neagră (18 state însumând o suprafață de peste 2.000.000 km² și peste 200 de milioane de locuitori), căruia i se adaugă Transcaucazia și Asia Centrală (locul uriașelor rezerve de gaze și hidrocarburi care ar putea relansa economia occidentală), asupra căroră își îndreaptă atenția și alte puteri regionale, în special Turcia, Rusia, Iranul și chiar China.

În chip firesc, s-a născut o interogație geostrategică: dacă în inima Europei prezența lor nu se mai justifică nici strategic, poate nici moral, dar, pe de altă parte, este nevoie în continuare de ei, unde anume să fie prezenți, în Europa, americanii? Și, după cum lesne se poate deduce, răspunsul este unul singur: în Est, în acel spațiu pe care rușii regretă că l-au părăsit și pentru recupărarea căruia sunt gata oricând la orice eforturi. Și astfel a apărut Inițiativa celor

Trei Mări. Nu întâmplător, acum aproximativ un deceniu, secretarul Apărării al S.U.A., Donald Rumsfeld, se adresa publicului occidental cu următoarea declarație, răspunzând la o întrebare a unui jurnalist danez despre reacția unor state europene privind participarea la războiul din Irak: „Voi vă gândiți la Europa ca fiind Franța și Germania. Eu nu. Eu cred că aceasta este Vechea Europă. Dacă te uiți la NATO, în Europa, ca la un întreg, centrul de gravitație se mută spre Est”.

Contele de Marenches, o figură legendară a serviciului francez de informații externe, pe care l-a condus mai bine de un deceniu, mărturisese că exercițiul cel mai rodnic și pe care l-a practicat cu succes de-a lungul întregii sale cariere a constat în contemplarea hărților. „Nici nu vă puteți imagina câte idei se nasc atunci când privești o hartă”, spunea el. Să privim deci o hartă a Europei Centrale și de Est. Imediat, o particularitate anume va ieși în evidență: cu excepția a două state, întreaga zonă este fără-mișcată, parcă înadins, într-o mulțime de țări, toate așezate în răspărul oricăror necesități geostrategice: nu au bariere naturale, nu au ieșire la mare, sunt lipsite de resurse și așa mai departe. Cum spuneam, cu două excepții: Polonia și România. Țări relativ mari,

După Brexit

Dicționar istoric MITOLOGIA AȘTRILOR

DESPINA TUDOR

Căutând printre cărți vechi, unele moștenite de la tatăl meu, preotul Ion Băluțanu (1890 – 1962), parohul din comuna Logrești-Moșteni, județul Gorj, am găsit un Atlas geografic. Pe acesta am studiat eu, sora mea Iustina, acum circa 80 de ani, precum și fratele meu Marcu, acum 90 de ani, fapt confirmat de semnăturile noastre copilărești.

Deși este frumos legat, prin grija fiului meu Dan, îi lipsesc coperta și primele file, așa că nu am putut afla anul apariției și numele autorilor.

În orice caz, harta țării noastre este cea de dinainte de 1940, cu România întreagă, rotundă, frumoasă, cu toate continentele și țările respective din vremea aceea, iar la sfârșit sunt hărțile istorice, începând cu Dacia și continuând cu diversele stadii prin care au trecut Țările Române de-a lungul timpului.

Dar ceea ce m-a fermecat pur și simplu este harta Bolții cerești, cea a „Emisferului boreal” (mitologic) și cea a „Emisferului austral” (mitologic). Aveam idee, în general, despre denumirile corpurilor cerești provenite din mitologie, dar cu ajutorul acestor hărți m-am lămurit mai bine. Cele nouă planete ale sistemului nostru solar sunt denumite după zeii latini (împrumutați de la vechii greci), iar constelațiile au primit nume ale „geniilor” (nimfele, oreadele, satirii, centaurii etc.) și eroilor din mitologia greacă.

După credința acestui minunat popor, cel grec, orice personaj care se distingea printr-o întâmplare deosebită devenea după moarte o constelație, o floare ori un arbore, încât acești aștri și aceste planete au niște povestiri foarte frumoase.

De când am luat cunoștință prima dată despre mitologia grecilor am admirat imaginația lor bogată. Lumea și viața le erau ocrotite și conduse de zei închipuiți ca niște oameni nemuritori, veșnic tineri, frumoși, voinici, buni față de cei care îi adorau, dar care îi și pedepseau pe cei care greșeau.

De fapt, tot mersul existenței oamenilor era dictat de voința zeilor. Atât faptele lor bune, cât și cele rele se petreceau din voința zeilor, așa că cei care comiteau greșeli își linișteau ușor mustrările de conștiință prin apelarea la un muritor sau chiar la un zeu care îi purifica.

Iată câteva povestiri ale aștrilor și planetelor, preluate din mitologia greco-romană.

Mercur (Hermes), patronul negustorilor și al hoților și călăuză a sufletelor către moarte, în viziunea pictorului olandez Hendrick Goltzius (1558 – 1617) ...

plicate pe ruta Washington – München – Moscova – Berlin – Minsk.

Presa internațională, dar în primul rând cea americană de stânga au impus în ultima vreme ca principală îngrijorare pe agenda globală

Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg

așa-numita „imprevizibilitate” a președintelui Donald Trump. Interesant este că un diplomat elvețian, Jean-Pierre Vettovaglia, fostul ambasador al „Țării cantoanelor” în România, demonstrează această teorie, fiind de părere că un președinte al Statelor Unite, fie el și Donald Trump, nu este în măsură să-și impună punctele de vedere în materie de politică externă nici anturajului său, nici instituțiilor militare și industriale, nici celor 17 agenții de informații și, mai ales, nici împotriva a ceea ce se numește „Statul profund”. Contrar temerilor unor, politica externă americană nu

s-a schimbat prea mult, ca bazându-se, de foarte mult timp, pe aceleași principii: securitatea Israelului; continuarea „îngrădirii” Rusiei și împiedicării fuziunii resurselor acesteia cu capitalul și tehnologia germane, ceea ce duce la întărirea prezenței NATO în Estul Europei și în Țările Baltice; izolarea tot mai accentuată a Chinei, mai ales din punct de vedere comercial, dar nu numai; susținerea regimurilor petroliere din Orientul Mijlociu (Arabia Saudită, E.A.U., Kuwait, Bahrain, chiar și

Qatar, fără a mai aminti Irakul). În rest, cei doi piloni ai Americii rămân controlul neoproliferării nucleare (dosarul nord-coreean și cel iranian) și controlul resurselor energetice, în principal de petrol și gaze, dar și nucleare.

Pe de altă parte, pe fondul politicii de reconcentrare a puterii americane, au crescut imprevizibilitatea și riscurile globale, pe scena internațională apărând noi alianțe strategice și axe de putere, cum ar fi cele dintre Moscova și Beijing, dintre Moscova și Ankara, dintre Moscova și Teheran sau cea dintre Moscova și Berlin, după cum am arătat deja. Dar, probabil,

viscăză să redevină o putere globală, chiar și în contextul unei lumi tripolare, în care să poată juca când pe cartea chineză, când pe cea americană, după cum i-ar fi interesele. În orice caz, modelul „de succes” al regimului autoritar, personificat și de Vladimir Putin și de Xi Jinping, economia centralizată de piață și subordonarea drepturilor cetățenești individuale celor colective câștigă tot mai mult teren, ceea ce este cu adevărat îngrijorător pentru toată lumea.

Dar aceste evoluții nu sunt singurele care întunecă cerul viitorului nostru imediat. Lumea de astăzi, în pofida progresului triumfal înregistrat în toate domeniile, rămâne nedreaptă și nesigură pentru ființa umană. Iar asta înseamnă că semințele unor grave conflicte germinează ascunse încă în adânc. Societatea de astăzi este tot mai inegalitară, valoarea forței de muncă scade tot mai mult, oamenii sunt înlocuiți de softuri și roboți. Noua revoluție a civilizației umane, cea digitală și, poate,

cuantică în curând, va aduce mari perturbări tehnologice și ecologice în viața noastră, va crea noi oportunități terorismului de toate genurile și de toate proveniențele și va duce la mari dislocări de populații și la migrații masive. O societate în care oamenii nu vor mai fi scopul ultim al tuturor acțiunilor și în care sacralitatea vieții poate deveni relativă va face însă, cu siguranță, irelevante toate mutațiile geopolitice care se află astăzi pe planșetele marilor planificatori. ■

Președintele Federației Ruse Vladimir Putin, cancelarul german Angela Merkel, președintele Turciei Recep Tayyip Erdogan și președintele Franței Emmanuel Macron la summitul privind Siria, Istanbul, 27 octombrie 2018

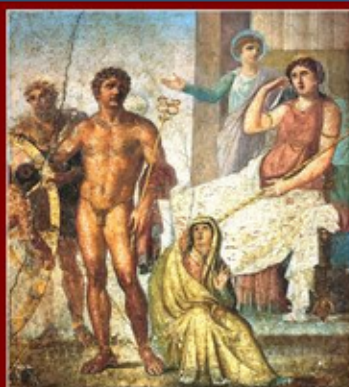
reconfigurările geopolitice cele mai importante vor fi provocate în continuare de creșterea puterii Chinei, atât din punct de vedere economic, cât și militar, și de continuarea ofensivei „hibride” a Rusiei la adresa democrației de tip occidental, a economiei libere de piață și a drepturilor omului, mergând până la subminarea sau de-a dreptul încălcarea legilor internaționale, cum s-a întâmplat deja în cazul Ucrainei. China viscăză să înlocuiască America, deocamdată în Asia, iar Rusia

Răpirea Proserpinei, sculptura în marmură, stil baroc, a lui Gian Lorenzo Bernini (creație din 1621 – 1622), Galeria Borghese, Roma

Prometeu, înălțuit la porunca lui Zeus, pe o stâncă din Caucaz, cu vulturul (Muzeul Vaticanului, 560 – 550 î.H.) ...

...și tot la porunca lui Zeus, suplicul lui Ixion (330 î.H.), care a fost tras pe roată pentru a fi încercat să o seducă pe Iunona

animale ale lui Apollo, care fusese trimis pe pământ de Zeus drept pedeapsă pentru că îi omorâse pe ciclopi. Mergând cu ele, Hermes l-a întâlnit pe Batus, căruia i-a mărturisit furtul și i-a dat un taur ca să nu-l divulge. Ca să-l încerce, i s-a arătat apoi sub chipul lui Apollo, promițându-i doi tauri, dacă îi spune unde sunt celelalte animale. Batus, lacom, i-a spus, iar Hermes și-a luat chipul său adevărat și l-a transformat pe colportor în piatră. Apollo l-a dus la Zeus, așa că Hermes a fost obligat să-i arate unde sunt animalele. Ajungând la peștera unde erau ascunse, Hermes i-a cântat atât de frumos din liră, încât Apollo i-a dat animalele în schimbul acesteia.

De asemenea, Apollo i-a dat o baghetă magică (caduceu) în schimbul unui flaut cu care i-a cântat. Cu ea prefăcea în aur orice atingea, îi adormea pe cei atinși cu ea și conducea sufletele morților în Infern. Pluto i-a dat o căciulă cu care se făcea nevăzut. Mai târziu, i-a furat lui Poseidon tridentul, Afroditei cingătoarea, lui Ares spada, lui Hefaistos unelte, lui Apollo săgețile și chiar hainele mamei sale (de aici și numele de Zeul Iotrilor). A respectat doar fulgerele lui Zeus, care l-a admirat pentru această istețime, l-a primit la ospăturile din Olimp, prezidate de el, și l-a făcut mesagerul zeilor și mai ales al lui, în

special pentru mesaje amoroase. Era înfățișat ca un băiat tânăr și frumos, zvelt, cu păr scurt și creț, cu un coif pe cap (petasă), cu aripi la sandale și la umeri și cu caduceul în mână.

Pec lângă funcția de vestitor, el îndeplinea poruncile lui Zeus. Astfel, l-a orbit pe Argus, l-a pus în lanțuri pe Prometeu, l-a tras pe roată pe Ixion, l-a ajutat pe Pluto să o răpească pe Proserpina, a luat parte la gigantomahie (lupta gigantilor contra zeilor), le-a condus pe Hera, Afrodita și Athena pe Muntele Ida la judecata lui Paris, l-a însoțit pe Dionisos copil când fugă de persecuțiile Herei, l-a ajutat pe Ulise să scape de la nimfa Calypso, l-a însoțit pe Orfeu în infern, pentru a o elibera pe Euridice, i-a condus pe morți în Hades cu caduceul.

El participa la orice activitate sau serbare. Era adorat, mai ales în Creta, unde i se aduceau ca ofrande limbi de la diferite animale, simbol al elocinței. Era, de asemenea, iubit de zeițe și de muritoare. Din dragostea lui cu Afrodita s-a născut Hermafrodit, iar din cea cu Herse a rezultat un fiu, Cefal. După legendă, zeul a avut relații de dragoste cu Proserpina și Artemisa și chiar cu Penelopa, care l-a născut pe zeul Pan. Zeul Hermes mai era considerat, alături de Demeter, zeul cerealelor.

(Va urma)

...și tot Hermes cu mama lui, Maia, reprezentare pe o amforă din antica Attică (secolul al V-lea î.H.)

Portretul lui Orfeu, prințul trac (în stânga imaginii, cu lira), pe un crater (vasul grecesc cu două toarte folosit la servirea vinului), secolul al V-lea î.H., ...

Planetele sunt corpuri cerești fără lumină proprie. Ele apar totuși luminoase pe cer, grație reflectării luminii solare. Cele din sistemul nostru solar, în număr de opt, sunt, în funcție de apropierea lor față de Soare: Mercur, Venus, Pământ, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun. Până în anul 2006, Pluto (Pluton) era considerată a noua planetă a sistemului solar. Din acel an, printr-o rezoluție a Uniunii Astronomice Internaționale, a devenit o planetă pitică.

Mercur (Mercurius), la romani, *Hermes*, la greci, era zeul comerțului (și al loturilor), scribat, împreună cu mama sa, Maia, la idele lunii mai. Prin anul 495 î.H., Roma fiind bântuită de o mare foamete, i s-a ridicat un templu lui Mercur și s-au înființat *annona*, taxa pe grâu, și corporația negustorilor de cereale, *Mercuriales*.

Hermes era fiul lui Zeus și al Maiei, cea mai mare dintre Pleiade și divinitate a nopții. Având asemenea părinți, mai purta și numele de *Argeifante* (Sub lumină lucrurile devin vizibile) și de *Psihopompos* (Conducătorul sufleteelor), deoarece ca zeu al

noptii îi proteja pe hoți și conducea morții în Infern.

Fiind născut într-o peșteră din Muntele Cilene din Arcadia, mai purta și numele de *Cilenius*. Având aptitudini pentru magie și astrologie, pentru științe și arte, era numit *Trismegistos* (Zeu de trei ori mare). Era unul dintre cei mai vechi zei ai Greciei. La început a fost protectorul turmelor (era înfățișat purtând un berbec în brațe), apoi a căpătat celelalte atribuțiuni (protectorul comerțului, al călătorilor, al sportivilor; cel care a înființat literele și măsurile; era foarte isteț și înțelept).

Ca protector al comerțului i se ridicau statui la răscrucile drumurilor. Dar el avea și aplecare către hoție.

Era atât de precoc, încât s-a născut dimineața, la prânz a inventat lira, iar seara a furat niște animale din turmele fratelui său. A ieșit din peștera Cilene din Arcadia ca să fure vacile lui Apollo, dar în drum a prins o broască țestoasă și a făcut din carapacea ei o liră cu șapte coarde din intestine de oaie. A ascuns lira în leagăn și a plecat din nou, furând 15

...și tot poetul și muzicianul Orfeu, înconjurat de animale, spre a le vrăji, reprezentat pe un mozaic roman

Bolnavi de ciumă, îngrijiți de călugări franciscani, imagine dintr-un codex din 1474, stânga, respectiv așa cum apar în Biblia Toggerburg (1411)

depisteze trasecele și extinderea. „Anul Domnului 1348, în Franța și aproape peste tot în lume, popoarele au fost lovite de o altă calamitate, mai mare decât războaiele sau foametea: vreau să vă vorbesc acum de epidemii... Flagelul ciumei a izbucnit printre necredincioși, apoi a ajuns în Italia; traversând munții, a atins și Avignonul, unde i-a lovit chiar și pe câțiva cardinali și le-a luat toți servitorii. Apoi, încetul cu încetul, din oraș în oraș, din localitate în localitate și, într-un final, din casă în casă și din om în om și-a făcut apariția și în Germania“.

Numărul uriaș de decese l-a speriat și pe Gilles le Muisit, abate la Saint-Martin din Tournai între anii 1330 și 1352. „Cu adevărat mortalitatea ne-a lovit în apropierea sărbătorii de la parohia Sf. Piat. Rapid, ea s-a extins și la alte parohii. În fiecare zi ajunsesem să ni se aducă în lăcașul bisericii corpurile fie a cinci, fie a zece sau chiar 15 defuncți, în Biserica Sf.

Brice ajungându-se chiar și la 20 sau 30 de morți... În oraș, toate sufletele, fie ei bărbați sau femei, au început să se teamă și nimeni nu găsea niciun leac pentru a rezolva această situație... În apropierea sărbătorii Nașterii Domnului, moartea a lovit atât de puternic, încât oameni bine informați au început să spună că la Tournai se ajunsese la peste 25.000... Nimeni, niciun suflet, bogat sau sărac, nu putea să se considere la adăpost. Fiecare doar putea să spere în ajutorul dumnezeiesc. Era doar voința Lui dacă trăia sau nu. Chiar și preoții care ascultau confesiunile și slujeau în biserici sau se duceau să dea ultima împărtășanie muribunzilor erau răpuși și ei pe capete“.

O altă mărturie, din ianuarie 1349, arată cum ciuma nu a ținut cont de granițe. A ajuns și în Anglia, unde a făcut și acolo ravagii. Episcopul de Bath și Wells și-a îndemnat enoriașii să recurgă la măsuri fără precedent:

În 2016, cercetători de la Institutul Max Planck din München au folosit analiza ADN pentru a afla mai multe detalii despre așa-numita Moarte neagră care a înspăimântat lumea în veacul al XIV-lea. Au fost utilizate resturi umane găsite în mai multe gropi comune de pe teritoriul Europei: peste 500 de dinți și oseminte dezgropate în Germania, Rusia, Ungaria, Croația, Lituania, Estonia și Letonia. „Gropile comune, de unde provin eșantioanele analizate de noi – declara unul dintre principalii cercetători ai proiectului, Alexander Herbig – reflectă cel mai adesea evenimente care au condus la moartea mai multor persoane răpuse de aceeași epidemie. Toate acestea ne furnizează o imagine specială a impactului pe care l-a avut ciuma în Evul Mediu.“

Încercând să identifice traseul efectiv al teribilei maladii, cercetătorii de la Max Planck au ajuns la concluzia că originea sa ar fi fost mult mai veche: mai exact, nomazii din stepele eurasiatice ar fi adus-o în Europa între sfârșitul Neoliticului și începutul Epocii Bronzului. Aceasta le-a demonstrat-o descoperirea ADN-ului complet al bacteriei ucigașe pe rămășițele a șase indivizi.

CÂND MOARTEA PÂNDEȘTE, TEMERILE LOVESC...

DORINA MIHALCEA

Miniatură medievală
înfrățind carul Morții,
care secără vieți (stânga) și
un „costum de protecție” din epocă

Realități demografice complet modificate, întregi comunități decimate, temeri care au marcat profund psihologia umană – un singur vinovat: Moartea neagră.

Una dintre cele mai violente pandemii din istorie, ciuma secolului al XIV-lea, cauzată de bacteria *Yersinia pestis*, și-a avut, cel mai probabil, punctul de plecare în Asia; după unii cercetători, în China de nord-vest, după alții, în sud-vest sau în stepele din Asia Centrală. În 1331, dinastia mongolă Yuan cădea pradă focului devastator. Trei ani mai târziu, el ajungea în China, decimând peste 90% din populația provinciei nordice Hebei.

În 1347, prin marile porturi, ciuma își începea asediul asupra Europei. În doar câțiva ani, o înghenunchia, între o treime și aproape o jumătate dintre europeni găsindu-și sfârșitul în chinuri groaznice.

Profesorul de istoria și etica medicinei de la Universitatea din Köln, Klaus Bergdolt, scria: „Unul dintre cele mai mari evenimente care au marcat istoria Europei, ciuma a fost corelată cu ideea de suferință, disperare, moarte înșingurată și agonie (care a fost totuși un fenomen de masă), distrugerea legăturilor sociale, pierderea siguranței religioase și ideologice,

limitarea libertăților din motive utilitariste, precum și o stare mentală aflată la limită”.

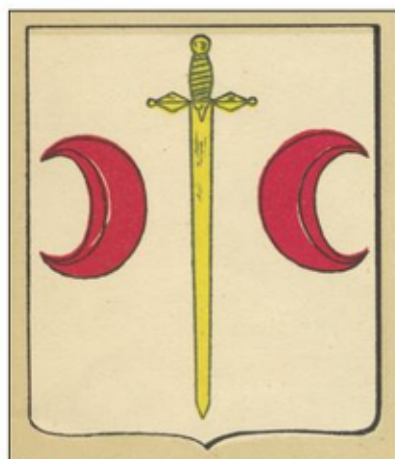
Spaima contemporanilor poate fi înțeleasă din scrierile cronicarilor. Cuvintele istoricului arab Ibn Khaldun (1332 – 1406) din *Prolegomene (Al-Muqaddima)*, în limba arabă) au rămas emblematice: „Civilizația, atât în Est, cât și în Occident, a fost vizitată de o ciumă distructivă, care a devastat națiunile și a făcut ca populațiile să dispară. A distrus toate lucrurile bune care au fost create și le-a șters... Civilizația a scăzut odată cu diminuarea omenirii. Orașele și clădirile au fost dărâmate, drumurile și semnele de cale au fost șterse, așezările și casele au rămas goale, dinastii și triburi au devenit din ce în ce mai slabe... Întrecăga față a lumii locuit de om a fost schimbată”.

Din Asia, în chiar inima Europei

Fratele carmelit Jean de Venette (aproximativ 1307 – aproximativ 1370) încearcă să-i

JUPÂNEASA SMARANDA DONICI

OLIVIA SENCIUC

Stema familiei Donici

Mihai Suțu, domnul Moldovei, a dispus, printr-un act emis la 11 ianuarie 1795, ca nevestele câtorva dintre marii boieri ai țării să fie poftite să ia masa la Curte „sâmbătă sara, și duminică la amiază și sara, și luni sara“, vodă cerând, în mod deosebit, ca fiecare cucoană să respecte locul care-i fusese atribuit (Magazin istoric, nr. 2/2020). Jupâneasa Smaranda Donici, medelniceasă potrivit dregătoriei pe care o îndeplinea soțul în acele zile, se număra printre invi-

tate, ea urmând să stea în capătul îndepărtat de pe partea stângă a mesei.

Născută Vârnăv, după cum ea însăși declara în diata întocmită la 10 martie 1839 – adică în testament –, Smaranda era fiica banului Constantin Vârnăv și a Ilenci Buhuș. După toate probabilitățile, ea se va fi căsătorit cu medelnicerul Andronache Donici cândva în cursul anului 1794, fiind cea de-a doua soție a acestuia. Documentele arată că prima soție a lui Andronache, Zamfira, nu mai era în viață la 25 august 1794 – de cât timp nu se știe însă –, dată la care tatăl ei însemna obiectele pe care i le dăduse peste zestre, cu gând să le recupereze de la fostul ginere.

Deslușiri genealogice

Din păcate, n-ar prea exista posibilitatea ca vreodată chipul Smarandei să se afle pictat pe undeva. În schimb, unul dintre „zugravii de subțire“ activând în Moldova la începutul secolului al XIX-lea – așa li se spunea pe atunci pictorilor –, pe numele lui Ion Balomir (1794 – 1835), ne-a lăsat portretul soțului ei, păstrat acum în colecția Muzeului Național

Logofătul Andronache Donici, tablou pictat de Ion Balomir

de Artă al României. Dincolo de dregătoriile de cel mai înalt rang ocupate de-a lungul vieții – clucer, medelnicer, paharnic, ban, agă, postelnic, vornic al Țării de Sus, logofăt al Țării de Jos, mai întâi, apoi al Țării de Sus – și de importante funcții care i-au fost încredințate – ispravnic de Hârlău, de Dorohoi și de Suceava ori președinte al Departamentului Pricinilor Străine –, Andronache Donici se distinge ca o personalitate a timpului său prin cunoștințele pe care le poseda în domeniul juridic și, mai ales, prin elaborarea în anul 1814 a *Manualului juridic* ce-i poartă numele, lucrarea putând fi socotită un cod civil în adevăratul sens al cuvântului datorită structurii sale moderne și reglementărilor avansate pentru acea perioadă pe care le conținea. Constantin Negruzzi reproduce o epigramă care circula pe vremea lui Andronache: „Dacă ai vreo judecată/ Mergi la Donici de-o arată/ Că el până și-n pilaf/ Va găsi vreun paragraf“.

Dintr-un document, datat 17 septembrie 1829, reiese cui considera pravilistul că datora

Locuitori din Tournai își îngroapă morții

„Prezența flagelului, a cărui contagiune se împrăștie peste tot, a lăsat multe parohii goale, decimându-i pe purtătorii de sutană. Cum nu se mai găseau preoți, mulți s-au stins fără împărtașanie. Așa că vă sfătuiesc să îi anunțați pe toți cei care trag să moară că pot să se confeseze unul altuia sau celor din jurul lor, chiar și unei femei.“

Dureri atroce, niciun tratament eficace

Pentru unul dintre cei mai mari chirurghi ai Evului Mediu, Guy de Chauliac (1300 – 1368), ar fi existat două tipuri de ciumă: pesta pulmonară și cea bubonică. Descrierea sa este pe cât de concisă, pe atât de percutantă: „Prima a ținut două luni; bolnavii aveau febră, care nu scădea, și scuipau sânge; se murea în trei zile. A doua a ținut tot restul perioadei; și acești bolnavi aveau febră, care nu scădea, însă mai prezentau și buboane pe piele, mai ales la subsori și pe burtă. De această din urmă pestă se murea în cinci zile“.

Despre rapiditatea apariției abceselor pe piele și degradarea văzând cu ochii a stării de

Dansul morții, Cronica de la Nürnberg (1493)

sănătate a celor loviți de ciumă povestește și Boccaccio în *Decameron*. „Spun că se împliniseră 1348 de ani de la prearodnica întrupare a Fiului Domnului, când în cinstita și măreața cetate a Florenței, mai mândră ca oricare alta dintre cetățile Italiei, s-a încuibat ciuma cea ucigătoare, care prin mijlocirea stelelor sau poate datorită faptelor noastre mișelești, trimisă fiind spre îndreptare asupra muritorilor de către dreapta urgie a Celui-de-Sus, prinzând a bântui cu câțiva ani mai înainte în părțile de răsărit, după ce curățise locul de mari mulțimi de oameni, călătorind din loc în loc fără să se oprească, ajunse a se lăși cumplit și către soare-apune. Împotriva ei se dovediră neputincioase și înțelepciunea și prevederea omenească, mulțumită cărora orașul fusese curățat de toată spurcăciunea prin slujbași anume rânduiți cu asta; cei atinși de boală fură opriți de a pătrunde în el și așijderi se dădură o seamă de povețe întru păstrarea sănătății, dar fiindcă nici acestea toate, nici rugăciunile smerite, ce nu numai o dată, ci de nenumărate ori s-au înălțat la Domnul de către cvlavioși, prin procesiuni sau altfel, nu se arătară de folos, către începutul primăverii sus-amintitului vâlcăt, boliștea prinse a-și vădi în chip cu totul uimitor și groaznic la vedere semnele ei cumplite. La noi nu se arăta ca în răsărit, pe unde, dacă îi ieșea cuiva sânge pe nas, puteai să juri că-i semn de moarte sigură; ci, la începutul bolii, atât bărbaților cât și femeilor le ieșeau pe la subțiori ori pe la stîngii niște umflături, din care unele erau cam cât ar fi un măr, altele cât ar fi un ou, care mai mari, care mai mici, și umflăturilor acestora norodul le zicea buboane. Iar de la subțiori și stîngii în foarte scurtă vreme buboiul aducător de moarte prinse a se împrăștia, ivindu-se peste tot trupul; după aceea, șartul bolii se preschimba și multora le apărură pete negre sau vineții pe brațe, pe coapse și pe alte părți, unora mari și rare, altora dese și mărunte. Și, după cum buboiul fusese la început și încă mai era semn neîndoios de moarte, la fel erau și petele, dacă ți se arătau pe trup. Întru tămăduirea lor nici sfaturile doctorilor și nici puterea unui leac nu ajutau și nu păreau să fie bune la ceva“.

Pandemia s-a stins în 1351, dar epidemii de ciumă au fost semnalate periodic în secolele următoare. Chiar și astăzi boala este semnalată sporadic în Asia. ■

jitniceroaia, nepotului său Andronache, Smarandei, în egală măsură, și urmașilor lor. Dintr-un act din 1859 reiese că gospodăria în care își duseseră traiul cei doi soți și care trecuse, prin moștenire, în stăpânirea rudelor cuprindea: „una pereche case, care sunt în două rânduri, pe temelie de piatră cu

Gavril Callimachi,
mitropolitul Moldovei
între 1760 – 1786

pereții de cărămidă, acoperite cu șindrilă, cuprinzătoare în rândul de sus șapte odăi, o cameră, un antreu [...], iar la rândul de jos șase odăi, o cameră, un antreu mare și o lemnărie, oșebit alte patru odăi și două cuhni cu pereții de cărămidă și acoperite cu șindrilă, pivniță de piatră, șură, grajd și o fântână de piatră. Rămânem, așadar, cu imaginea unei gospodării bine chivernisite.

Testamentul Smarandei atestă, deoptrivă, că la data întocmirii lui jupâneasa deținea, pe lângă locul și casele din Muntenime, cu tot avutul lor, câțiva țigani, „mai toți de zestre“, zece pogoane de vie la Copou și moșia Cosățanii din ținutul Cărligăturii, care intrase în posesia lui Andronache ca „danie di la mătuși-sa vor[niceasa] Paraschiva“. Dintr-un contract de arendare a respectivei moșii, încheiat de boier în 5 septembrie 1826, reiese că acolo existau încă un rând de case, două cârciumi aducătoare de venit, vie, grădină, vaci, bivoli și oi, stupi, semănături de grâu, orz și porumb, cărora trebuia să le poarte de grijă în următorii trei ani polcovnicul Gheorghe Popa, în aceeași bună rânduială trebuind să păzească a rămâne și biserica. Potrivit învoielii dintre cei doi, Andronache avea să primească anual, pe lângă suma de 5.000 de lei, „optsprezeci mierți – mierța fiind o unitate de măsură pentru materii uscate a

cărei valoare a variat în funcție de epocă și de loc –, făină de grâu spălat, șasezeci mierți făină de păpșoi, patruzeci mierți de orz, patruzeci vedre de brânză cu de oi cu de vaci, cincisprezece ocă unt și una sută vedre vin sau pelin, doo bivoliți cu lapte totdeauna pentru casă sau când vor fi sterpe bivolițele să deac câte doo vaci“, țigani care să ajute la culsul vici de la Copou, oameni care să-i care „30 stânjeni lemni la Eași“, în act precizându-se în mod special ca „din trandafiri și pomușoară să aibă a ne da pentru dulceți“, la care se va fi priceput cucoana Smaranda. Prevederile actului în cauză lasă întrucâtva să se înțeleagă în ce consta averea unui mare boier din acele timpuri, dar și care erau nevoile casei lui.

După moartea lui Andronache, traiul Smarandei nu a fost unul liniștit, ea văzându-se pusă în situația de a-i plăti acestuia datoriile, o „sumă însemnată“, după câte a ținut ea să amintească în diată, ceea ce nu a împiedicat-o însă să-i fi „purat sufloteștile griji“ bărbatului său. Ajutorul l-a căutat la sora sa, logofeteasa Zoița Balș, soția boierului Lupu Balș, de la care a împrumutat, la 1 iunie 1830, suma de 13.260 de lei, cu dobândă de „câte cinci lei la pungă pe lună“, datoric stinsă după mai bine de zece ani, la 8 ianuarie 1841. Așadar, cu toate greutățile financiare care o apăsau, Smaranda a continuat să-i poarte respect soțului care nu mai era, dovedind multă credință în Dumnezeu. Pe actul prin care se angaja să restituie banii împrumutați cu dobânda aferentă apare în final formularea: „urmezi însus a me iscălitură“, amănunt care evidențiază cunoștințele sale într-ale scrisului.

Sigiliul lui Andronache Donici
din Colecția Cabinetului numismatic
al Bibliotecii Academiei R.S.R. (stânga) și cel din 1808

deosebita sa pregătire intelectuală. Potrivit afirmației sale, „creșterea mea a fost pe lângă fericitul întru pomenire moșul meu mitropolitul Gavriil Calimah“. Prin urmare, Andronache făcea parte din familia Callimachi, înrudindu-se astfel cu doamna Sevastița, soția lui Mihai Suțu, ceea ce ar putea constitui un motiv al prezenței Smarandei la masa domnească.

În timp au fost formulate mai multe ipoteze în legătură cu identitatea mamei lui Andronache. Genealogistul Sever Zotta a bănuț, inițial, că ea i-ar fi fost fiică Mariei Canano jitnicereasă, sora lui Ioan vodă Callimachi și a mitropolitului Gavril, după care a presupus că ar fi fost fiica Aftirei, o altă soră, mai puțin cunoscută, a celor trei. De curând, arborele genealogic al familiei Donici, întocmit de istoricii Mihai Dimitrie Sturdza și Lucian-Valeriu Lefter, a arătat-o pe Bălașa, fiica Paraschivei – de asemenea soră cu Maria, Ioan și Gavril – ca fiind mama lui Andronache. Indiferent cine va fi fost de fapt bunica maternă a medelnicerului de la 1795, important este faptul că mama lui era vară de gradul I cu Sevastița, ceea ce înseamnă că, la rândul lui, Andronache era nepot de vară al acesteia, iar Smaranda îi era rudă prin alianță.

Căsnicia Smarandei cu Andronache, fără să fie binecuvântată cu copii, a durat în jur de 35 de ani, până când jupănescii i se mută bărbatul la cele veșnice, în 4 noiembrie 1829, lăsând-o pe ea stăpână peste întregul lui avut.

Multă credință în Dumnezeu

La nunta lor, Smaranda primise ca zestre: bani, dobitoace, țigani și moșia Ialoveni din ținutul Orheiului, despre toate ea pomenind în diată că „s-au dispozarisit de soțul meu, încât pe toate le-au desființat“. Spre deosebire de

Prima pagină a codului realizat de Andronache Donici

alți contemporani, Andronache nu profitase de funcții ca să se îmbogățească. Dimpotrivă, cerințele acestora îi micșoraseră simțitor averea, afectând până și zestre soției. În privința moșiei amintite, documentele cunoscute în prezent înfățișează o situație neclară. Alegând să trăiască în Moldova câtă mai rămăsese în dreapta Prutului – după ce la finalul noului conflict izbucnit în anul 1806 între ruși și otomani se stabilise, prin tratatul semnat la București în mai 1812, ca partea răsăriteană a principatului, denumită atunci Basarabia, să treacă în stăpânirea Imperiu-

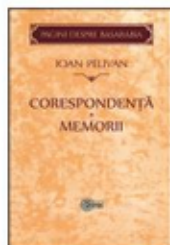
lui Rus (*Magazin istoric*, nr. 2, 3/1993) –, Andronache Donici încercase să facă un schimb de proprietăți cu boierul basarabean Teodor Krupenski, oferindu-i acestuia cei doi „bătrâni“ ai soției din trupul moșiei Ialoveni („bătrâni“ fiind numite pe vremuri suprafețele de pământ moștenite din strămoși). În mod surprinzător însă, judecătorii Departamentului oblastiei Basarabia, cărora le-a fost înaintată jalba la 5 martie 1818, au refuzat să legalizeze schimbul în cauză. Potrivit actelor păstrate în arhiva Departamentului, respectiva parte din moșia Ialoveni trecuse încă din 27 decembrie 1813 în proprietatea spătarului Ioniță Bașotă, în urma schimbului de pământuri pe care el îl făcuse cu biv vel ban Ioniță Vârnav, nimeni altul decât fratele Smarandei. „După puterea scrisorilor“ – adică tot pe baza unor acte –, Ioniță ar fi stăpânit, de drept, moșia Ialoveni, ca zestre a soției sale, Maria, fiica postelnicului Toma Dimachi, ceea ce, în mod firesc, nu are cum să nască decât nedumerire. Din păcate, este dificil de lămurit o asemenea situație în lipsa altor detalii referitoare la caz.

Cu banii din zestre Smarandei au fost ridicate casele din Iași, pe locul din Munteniimea de Sus – mahalaua care s-a dezvoltat în zona dealului Copou –, loc dăruit, în 2 februarie 1795, de banul Iordache Canano, fiul vitreg al Mariei Callimachi Canano

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ilie Bădescu, Ioan C. Popa – UN SAVANT ROMÂN SUB SUPRAVEGHERE INFORMATIVĂ. CAZUL DIMITRIE GUSTI** (Institutul de sociologie al Academiei Române; Enciclopedia Școlii Sociologice de la București)
Editura Academiei Române, București, 2019, 295 pp.

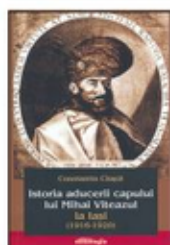
● **Ioan Pelivan – CORESPONDENȚĂ. MEMORII** (ediție îngrijită, prefață și notă asupra ediției de Ion Constantin, Ion Negre, Gheorghe Negru)
Editura Știința, Chișinău, 2019, 435 pp.

● **Viorel Popescu – BARIKADA RADIO. 30 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ**
Editura U.Z.P., București, 2019, 224 pp.

● **Laurențiu Ștefănescu – UN VETERAN DIN RĂZBOIUL CEL MARE. FAPTE, MĂRTURII, PROVOCĂRI CULINARE ȘI SFATURI ÎN DIRECT**
Editura Fabrik, București, 2019, 167 pp.

● **Constantin Cloșcă – ISTORIA ADUCERII CAPULUI LUI MIHAI VITEAZUL LA IAȘI (1916 - 1920)** (carte tipărită cu binecuvântarea înalt-preasfințitului Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei)
Editura Doxologia, Iași, 2019, 105 pp.

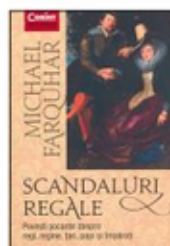
● **Theodor Enescu, Ioana Vlasu, Irina Fortunescu, Carmen Lăceanu, Viorica Andreescu, Elena Mateescu, Gheorghe Cosma, Sanda Agalidi – REPERTORIUL EXPOZIȚIILOR DE ARTĂ ROMÂNEASCĂ DIN BUCUREȘTI 1865 - 1918** (prefață de Adrian Silvan Ionescu; postfață de Ioana Vlasu; ediție îngrijită de Ioana Apostol, Virginia Barbu, Ramona Caramela, Corina Teacă, sub coordonarea lui Adrian Silvan Ionescu)
Editura Vremea, București, 2019, 224 pp.

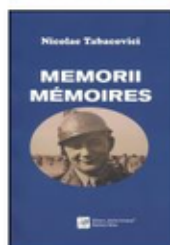
● **Doina Jela – DRUMUL DAMASCULUI. SPOVEDANIA UNUI FOST TORTIONAR. EDIȚIA A III-A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ** (prefață de Mircea Mihăieș)
Editura Corint Books, București, 2019, 313 pp.

● **Gordon Thomas – BINECUVÂNTAȚI FIE ȘPIONII. ISTORIA SECRETĂ A MOSSAD-ULUI DE LA ORIGINI PÂNĂ ÎN 1999** (traducere din limba engleză de Alexandra Dovănescu și Gabriela Mitrovici; prefață de Florian Banu)
Editura Corint Books, București, 2019, 474 pp.

● **Michael Farquhar – SCANDALURI REGALE. POVEȘTI ȘOCANTE DESPRE REGI, REGINE, ȚARI, PAPI ȘI ÎMPĂRAȚI** (traducere din limba engleză de Lidia Grădinaru; prefață de Simona Preda)
Editura Corint Books, București, 2019, 377 pp.

● **Nicolae Tabacovici – MEMORII. MÉMOIRES** (traducerea în limba franceză Jean-Yves Conrad; cu o prefață de Prof. Elena Drăghici)
Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2018, 408 pp.

● **DOCUMENT** (Buletinul Arhivelor militare române)
Anul XXII, nr. 4 (86/2019), 100 pp.

● **UZP** (Publicație editată de Uniunea ziariștilor profesioniști din România)
Nr. 15, 2019, 54 pp.

Biserica Buna Vestire din Iași

Lupta pentru moștenire

Pe lângă necazurile bănești, cucoana Smaranda a fost nevoită să înfrunte în ultimii ani ai vieții și neplăcerile provocate de o boală care o făcuse să fie „neputincioasă la mâna dreaptă” și de care pătimea deja „de un an și giumătate” la momentul întocmirii testamentului, după cum ea însăși mărturisea. Paralizia o va împiedica pe jupâncasă să-și iscălească propria diată, motiv pentru care ea și-a împuternicit duhovnicul, pe Meletie Stavropoleus, să semneze în locul ei.

Smaranda a dispus cu acel prilej ca, în afară de cele zece pogoane de vie de la Copou, toate celelalte bunuri pe care le deținea să-i revină doar nepotului „Costachi Vârnăv spătar”, cerându-și totuși iertare de la restul nepoatelor și nepoților pentru că nu i-a „împărțășit” din puțina ei avere. În afară de Costachi, printre aceștia nu mai aflate pe niciun altul „mai cu plecare de a îmbrățișa nevoile” sale „și mai cu durere de inimă”, ceea ce a determinat-o să-l aleagă numai pe cel drept moștenitor, cu atât mai mult cu cât ea și Andronache îl și cunuseră. Se vede că hotărârea jupâncesei nu a fost pe placul celorlalte rude, pentru că, imediat după moartea ei, câțiva nepoți din partea lui

Andronache – frații Alecu și spătar Andronache Donici, Alecu fiind episcop al orfanilor altui frate, Gheorghe, și reprezentându-i la proces pe postelnicul Andronache și pe stolnicul Costachi Donici – au contestat diata, susținând că Smaranda „nu ar fi fost într-o întregime minții” la întocmirea acesteia. Nu au avut însă câștig de cauză, Judecătoria ținutului Iași hotărând, la 16 mai 1841, pe baza actelor prezentate, în favoarea spătarului Constantin Vârnăv.

În schimbul moștenirii, nepotului îi revenea obligația să împlinescă cele din urmă dorințe ale cucoanei, adică să-i plătească toate datoriile, să se ocupe de înmormântare și să facă pomenirile cuvenite, atât pentru ea, cât și pentru Andronache, cheltuiind pentru toate 500 de galbeni. De asemenea, să dea sărindare – adică rugăciuni de pomenire – „patruzeci la biserici și mănăstiri în Iași și zece la biserica din Cosigieni” (Cosâțeni) și să dăruiască 1.500 de lei, precum și via de la Copou Bisericii ieșene „Buna Vestire”.

Smaranda nu alesese la întâmplare sfântul lăcaș care să primească dania sa. Ea împreună cu Andronache se numărau printre ctitorii așezământului amintit, de care locul casei lor trebuie să nu fi fost foarte îndepărtat, numele fiindu-le trecute în pomelnicul bisericii. Tot aici slujea „Prea Sfințitul Arhiepiscop Meletie Stavropoleus”, duhovnicul cucoanei. Tocmai de aceea, în cimitirul acestei biserici, și nu în altă parte, au fost așezate, pentru odihna veșnică, rămășițele pământești ale jupâncesei Smaranda – lângă cele ale bărbatului ei –, atunci când sufletul i s-a mutat la Domnul, în 28 februarie 1841.

Trecuseră 46 de ani de când, de curând măritată cu medelnicerul Andronache Donici și probabil foarte tânără, Smaranda fusese poftită la mesele date la Curtea lui Mihai vodă Suțu. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Iată-ne ajunși la capătul tristei povești a etnicilor germani deportați din România în U.R.S.S., la sfârșitul războiului mondial (Magazin istoric, nr. 11, 12/2019, 1 – 3/2020).

DEPORTAREA ÎN U.R.S.S. A ETNICILOR GERMANI DIN ROMÂNIA. DOCUMENTE ARHIVISTICE RUSE

Dr. ILIE SCHIPOR

Stabilirea cifrei exacte a deportaților din România, etnici germani, decedați în U.R.S.S. este îngreunată de câteva considerente.

Semnalez doar că – mai ales în primii doi ani după deportările de la începutul lui 1945 (mai precis până la constituirea țărilor de democrație populară, între care și Republica Populară Română, proclamată la 30 decembrie 1947), cele două categorii de deportați (mobilizați și arestați) europeni erau generic considerați nemți, nu atât în sens etnic-național, cât mai ales ca aparținând Germaniei nazist-hitleriste.

Ca urmare, și în cazul deceselor, aceștia nu erau înregistrați după cetățenia lor, ci doar ca nemți, fapt care a făcut ca peste 2/3 dintre cetățenii români decedați pe timpul deportării să rămână – în documentele primare de evidență (cele redactate la nivelul batalioanelor de muncă și spitalelor speciale) și în ra-

Sași în așteptarea deportării

poartele transmise ierarhic până la nivelul NKVD/MVD – înregistrați ca neamț/nemțoaică, în înțelesul de german/germancă, adică aparținând Germaniei.

Cel puțin două cauze au contribuit decisiv la decesele în masă înregistrate în rândurile civililor români deportați în 1945. Pe de o parte, aceștia – făcând parte din primele eșaloane de deportați – au fost transportați între mijlocul lunii ianuarie – începutul lui februarie 1945 cu vagoane inadecvate (fără în-

călzire și minime utilități) și au ajuns la destinații în locuri complet neamenajate; iar pe de altă parte, pentru a se realiza cifrele fixate prin planurile prestabilite, au fost deportați (contrar prevederilor Hotărârii GOKO nr. 7161ss din 16 decembrie 1944) adolescenți (băieți sub 17 ani și fete sub 18 ani), respectiv femei de peste 30 de ani și bărbați de peste 45 de ani.

Pentru a răsplăti devotamentul dovedit de trupele NKVD în organizarea și finalizarea deportării cetățenilor

PRIER

5

1795. La palatul Saint James prințul de Wales, viitorul George al IV-lea, este prezentat logodnicei sale, Caroline de Brunswick, verișoara lui, o ființă indecentă și cam smintită, bolnavă de porfirie, pe care tânărul nu o poate suferi. Se întoarce când o vede, spune că nu se simte bine și cere un pahar de coniac. După trei zile și multe pahare de coniac, se căsătoresc, din rațiuni financiare și la cererea tatălui, regele George al III-lea. Dar perechea este îngrozitor de nepotrivită, mai ales că George are și o amantă, iar Caroline „este lipsită de o moralitate“, cum o descrie contele de Malmesbury, diplomatul care a avut sarcina să o aducă.

7

1919. În exodul la palatele lor din Crimeea, din fața trupelor Armatei Roșii care se apropie, membri ai familiei țariste între care împărăteasa-mamă Maria Fiodorovna, mama țarului ucis în vara anului precedent și ai familiilor aristocrate se imbarcă în grabă în această dimineață pe nava militară „HMS Marlborough“. Sunt duși la Ialta, iar de acolo, în 11 aprilie, Romanovii pleacă în exil pe continent. Șeremetievii călătoresc la bordul distrugătorului britanic „HMS Speedy“, alții pe nava „Princess Inna“. Se vor reuni la Istanbul, apoi continuă călătoria până în Insulele Principilor din Marea Marmara. Paștele îi adună pe toți exilații ruși pe nava „SS Bermudian“, ancorată în Cornul de Aur. Se slujește o slujbă la lumina lumânărilor pe punte, sub minaretele Sfintei Sofia, și are loc și o altă slujbă în sufrageria împărătesei-mame, la bordul lui „HMS Marlborough“. Prințesa Zenaïda Iusupova consemnează în jurnal că aveau cu toții lacrimi în ochi, inclusiv Maria Fiodorovna. „Este imposibil să nu plângem pentru trecutul nostru drag, care nu se va mai întoarce niciodată“, scrie ea.

14

1900. La Paris președintele Émile Loubet inaugurează pe Câmpul lui Marte noua Expoziție Universală, a cincea organizată la Paris, care își propune să facă bilanțul secolului încheiat, dar mai ales pentru cei peste 50 de milioane de vizitatori să marcheze intrarea într-un nou veac. Este momentul nașterii a ceea ce se va numi mai târziu la „Belle Époque“, vreo 15 ani de optimism, viață culturală intensă, cert progres. Noul Paris, pe care filosoful Walter Benjamin îl numește „capitala secolului al XIX-lea“, modelat de arhitectul Haussmann, având tăiate deja marile artere și folosind în construcții materialele moderne, sticla și oțelul, este dotat în cinstea momentului cu clădiri precum Grand Palais și Petit Palais, gara Orsay, podul Alexandru al III-lea și, mai ales, prima linie de metrou, deschisă la 19 iulie 1900.

29

1624. Armand Jean du Plessis, cardinalul Richelieu, își ocupă locul în Consiliul regelui, între cei care, alături de Ludovic al XIII-lea, asigură funcționarea conducerii regatului. Puțin peste trei luni, el devine șeful acestui Consiliu, ca principal ministru al regelui (care la moartea tatălui, în 1610, avea numai nouă ani, dar acum are 23 de ani și tocmai a reușit să se debaraseze de corsetul regentei mamei, Maria de Medici), și așa va rămâne până la moarte. Reușita lui Richelieu este a unui arivist sau, mai degrabă, a unui luptător îndârjit. El începe războiul cu Spania, în 1631, crește împovăraător impozitele, reprimă în sânge revoltele țăranilor, decapitează adversarii, dar dotază Franța cu prima sa marină de război și pune bazele unui imperiu colonial: Senegal, Madagascar, Antille. Pierde însă ultima bătălie, cea cu propriul corp, foarte bolnav, suferind aproape dintotdeauna de nervi, de febră, de infecții diverse. În ultimii ani Richelieu nu se mai poate ține în șa, nu mai suportă nici zdruncinăturile caleștii, străbate regatul culcat pe un pat purtat de 24 de oameni care se schimbă între ei. La moartea lui, țăranii aprind focuri de bucurie.

Ambasada României la Moscova a eliberat multe alte documente asemănătoare, între care și pentru Făclieru Idel a David, născut în 1920 la Burdujeni, Suceava, care „s-a refugiat, pe teritoriul U.R.S.S., din cauza persecuțiilor fasciste” și „se afla [era deținut cu statut de internat civil străin – n.n.] în Lagărul nr. 186

Școală pentru copiii germani în Siberia

Odessa, de unde va fi repatriat” (conform comunicării, din 16 august 1946, a colonelului Gavrilov de la Secția repatrieri a NKVD/MAI al U.R.S.S.) în România.

Doi frați, etnici români – Vasile Iacob, născut în 1921 la Trenton, New Jersey, și Aurel Iacob, născut în 1922, la Ciumești, Satu Mare – au fost ridicați de autoritățile sovietice din localitatea natală Ciumești (fost Ciomocoz, denumit Schamagosch în germană și Csomaköz în maghiară), unde locuiau cu părinții, și „au fost duși, din greșală, în 1945, la muncă obligatorie într-un lagăr din Uniunea Sovietică”, conform adevărințelor din 9 decembrie 1946, eliberate de N. Ganc, consulul general al României la Moscova. Cei doi erau deținuți, la 9 decembrie 1946, în Lagărul nr. 186 Odessa, de unde urma să fie repatriați în România.

Paulina Șimon, cetățeană română evreică, născută în 1922 la Oradea Mare, a fost dusă în 1944, de trupele germane, în Lagărul de la

Auschwitz, de unde a fost mutată într-un lagăr din Germania, eliberat ulterior de trupele sovietice. Dusă în U.R.S.S., a fost internată într-un „lagăr de filtrare” al NKVD. Încă din ultimele luni ale lui 1945 Ambasada României la Moscova a întreprins primele demersuri pentru repatrierea ei (s-a obținut Adevărul de repatriere nr. 07/15.01.1946). În decembrie 1946 aceasta era deținută în Lagărul nr. 186 din Odessa, de unde urma să fie trimisă în România.

Conform unci Note-raport a generalului-locotenent T.F. Filippov, șeful Direcției pentru problemele prizonierilor de război și ale persoanelor civile internate, privind efec-

tivele de prizonieri de război români și de persoane civile internate (cu cetățenie română), din totalul celor 66.806 de cetățeni români deportați în ianuarie 1945 în U.R.S.S., până la 1 aprilie 1947 au fost scoase din evidențe 29.131 de persoane, dintre care: 23.948 eliberate și repatriate; 5.183 decedate.

La 1 aprilie 1947 erau deținuți în U.R.S.S., ca internați, 37.675 de cetățeni ai României (17.034 bărbați și 20.641 femei).

Până la 1 decembrie 1946, dintre cei 621 de cetățeni români arestați (grupa „B”), 83 au fost repatriați, 12 au decedat și 526 mai erau deținuți în U.R.S.S. Structura etnică a civililor români internați ca urmare a arestării era următoarea: 23 nemți; 165 români, 69 unguri, 29 cehoslovaci, 105 evrei, 81 ucraineni, 31 ruși și 23 alte naționalități.

La 1 noiembrie 1950, în U.R.S.S. mai erau deținuți 12.304 cetățeni ai României, Ungariei, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, state intrate deja în „lagărul socialist”. Aproape 1.000 dintre aceștia erau români (dintre care 181 de cetățeni proveneau dintr-o civilii deportați în ianuarie – februarie 1945) și erau deținuți în 12 regiuni ale U.R.S.S.

Peste 90% dintre cetățenii români nerepatriați după peste cinci ani de la înche-

August 1948; germani reveniți din U.R.S.S.

europeni desfășurată la începutul anului 1945, Beria i-a înaintat lui Stalin Raportul nr. 172/b/22 februarie 1945 prin care a propus decorarea a 353 dintre „cei mai deosebiți/exceptionali lucrători operativi ai NKVD-NKGB și luptători din trupele NKVD care au executat această operațiune”.

În perioada 1945 – 1949 au fost eliberați și repatriați 213.418 cetățeni civili deportați sau arestați de trupele sovietice, structurile SMERȘ sau ale NKVD din mai multe state europene și asiatice.

În cazul României, ritmurile repatrierii civililor în primii ani postbelici au fost mult mai mici decât cele înregistrate în cazurile Germaniei și Ungariei, astfel încât peste 1/3 dintre deportați au fost eliberați abia în ultimul an al perioadei 1945 – 1949.

Primii civili români repatriați proveneau – în cvasitotalitatea cazurilor – dintre deportații grav bolnavi sau invalizi, vârstnici și minori ajunși odată cu familiile lor în U.R.S.S. Astfel, 159 dintre cei 1.102 „cetățeni [civili – n.n.] români repatriați în România și predați, la București, conform Procesului-verbal din 29 mai 1945” erau minori.

Documentele păstrate în arhivele NKVD și MVD relevă fără tăgadă faptul că – pe lângă prizonierii de război capturați din rândurile armatei României în anii 1941 – 1944, etnicii germani deportați din România în ianuarie – februarie 1945, respectiv civilii și militarii români arestați de

Beria i-a propus lui Stalin decorarea a 353 dintre membrii NKVD care au participat la operațiunile de deportare

structurile SMERȘ și NKVD după 23 august 1944 – Armata Roșie a capturat în mod abuziv și a deținut în lagărele sovietice mii de cetățeni civili români care nu aveau calitatea de combatanți.

După luni sau ani de detenție abuzivă, o parte dintre aceștia (greu de evaluat, deoarece ei nu erau evidențiați în documentele standardizate ale lagărelor) au fost repatriați, de regulă această operațiune având loc concomitent cu trimiterea în țară (începând cu toamna anului 1945) a prizonierilor grav bolnavi sau invalizi.

Astfel, 120 dintre cei 1.068 de români eliberați și trimiși în țară (în septembrie 1945,

din Lagărul NKVD nr. 126 din Sevastopol) erau civili ne-combatanți, cvasitotalitatea acestora provenind din județele de nord-vest și est ale României, zone în care au acționat trupele sovietice în primăvara – vara anului 1944.

Pe lângă deportații de la începutul anului 1945, sunt alte sute de civili români ajunși contextual în lagărele NKVD sau batalioanele de muncă sovietice, situație ilustrată mai jos prin câteva exemple tipologice.

Rosner Isiu a Lazăr, evreu, născut în 1905 la Vinnița, domiciliat în Rădăuți, a fost ridicat – în 1941 – de trupele germane și trimis într-un lagăr de concentrare din Ucraina. În 1944, când Armata Roșie a eliberat acel lagăr, a fost introdus într-un lagăr sovietic, unde a făcut numeroase demersuri pentru a fi repatriat. La 25 iulie 1946, Ambasada României la Moscova i-a eliberat Actul de garanție nr. 2.711 (prin care se preciza că aceasta „nu se opune înapoierii în România a sus-numitului, iar din momentul repatrierii va fi considerat cetățean român”) și un Certificat de călătorie („valabil numai pentru una singură și directă călătorie în România”) prin care Ambasada Regală a României ruga „autoritățile civile și militare să binevoiască a lăsa liberă trecerea d-lui Rosner Isiu a Lazăr, care se înapoiază din Uniunea Sovietică în România, la Rădăuți. Punctul de trecere pe unde intră în România: Ungheni”.

Sași în timpul deportării în U.R.S.S.

crație populară“ plus Finlanda și 291 din 12 „state capitaliste“), România avea cel mai mare număr de cetățeni deținuți – 612 (adică o treime din totalul nerepatriatilor), dintre care 375 făceau „obiectul eliberării și al repatrierii“, iar 237 făceau „obiectul predării în calitate de criminali“.

Peste două luni de la aprobarea Raportului C.C. al P.C.U.S. din 4 iulie 1955, prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 12 septembrie 1955 s-a hotărât eliberarea din lagăre și închisori a străinilor deținuți și repatrierea acestora.

În baza acestei decizii, Secția 1 specială din Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. a transmis colonelului R.S. Bulanov, șeful Secției Închisori din M.A.I., adresa nr. 40/5–34.888/29 septembrie 1955, însoțită de un dosar (cu 198 de file), în care erau două liste detaliate și distincte cu cei 601 cetățeni români ce urma să fie trimiși în România: 237 în calitate de criminali de război și 364 ca eliberați și repatriați.

Identificarea civililor români decedați pe timpul detenției – ca deportați, arestați, condamnați sau strămutați – în U.R.S.S. poate fi făcută doar în arhivele ruse, singurele depozitare ale informațiilor privind sfârșitul tragic al acestei categorii de victime ale războiului încheiat în urmă cu 75 de ani. Cercetarea acestei teme – ce interesează nu doar istoriografia română, ci și pe urmașii celor neîntorși din lagărele și batalioanele de muncă sovietice – constituie una

dintre cele mai complexe, dificile și laborioase operațiuni de studiu în arhivele moscovite. Aceasta deoarece, mai întâi de toate, în documentele pentru evidența decedelor civililor deportați în prima parte a anului 1945 nu este consemnată (mai ales în primii doi ani calendaristici) cetățenia decedaților, aceștia fiind înregistrați doar cu nume și prenume (uneori și patronimul), anul nașterii, etnia/naționalitatea și data decesului. Ca urmare, atât în listele nominale (păstrate în dosarele batalioanelor de muncă, spitalelor speciale ori lagărelor de prizonieri), cât și în rapoartele sau situațiile statistice (trimise, de regulă lunar, la GUPVI NKVD/MVD al U.R.S.S.), civilii decedați pe timpul deportării în U.R.S.S. apar ca fiind nemți.

Sunt însă și situații în care înregistrarea decedaților a fost făcută prin consemnarea cetățeniei și etnici/naționalității acestora. Astfel, am iden-

tificat zeci de cazuri în care cetățenii civili români reprezentau între 30 și 90% din totalul decedaților.

Conform Ordinului MVD al U.R.S.S. nr. 00643/21 octombrie 1950, privind repatrierea prizonierilor de război și a persoanelor civile internate din Ungaria și România, la 31 octombrie 1950, au fost transferați – din Lagărul MVD nr. 27 Krasnogorsk, Regiunea Moscova, în Lagărul nr. 158 MVD din Odessa, 46 de civili (27 necondamnați și 19 condamnați), dintre care 42 (26 necondamnați și 16 condamnați) erau cetățeni ai României. O treime dintre cei 26 de români necondamnați erau copii născuți pe timpul internării mamelor lor în batalioanele de muncă sovietice.

Identificarea tuturor civililor români (dintre care circa 85–90% erau etnici germani, deportați în urmă cu 75 de ani în U.R.S.S.) deținuți ca mobilizați sau arestați (în batalioanele de muncă, spitalele speciale, lagărele și închisorile sovietice), condamnați de către tribunalele militare sau civile sovietice, repatriați ori decedați (pe timpul deplasării sau în locurile de internare, în tentativele de evadare sau pe durata repatrierii etc.) constituie un demers de durată, rezolvat doar parțial până în prezent, căruia îi voi dedica un capitol distinct în ceea ce sper că va fi preconizată monografia *Calvarul internaților civili români în fosta U.R.S.S.*, lucrare fundamentată în exclusivitate pe documente din arhivele ruse. ■

Monument care amintește de deportarea sașilor ridicat în localitatea Elek din Ungaria

ierea războiului mondial erau prizonieri de război și internați civili condamnați de tribunalele militare și civile sovietice și erau deținuți – la data de 1 noiembrie 1950 – în închisori, lagăre și spitale speciale sovietice.

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. nr. 4.287/1.804ss din 17 octombrie 1950 și Ordinul strict secret nr. 00643 al generalului-colonel S. Kruglov, ministrul Afacerilor Interne al U.R.S.S., s-a dispus: „1. Să fie opriți în U.R.S.S. [...] 543 de prizonieri de război și persoane civile internate, cetățeni ai României [...] până la executarea pedepsei stabilite de completurile de judecată [...] 4. Să fie eliberați din lagărele MVD și din spitalele speciale [...] 13 prizonieri de război și persoane civile internate, cetățeni români, ale căror familii locuiesc în U.R.S.S., și să fie trimiși la locurile unde locuiesc familiile lor. 5. Să fie eliberați din lagărele MVD și din spitalele speciale și să fie repatriați [...] 5.192 de prizonieri de război și persoane civile internate, cetățeni români, dintre care: a) [...] 1.629 de prizonieri de război și persoane civile internate, cetățeni români, împotriva cărora nu există materiale compromițătoare; b) [...] 3.139 de prizonieri de război, cetățeni români – foști lucrători în organele de spionaj și contraspionaj ale

Savanți germani repatriați din U.R.S.S., în 1958

Jandarmeriei, ale Poliției, în trupele SS, în alte organe de represiune [...], în măsura în care nu există materiale privind crimele lor de război împotriva U.R.S.S.; c) [...] 424 de prizonieri de război și persoane civile internate, cetățeni români, judecați pentru încălcarea regimului de lagăr, mici furturi din proprietatea socialistă, furturi din avutul personal al cetățenilor, refuz de a munci și infracțiuni de drept comun și ale căror pedepse au fost stabilite de tribunal, dar care sunt preschimbate cu expulzarea lor de pe teritoriul Uniunii Sovietice. 6) Repatrierea prizonierilor de război și a persoanelor civile internate, cetățeni maghiari și

români, enumerați la punctul 5 al prezentului decret, să se facă prin intermediul Lagărului nr. 304 al organelor de repatriere, din orașul Sighet (România), în perioada 15 noiembrie – 25 decembrie 1950“.

Ca urmare, la 1 ianuarie 1952, în lagărele MVD erau deținute în total 21.174 de persoane, dintre care:

17.544 prizonieri de război și 1.290 necondamnați, respectiv 1.650 persoane civile internate condamnate și 690 necondamnate.

Un an mai târziu, în lagărele MVD erau deținuți 20.200 de prizonieri de război și de persoane civile internate, condamnați și necondamnați, dintre care: a) 593 de prizonieri români (590 condamnați și 3 necondamnați); b) 12 persoane civile internate (toate condamnate).

La peste un deceniu de la încheierea războiului, o comisie interministerială sovietică, coordonată de trei membri importanți ai Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică (C.C. al P.C.U.S.), a înaintat – la 4 iulie 1955 – Prezidiului C.C. al P.C.U.S. un Raport privind oportunitatea eliberării și repatrierii tuturor cetățenilor străini condamnați pentru crime de război.

Din totalul celor 2.041 de străini deținuți încă în U.R.S.S. în 1955 (1.760 din cele șapte „țări de demo-

Mama unui prizonier german revenit acasă îi mulțumește cancelarului Konrad Adenauer

Pregătiri pentru prelucrarea laptelui

șilor, pentru ca duhurile rele să nu-i facă vreun rău. Cea mai bună untură era socotită a fi cea de lângă inimă și nu era topită. Se împătură cu sare și se lega în cruce, după care era pusă la afumat în coșul vetrei.

Când se frământa se puneau și unele plante culese înainte de Todorușe (a 25-a zi, între Paști și Rusalii). Se puneau: usturoi, boz, leuștean, pelin, scai, urzică și salcie, care fuseseră uscate și mărunțite și amestecate cu grăuncioare de tămâie, imaginarul popular acreditând ideea că acestea aveau puteri magice și îndepărtau toate relele de turmă și pe toate acele forțe ale nevăzutului, care puteau fura laptele oilor sau le-ar fi putut îmbolnăvi. Până la 21 aprilie nu se mulgeau oile și nici nu se prepara caș. Tot laptele era lăsat micilor pentru a crește. În seara zilei de 21 aprilie, înainte de apusul soarelui, păstorii duceau oile în strungă pentru mulsoarea de seară, gest care avea înainte de toate conotații apotropaice – astfel fermecătoarele nu mai aveau putere asupra laptelui turmei, găsind oile cu ugerile goale. Peste noapte, ciobanii păzeau oile cântând la fluier sau buciurmând, pentru ca zgomotele să alunge duhurile rele care ar fi putut face rău turmei.

În dimineața zilei de 22 aprilie, păcurarul cel mare (cel care era cel mai în vârstă sau avea cele mai multe oi în cadrul grupului format), care se mai numea și vâtaf, aducea ramuri verzi de salcie, de fag sau de rug și le puneau pe împrejmuirea strungii și la intrarea în strungă. Acestea erau socotite a fi simbolul regenerării, al vieții și prosperității și protejau atât turma, cât și pe cei care munceau la stână. Oile erau separate de miei și trimise la pășune singure. Scara veneau nevestele proprietarilor de oi cu gălețile de muls (de aceea se mai numeau și găletărese). Ele împlineau un ritual aparte, acela al spălării găleților, gest cu conotații simbolice pentru curățirea turmei și înde-

părtarea tuturor necazurilor care s-ar fi putut abate asupra ei.

Gălețile erau spălate într-o apă curgătoare, care să ducă tot răul la vale, sau în apă neîn-cepută, abia scoasă din fântână. În găleată se puneau o mână de iarbă, simbolul vieții, al regenerării, și după ce erau bine spălate erau stropite cu agheasmă. Apoi erau gătite la gură cu cununi de salcie (considerată de imaginarul popular arbore sfânt). La urechea dreaptă a găleții se puneau un buchețel făcut din plantele care se foloseau la prepararea unsorii de oi și un ban de argint, găurit.

Coronița era lăsată să se usuce și să cadă singură, dar buchețelul cu ban de argint era ținut trei zile, până la Sângiorz (23 aprilie), după care era aruncat în fântână, rostindu-se o urare de belșug: „Așa să izvorască laptele din pulpa oii/ Ca apa din fântână“ (V. Cărbăș, *Tradiții și obiceiuri pe Valea Jaleșului*). Păcurărițele coceau un colac mare, făcut din făină de grâu, apă și sare, uns pe deasupra cu ou, care era pus pe gura găleții de muls. Acesta se mai numea colacul oilor și era simbolul belșugului și al prosperității (Simion Florea Marian).

Cu găleata astfel gătită mergeau la mulsoarea de ampror (întărcatul micilor), adică de pe la ora 8 – 9 dimineața. La începutul mulsoării se rostea o urare de belșug, iar cei de față își făceau semnul crucii: „Să fie mana pentru oi ca apa. Cum curățește apa, așa să se curețe oile de toate spurcăciunile și de toate făcăturile“ (Simion Florea Marian).

Găletăresele stropeau apoi turma cu agheasmă, iar vâtaful ungea stâlpii de la intrarea în strungă cu unsoarea de oi și înfigea în pământ (în dreptul intrării în strungă) un cuțit, rostind un descântec: „Așa să stea laptele la oi, neluât de nimeni, cum stă cuțitul înfipt

Ciobanul și ajutoarele lui, colecția Horațiu Silviu Ilea

A fost odată ca niciodată

D'ALE LUI PRIER

Dr. GEORGETA ROȘU

A doua lună de primăvară, aprilie, numită în popor Prier, Avril sau Florariu, aduce cu ea o vreme frumoasă, caldă și atunci „priește”. Alteori e frig, adesea se întâmplă să mai fulguiască sau chiar să înghețe pământul și atunci se spune că „jupește”. În Bucovina chiar se spune: „Prier priește/ Dară și jupește”.

Ciobani, fotografie din colecția Horațiu Silviu Ilea

În mentalul popular se păstrează ideea că dacă aprilie e o lună cu vreme frumoasă și călduroasă se pare că luna mai va fi rece, uneori producându-se și înghețuri. Dacă aprilie va fi posomorâtă și friguroasă, atunci este considerat un semn că luna mai va fi caldă și frumoasă (Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*).

În satele din Banat și Transilvania, între 21 și 25 aprilie, avea loc o sărbătoare importantă în viața păstorilor. În acele zile se

construiau strungile și colibe ciobanilor și se făceau cel dintâi Ales al oilor și prima mulgere. În ziua de 21 aprilie „se înțelegeau” stăpânii turmelor cu ciobanii și se asociau câte doi până la cinci proprietari, punându-și turmele laolaltă, înainte de urcarea la munte.

Fiecare proprietar își însemna oile pentru a putea să le recunoască. Tot acum se tocmeau și păcurarii (păstorii de oi) pentru perioada cuprinsă între 21 aprilie și 26 octombrie, ziua de Sâmedru (Sfântul Dumitru). Femeile aveau

grijă să pregătească unsoarea sau untura de oi, ritual deosebit de important pentru protejarea sănătății turmei. Untura trebuia dată păcurarilor înainte de apusul soarelui, moment după care fermecătoarele, care se îndeletniceau cu făcutul vrăjilor, ar fi putut să ia mana turmei. Cu această unsoare, păcurarii ungeau fiecare oaie și miel, împiedicând astfel acțiunea forțelor malefice. Unsoarea era făcută după o rețetă anume, în care fiecare ingredient avea un rol apotropaic (destinat apărării împotriva duhurilor rele). Se folosea doar untură de porc negru, tăiat de Ignat; porcul trebuia păzit în noaptea dinaintea tăierii până la cântatul coco-

Prima mulgere

Am văzut în prima parte a acestui articol care au fost principalele măsuri adoptate pentru pregătirea armatei române în vederea părăsirii teritoriului Ungariei. Să urmărim în continuare cum s-a desfășurat operațiunea.

Tren regimentar al unui batalion din Divizia 7 Infanterie

ION GIURCĂ

În acord cu ordinele colonelului Ion Antonescu, colonelul C. Dumitrescu s-a deplasat la Budapesta, unde, în ziua de 20 februarie 1920, a prezentat membrilor Comisiei Militare Interaliatelor planul de evacuare stabilit de Comandamentul Trupelor din Transilvania (C.T.T.), care a fost agreat în privința etapelor propuse, părțile convenind asupra zonei neutre pentru Etapa I, și a stabilit câteva aspecte de detaliu referitoare la operațiunile de evacuare din acea etapă.

Toate aspectele discutate la Budapesta au fost transmise a doua zi la Oradea, astfel că la 23 februarie statul major al C.T.T. a completat ordinele anterioare cu cele cerute de Aliați, care au fost transmise executanților. Elementul de noutate în ordinul transmis îl constituia prevederea că în zona neutră nu putea intra niciun element al armatei române sau ungare, ordinea urmând a fi menținută de

structuri de jandarmi și poliție locală, care erau responsabile de asigurarea liniștii.

Zona neutră

Operațiunile Grupului „Tisa” pentru evacuarea teritoriului Ungariei au început la 24 februarie, pentru ca a doua zi trupele maghiare să înceapă trecerea cursului de apă cu șase companii de infanterie la Rakamaz,

Tiszaökö, Tiszapolgár, Tiszafüred, aflate la limita vestică a zonei neutre stabilite pentru prima etapă, la limita estică a zonei fiind dispuse, conform ordinelor primite, subunități din Divizia 1 Cavalerie. La 27 februarie se finalizase practic prima etapă a evacuării, Diviziile 20 și 21 Infanterie ajungând în raioanele de îmbarcare, de unde au fost transportate în interiorul țării.

Târla (stâna) lui Solomon Măgurean, colecția Horațiu Silviu Ilea

în pământ“. Apoi, vâtaful arunca un ban de argint în găleata de muls și începea mulsul oilor. Fiecare oaie era mulsă, unsă cu unsoare, stropită cu agheasmă și i se dădea să mănânce sare amestecată cu țărâțe, pentru a fi protejată de boli. Din resturile rămase li se dădea apoi și micilor să mănânce, pentru a crește sănătoși.

In acest timp găletăresele așezau masa cu colacii copti special și mâncărurile pregătite de fiecare acasă. Când bărbații încheiau mulsul, vâtaful își făcea o cruce, lua un colac și-l înmuia în laptele muls. Bucata care cădea în găleată era luată de femei, era uscată și păstrată cu grijă deoarece, peste an, luau firimituri din ea și le puneau în sarea oilor pentru a fi ferite de farmede și vrăji și pentru a împiedica animalele sălbătice să se apropie de turmă (V. Cărăbiș).

Din laptele muls se prepara primul caș. Dacă Alesul oilor cădea în perioada de post a Paștelui, toate mâncărurile erau de post. Țineau post toți cei cu treburi la stână, „pentru a nu-l mânia pe Dumnezeu“. Dacă nu erau zile de post, se pregăteau mâncăruri cât mai alese,

din carne de porc afumată, cârnați și plăcinte „acompaniate“ de băutură, cântec și joc. Era un moment deosebit în viața păstorilor, a întregii comunități, pe care îl cinsteau prin smerenie, curățenie trupestă și spirituală și chiar prin faptul că acum îmbrăcau „hainele cele bune“, pe care le țineau pentru marile sărbători (Simion Florea Marian).

După ospaț păcurarii afumau oile (treceau simbolic prin foc turma) pentru a fi purificată, curățită de vrăji și lucruri necurate, care s-ar fi putut abate asupra ei. Urma o nouă petrecere, în care găletăresele își arătau pricepera ca gospodine pregătind bucate cât mai alese, după care oile erau din nou mulse în strungă. Uneori se sacrifică în acest moment un miel, rostindu-se urarea: „Numai atât rău să vi se întâmple între oi“. Oile și micii erau din nou stropiți cu agheasmă, se afumau din nou și se frigă mielul sacrificat, care era pus pe masă alături de celelalte bucate aduse de găletărese. În satele din zona Sălaj se puneau ramuri de salcie și la porțile gospodăriilor, pentru ca duhurile rele să nu poată fura mana oilor și a vitelor (Monica Budiș, *Ramura verde și ciclul pascal*).

Unii săteni obișnuiau să se urce pe dealurile din apropierea satului în noaptea de 22 spre 23 aprilie și să strige până la răsăritul soarelui, pentru a alunga strigoi, despre care spuneau că au chip de câini și veneau să fure laptele oilor și al vitelor.

Alesul oilor, moment deosebit de important în viața păstorilor, este și expresia faptului că viața pastorală este strâns legată de anotimpuri și că aceasta devine activă odată cu venirea primăverii. Primăvara așteptată de noi toți are conotații speciale pentru păstori, ilustrate și de cântecele populare: „Primăvară, doamna noastră,/ la zăpada de pe coastă,/ Desfundă pâraiele,/ Să pornească oile“. ■

MILITARĂ (Triverb: 10, 2, 7)

R A N N R M I E

Laurian BUTURE

Soluția rebusului LA VÂNĂTOARE PRIN MITOLOGIE, din nr. 3/2020

ATALANTA – AD – HECALE – GERI –
LAPITI – ECO – IASUS – ATLAS – OMT –
ALSE – DC – LO – H – GORDIU – ANCEU –
N – AAR – U – ARES – HI – I –
STIMFALIDE – ENEA – IA – RA – ATIS –
NESTOR

Soluția jocului ÎN URMA INVAZIILOR, din nr. 3/2020

CASE PARASITE
(CA – SE – PAR – A – SI – TE)

leze pe frontiera stabilită la Conferința de Pace în câteva zile, necesare evacuării comunelor pe care Marele Cartier General român ordonase să fie păstrate la spațiul românesc, angajându-se, totuși, să prezinte decidenților de la Paris doleanțele noastre în privința acelor localități.

În acel context, generalul J.C. Grazziani a apreciat că nu mai era necesară constituirea Comisiei pentru delimitarea liniei de frontieră, dar a acceptat ideea formării a două comitete mixte de control, la Debrecin și Hódmezővásárhely, din care să facă parte câte un ofițer englez, francez, italian și ungur, care să supravegheze respectarea condițiilor de armistițiu, a zonei neutre și să centralizeze incidentele de frontieră, dacă acestea se produceau.

După luarea la cunoștință a celor convenite la Oradea, Marele Cartier General român a emis, la 21 martie 1920, Ordinul nr. 7.609 prin care se dis-

punea ca grănicerii să se instaleze pe linia de frontieră hotărâtă la Conferința de Pace, exceptându-se acele puncte care, în baza înțelegerii cu Comisia Militară Interaliată, vor rămâne provizoriu sub controlul armatei române. Pentru evitarea unor neclarități, aliniamentul pe care trebuia să-l mențină trupele române era precizat în cele mai mici detalii, considerându-se că delimitarea nu perturba frontiera administrativă și economică a comunelor, nu angaja cu nimic fixarea definitivă a frontierei, care va fi stabilită de o comisie specială. Erau fixate, de asemenea, limitele de vest și est ale zonei neutre, ordonându-se ca ofițerii români stabiliți de comandantul Diviziei I Vânători să însoțească în permanență comitetele interaliatice să comunice toate problemele colonelului Dumitrescu, care urma să se afle, în funcție de situație, la Oradea sau la Arad.

În ziua de 20 martie 1920, colonelul C. Dumitrescu a raportat generalului Gh. Mărdărescu faptul că „în proiectul de notă ce voi avea onoarea a transmite astăzi, cu privire la operațiunea de evacuare, voi arăta că s-a[u] lăsat comunele Kokad, Pocci, Bedő și Körrösszegapáti, provizoriu, sub administrația română. Rog a se dispune să se studieze și a-mi comunica dacă se vor face propuneri delegatului ungur pentru unele schimburi locale a unora din comunele ungurești, ce cad la noi, pentru a putea satisface complet cererea Consiliului Dirigent. În caz afirmativ, rog a mi se preciza care sunt acele comune, precum și dacă mă pot angaja într-o asemenea chestiune. De asemenea, rog a decide dacă pot trata cu delegatul ungur folosirea de către noi a rețelelor de cale ferată care ating punctele: Kétegyháza, Kőtegyán, Nagylak, Nagycsanád, Németszanád, în mod provi-

Trupe române trecute în revistă în localitatea Rakos

Etaplele de evacuare au fost identice în spațiu, dar diferite în timp pentru structurile militare implicate (Grupul „Tisa”, Divizia 1 Cavalerie și Regimentul 4 Grăniceri), pentru că atât C.T.T., reprezentanții Comisiei Militare Interaliatate și colonelul Dumitrescu au intervenit cu ordine, indicații și puncte de vedere în funcție de situațiile concrete din teren, de solicitările părții române și maghiare, cât și unele aspecte nedecarate de părți.

Cea de a doua etapă a evacuării s-a executat în zilele de 2 – 3 martie, când în prezența membrilor Comisiei Militare Interaliatate au fost predate autorităților ungare localitățile: Hodmezővásárhely, Szarvas, Mezőtúr, iar la limita estică a zonei neutre s-au dispus subunități din Regimentul 1 Roșiori. În zilele de 10 și 11 martie s-au executat mișcările de trupe prevăzute pentru Etapa a 3-a, perioadă în care Regimentul 5 Roșiori a predat orașele Nyregyháza, Kiszárda, Hajdúböszörmény, iar Regimentul 3 Călărași localitățile Hajdúhadház și Balmaszujvaros. O atenție specială a fost acordată predării orașului Debrecin de Regimentul 104 Infanterie, în ziua de 11 martie, unde cu trei zile înainte sosiseră membrii Comisiei Militare Interaliatate, însoțiți de colonelul Dumitrescu.

Pentru ultima etapă a evacuării, la 16 martie 1920 C.T.T. a ordonat ca până la 26 martie 1920 Regi-

**Generalul
Gheorghe Mărdărescu**

mentul 4 Grăniceri să instaleze pichetele și posturile de frontieră conform celor stabilite de comandantul Corpului Grănicerilor, după executarea recunoașterilor și stabilirea liniei pe teren, „împreună cu autoritățile administrative locale din comunele interesate, avându-se în vedere că acolo unde linia este descrisă că urmează limitele comunelor, să se urmeze pe teren exact aceste limite, înglobând toate proprietățile marilor și micilor proprietari care țin de ele, chiar acolo unde linia convențională se va urma exact cum

este arătată în text, urmând cel mult, numai dacă aceasta este posibil, limitele de proprietăți.”

Pentru eliberarea grănicerilor aflați în dispozitivul ocupat la vest de frontiera româno-ungară stabilită, pe acel aliniament au fost dispuse subunitățile Brigăzilor 3 și 5 Roșiori.

Practic, după 26 martie 1920, la vest de frontieră rămăneau unitățile Diviziei 1 Cavalerie, cât și câteva subunități din Grupul „Tisa”, care, conform ordinelor primite, urma să treacă înapoia grănicerilor în zilele de 30 martie și 1 aprilie 1920.

Conform celor stabilite de Comisia militară aliată, după încheierea evacuării teritoriului Ungariei de o parte și de alta a liniei de frontieră se institua o zonă neutră, în care aveau acces și acționau conform misiunilor specifice grănicerii, autoritățile vamale și administrative, fiind strict interzis a intra vreun element al armatei de operație.

Decizia Guvernului

Aspectele stabilite în privința finalizării evacuării teritoriului Ungariei au fost și rezultatul discuțiilor care au avut loc la Oradea, în ziua de 17 martie, între generalii Gh. Mărdărescu și Jean César Grazziani, președintele Comisiei Militare Interaliatate, pe durata căroră generalul francez a sfătuit partea română ca grănicerii să se insta-

Membrii Misiunii militare franceze din Budapesta

Generalii
Constantin Cristescu...

Conform ordinelor primite la 28 martie, a doua zi au fost predate autorităților ungare localitățile Bekescsába și Makău, apoi Regimentul 4 Roșiori, împreună cu cartierul Brigăzii 2 Roșiori, s-a deplasat de la Bekescsába la Elek, iar Regimentul 9 Roșiori de la Makău, la Nagylak. Asemănător altor situații, localitatea Bekescsába a fost predată în prezența Comisiei Militare Interaliată. Un deputat slovac a înmănat Comisiei un memoriu prin care cerea ca acest oraș să fie dat României.

O pagină de istorie glorioasă

În ziua de 30 martie un escadron din Regimentul 4 Roșiori a predat localitatea Gyula, după care s-a deplasat la Kurtos, unde s-a concentrat întreaga unitate, în timp ce Regimentul 9 Roșiori a predat localitatea Mezöhegyes, după care prin marș a ajuns la Pecica. Ultimele structuri militare românești evacuate de pe teritoriul acordat Ungariei

au fost punctul de comandă al Brigăzii 53 Infanterie și Regimentul 106 Infanterie, care în ziua de 30 martie s-au deplasat de la Kétegyháza în localitățile Siclău și Socodor, unde au fost imbarcate pe calea ferată și transportate la Arad, în garnizoana de reședință. Astfel, în seara zilei de 30 martie, toate trupele române se aflau la vest de linia hotărâtă la Conferința de Pace ca frontieră între România și Ungaria.

Deși trupele române finalizaseră operațiunile de evacuare la est de frontiera stabilită, în perioada care a urmat s-au desfășurat ample activități determinate de necesitatea instalării definitive a grănicerilor în locațiile stabilite pentru posturi, pichete, companii și batalioane, a unităților și marilor unități în garnizoanele stabilite pentru structurile rămase în componerea Corpurilor 6 și 7 Armată.

Toate aceste activități s-au desfășurat în condițiile unor schimbări majore în cadrul armatei române, după instalarea la conducerea țării a Guvernului condus de Alexandru Averescu. La 18 martie 1920, la propunerea Guvernului, regele Ferdinand I a semnat Înaltul Decret nr. 1.162 privind demobilizarea Marelui Cartier General și a armatei, iar șeful Marelui Stat Major, generalul Constantin Cristescu, Instrucțiunile Marelui Stat Major relative la demobilizarea armatei.

La 25 martie 1920, în calitate sa de subșef al Marelui Stat Major, generalul Henri Cihoski a emis Ordinul de zi

... și Henri Cihoski

nr. 10, care a prevăzut în detaliu modul de demobilizare a Marelui Cartier General, activitățile urmând a fi finalizate până la 31 martie 1920. Așadar, ultimele activități privind evacuarea teritoriului Ungariei s-au desfășurat sub conducerea Marelui Stat Major, structură care a gestionat și complexa problemă a demobilizării unităților armatei, cu excepția celor aflate în Basarabia, care s-a desfășurat pe întreaga durată a lunii aprilie 1920.

La 20 aprilie 1920 a fost demobilizat și Comandamentul Trupelor din Transilvania. Primind noi sarcini de serviciu, generalul Gh. Mărdărescu a emis Ordinul de zi nr. 234, prin care anunța plecarea sa de la conducerea structurii pe care o comandase un an de zile și exprima „amintirea celor mai frumoase clipe ale carierei mele”, iar foștilor săi subordonați le transmitea: „alături de voi am scris împreună cele mai glorioase pagini ale istoriei neamului nostru.” ■

zoriu, până la determinarea definitivă a cererii Consiliului Dirigent sau determinării frontierei definitive.“

Raportul colonelului C. Dumitrescu a făcut obiectul unei discuții la Marele Stat Major român și în cadrul Guvernului, care la 24 martie 1920 a decis și a doua zi a transmis către C.T.T.: „1. Guvernul Român aprobă ca colonelul Dumitrescu să trateze și să facă propuneri delegatului ungar pentru unele schimbări locale a unora din comunele ungurești ce sunt pe teritoriul românesc. 2. Guvernul ține cu orice preț să obțină de la unguri localitățile Cenadul Unguresc și Domnița Ileana (Kétegyháza). În cazul când nu se vor putea obține pe altă cale, Guvernul aprobă să se dea în schimbul acestor localități cele arătate în aliniatul I din Raportul no. 239 al colonelului Dumitrescu. 3. Orice alte noi tratări în această privință se vor comunica de urgență Marele Stat Major și Guvernului. 4. De asemenea, guvernul aprobă ca colonelul Dumitrescu C. să trateze cu delegatul ungar folosirea de către noi a rețelilor de cale ferată care ating punctele Kétegyháza, Kőtegyán, Nagylak, Nagycsanád, Németcsanád.“

Memoriul deputatului slovac

Deși la Budapesta reprezentanții Comisiei Militare Interlitate au fost de acord ca acele localități aflate în discuție să rămână sub administrație românească, la 27 martie

1920 generalul Gh. Mărdărescu a comunicat la București că sate cu populație majoritar românească nu trebuie să facă obiectul unui eventual schimb pentru cele solicitate de către reprezentantul Consiliului Dirigent. Comandantul C.T.T. exprima părerea că cele patru localități se aflau încă sub administrație românească, din considerente etnice, dar și militare, iar pentru obținerea comunelor Cenadul Unguresc și Domnița Ileana, cerute cu insistență de Guvern, precum și a comunelor Harsány și Sály, trebuie să se cedeze la nevoie în schimb comune ungurești, care prin tratatul de pace erau atribuite României. Pentru începerea discuțiilor în acest sens, se solicita Guvernului să precizeze clar care dintre localitățile cu populație maghiară, atribuite României, puteau face obiectul negocierilor având la bază un eventual schimb între partea română și cea maghiară. Insistând pe ideea că colonelul C. Dumitrescu sau alți ofițeri din subordinea sa nu aveau cunoștințele necesare pentru negocierea aspectelor legate de delimitarea frontierei, în raportul trimis la București generalul Gh. Mărdărescu preciza că era necesar să se analizeze cu mare atenție situația, „deoarece ungurii ar putea să împartă chestiunea în dezavantajul nostru, arătând la Conferința de Pace că noi, românii, am intrat în stăpânirea unor comune de care, din motiv etnografic, voim să ne lipsim, căutând a documenta în același timp că comunele pe care noi le

cerem în schimb nu sunt atât de românești după cum le arătam noi. Prin urmare, această chestiune n-ar putea să fie tratată decât de un delegat special al Guvernului, cunoscător al lucrurilor din Ardeal“.

După noi discuții între reprezentanții Marelui Stat Major și ai Guvernului, la 1 aprilie 1920 s-a transmis generalului Gh. Mărdărescu acordul pentru evitarea oricărei discuții în privința localităților Pocci, Bedő și Körösszegapáti, a unor compensații teritoriale, atâta timp cât la Conferința de Pace nu se va hotărî în privința atribuirii lor. I s-a cerut să se acționeze pentru obținerea localităților Szakal, Körösszeg, Bereck, Böszörményi, Körösszeg, Mezőkeresztes, Nagykerekci, adăugând Domnița Ileana și Cenadul Unguresc, cedându-se în schimbul lor Ant, Feketegyarmat și Kokod. S-a mai decis ca la C.T.T. să fie trimis dr. Vasile Lascu, fost deputat, care urma să ajungă la Oradea în ziua de 5 aprilie, unde va fi consultant al colonelului C. Dumitrescu la negocierile în legătură cu delimitarea frontierei.

În timp ce se acționa pentru clarificarea unor aspecte în legătură cu delimitarea frontierei româno-ungare, se desfășurau activitățile de evacuare a ultimelor unități române aflate la vest de „linia Clemenceau“, care au constatat, în principal, în înlocuirea subunităților de grăniceri cu unități din Divizia 1 Cavalerie, acțiuni finalizate până în seara zilei de 25 martie 1920.

sa lui Virgil Stoenescu, *Moartea ultimului golan*. Publicul este cucerit „îndecosebi prin interpretul «golanului», tânărul actor Costel Constantin, care debutează cu brio pe prima scenă a țării. De o sinceritate a jocului și de o autenticitate neobișnuită, în stare să facă din cea mai banală replică un motiv de vibranta emoție, Costel Constantin — cu un rar farmec personal face din rolul său o creație doveditoare a unui talent admirabil, convingându-ne că prezența lui la Național este pe deplin meritată.”

Într-un articol intitulat *Poluarea folclorului*, publicat în *România liberă*, Harry Brauner povestește următoarea întâmplare. Într-o zi, în studioul de înregistrări de la „Electrecord”, unde se aflau instrumentiștii unui mare ansamblu de muzică populară din Capitală, a rămas surprins să-i vadă, într-o pauză, repetând bucăți din Bach sau Mozart. Când s-a interesat care era motivul, i s-a spus că trebuia să se prezinte la un examen de calificare profesională de care depindea rămânerea lor în formație. Și-a amintit atunci de vizita lui Yehudi Menuhin la București, în primăvara lui 1946. La recepția oficială oferită în cinstea lui, Menuhin îl rugase să îi ofere posibilitatea să asculte câteva înregistrări de muzică populară din arhiva de folclor a Societății Compozitorilor. I-a adus un pick-up și i-a pus diferite discuri. Atunci când a auzit interpretarea *Ciocârliei* de un necunoscut lăutar pe nume Gheorghe Dumitru-Tramvai, Menuhin a cerut să fie reluată. Cum soția lui Menuhin nu era în cameră, violonistul s-a repezit să o caute și a adus-o să asculte și ea. Menuhin, entuziasmat de

Pom "Flacăra"
Bine amicalment
Omar Sharif

Aflată într-un turneu în Canada, Margareta Pâslaru a participat la o emisiune de televiziune alături de actorul Omar Sharif

interpretare, a exclamat: „Țin să vă declar cu toată sinceritatea că mă voi socoti un mare violonist numai în clipa în care voi reuși să cânt la vioară la fel cu acest mare maestru”. Concluzia lui Harry Brauner: „Mă întreb ce s-ar fi făcut bictul Gheorghe Dumitru-Tramvai la examenul de calificare pentru ansamblul de muzică populară de care vorbeam mai sus!”

În Bd. Republicii nr. 43 s-a deschis prima bibliotecă municipală de artă din țara noastră. Sunt la dispoziția cititorilor 5.000 de volume. Pot fi ascultate diferite bucăți muzicale în diferite interpretări și urmărite pe baza partiturilor.

Ștefan Ciubotărașu povestește, într-un interviu pentru revista *Flacăra*: „Eu era să fiu cizmar, dragă tovarășă gazetăriță, tata m-a dat să fac ucenicia aici, în București, la un pantofar care ajunsese ca soldat, în timpul Primului

Război Mondial, pe la noi, prin Lipovățul Vasluiului. Zicea să ajung mai domn ca el, care a rămas calic și frânar ceferist o viață. Am ucenicit trei ani la Ene Filipescu, cizmărie n-am învățat, că în trei ani abia apuca să tragi bine cu mătura și să cunoști adresele clienților, dar aici am prins gustul de otrava dulce a teatrului. La domnul Ene al meu își făcea încălțări tot coconetul Bucureștiului, toate actrițele de soi, și așa, tot ducând sub braț pantofiorii Marioarei Zimniceanu, ori ai Marietei Anca, ori ai lui Valentinianu, mă întorceam cu bilete de favoare în buzunar, în loc de bacșiș.”

O glumă de 1 aprilie, menită să illustreze raporturile cordiale dintre conducătorii auto și pietoni, ce fac inutilă prezența milițianului

La 8 martie, la Paris, echipa masculină de handbal a României a devenit, pentru a treia oară, campioană mondială. Au fost necesare două reprize de prelungiri pentru a desemna câștigătoarea. În final,

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Ziarele din 11 aprilie publică știrea despre Consfătuirea cadrelor de bază din Securitate, Miliție, Procuratură și Justiție – ordinea este semnificativă –, unde Nicolae Ceaușescu a accentuat nevoia de a manifesta o preocupare mai intensă pentru încadrarea în muncă și în activitatea socială a tuturor cetățenilor, pentru întărirea ordinii și disciplinei în producție. Imediat se publică Decretul Consiliului de Stat al R.S.R. prin care se sancționează cu închisoare contravențională de la o lună la șase luni sau cu o amendă de la 1.000 la 5.000 de lei persoanele care se sustrag de la îndatorirea cetățenească de a-și asigura mijloacele de existență prin muncă, tinzând la practicarea unui mod de viață parazitar.

Se intensifică și pregătirea contrainformativă a populației. Un articol de pe prima pagină din *Scânteia* relatează cum o tânără, dornică să se căsătorească cu un străin („pe un perimetru de 237.500 km², cât are țara noastră, nu găsisse nici un partener pe plac”), visându-se „în toalete ca-n filme, făcând călătorii ca-n filme”, a cunoscut un tehnician sosit în România ca să acorde asistență la instalarea unor utilaje achiziționate din străinătate. Acesta i-a promis că o ia de soție, dar trebuie să se întoarcă și el acasă cu ceva concret. Așa că a trimis-o prin baruri ca să agațe cercetători de la care să fure informații. Primul cercetător întâlnit i-a deschis însă ochii asupra adevăratului scop urmărit de străin. După revelația avută, fata a mers la Consiliul Securității Statului. Ofițerul care a primit-o a ascultat-o, a asigurat-o că știau deja totul, cercetătorul fusese cu o zi înainte la ei, și a felicitat-o că i-a căutat. Ca-n filme.

Prin Hotărâre a Consiliului de Miniștri, Traian Zaharia a fost destituit din funcția de adjunct al ministrului Industriei Alimentare pentru favorizarea rudelor în vederea realizării unor câștiguri ilicite. Va putea lucra într-o unitate de producție,

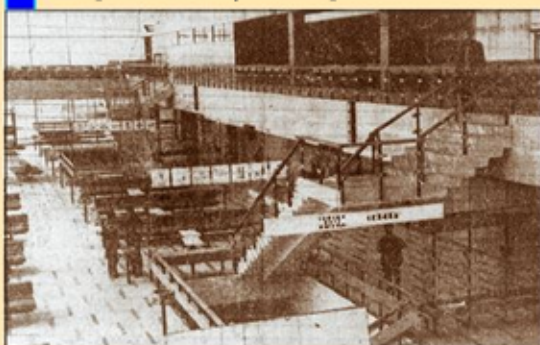
neavând voie să ocupe, doi ani, funcții de conducere. Tatăl lui a folosit o mașină de serviciu pentru a transporta din comuna Putinciul, Telcorman, o importantă cantitate de produse agricole la Râmnicu Vâlcea și de acolo la depozitul Vinalcool din Căciulata. Produsele erau destinate realizării unor venituri ilicite.

„Debuturile în proză ale anului trecut au tocmai caracteristica fugii de un anume șablon editorial și tendința, dusă de cele mai multe ori destul de departe, a individualizării artistice pronunțate. Rezultatele, în contextul debuturilor cunoscute, sunt ilustrate de cărți ca *Minciuna*, de Mircea Cojocaru, *Diminețile bătrâne*, de Nicolae Damian, *Prietena mea Si*, de Corina Cristea, *Cascadorii*, de Mircea Popa, *Noaptea pe latura lungă*, de Norman Manea, *Exilul pisicilor*, de Alexei Rudeanu [...] Din lumea

inginerilor constructori și a unei uzine se inspiră Norman Manea, autor al unor încercări de a surprinde sensul raporturilor zilnice din viața unei uzine și, mai ales, portretul conducătorului uzinei: «bătrânul» scrie Mihai Ungheanu, în *Scânteia*.

Ion Finteșteanu pune în scenă, la Teatrul Național, pic-

La 8 aprilie a fost inaugurat Aeroportul Internațional Otopeni

PĂRINTELE ADRIAN FĂGETEANU ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Cum scriam într-un număr anterior (Magazin istoric nr. 2/2020), singurul bucovinean membru al Rugului Aprins a fost părintele Adrian Făgeteanu. Ceilalți, precum părintele Daniil Sandu Tudor ori Mitropolitul Bucovinei, Tit Simedrea, au devenit pentru o vreme bucovineni, prin adopție. Tot în Nordul Moldovei funcționa Mănăstirea Slatina, iar în apropiere Mănăstirea Râșca, unde au viețuit temporar alți câțiva membri ai Rugului Aprins: părintele Arsenie Papacioc, părintele Petroniu Tănase, respectiv monahul Leonida Plămădeală, viitorul mitropolit Antonie.

Părintele Adrian Făgeteanu (1912 – 2011) s-a născut în Deleni (Cernăuți). Tatăl său era preotul Mihai Făgeteanu. A absolvit Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1931) și Facultatea de Drept (1935). După ce practică o vreme avocatura, este primit în Ministerul de Interne și devine comisar. În anul 1939 este șeful Biroului de Siguranță din Fălticeni. Întrucât participase la câteva congrese ale mișcării legionare (Sibiu, Craiova etc.), fără a fi fost membru însă, este arestat în anul 1941. Alege să meargă pe front, în linia întâi, pentru a scăpa de închisoare. Este grav rănit și eliberat în anul 1943.

Religia poate să asigure supraviețuirea

Revenit în Bucovina natală, se înscrie la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți și este tuns în monahism la Mănăstirea Putna, primind numele Adrian. Va absolvi Teologia la Succava (1947). Se mută în București, unde

se înscrie la Facultatea de Filosofie și este găzduit la Mănăstirea Antim. Aici are ocazia să asiste la întâlnirile Rugului Aprins și să devină un apropiat al lui Sandu Tudor. Îl ajută pe viitorul monah Daniil Sandu Tudor în organizarea câtorva „retragcri spirituale” ale unora dintre membrii Rugului Aprins, care se petrec pe timpul verii la Mănăstirea Govora și la Schitul Crasna. Conform propriilor mărturii, vor participa la aceste „exerciții spirituale”: Sandu Tudor, Andrei Scrima, Virgil Stancovici, părintele Benedict Ghiuș, părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac. Va intra în obștea monahală de la Mănăstirea Govora, apoi în cea a Schitului Crasna (Gorj), unde se alătură monahului Agaton Sandu Tudor, viitorul ieroschimonah Daniil de la Rarău. Este din nou arestat în decembrie 1950. Până în anul 1956 va trece prin mai multe închisori și pe la Canal. Este eliberat pentru puțină vreme – prilej cu care ajunge la Mănăstirea Lainici. Îl caută pe părintele Daniil Sandu Tudor, care era deja stareț la Schitul Rarău.

România a câştigat cu 13 – 12. Antrenorii A. Nedef, O. Vlase şi E. Trofin au avut la dispoziţie următorul lot: C. Otlea, C. Penu, Al. Dincă, Şt. Orban, Gh. Gruia, V. Samungi, C. Gaţu, R. Guneş, G. Kicsid, Gh. Goran, I. Popescu, Gh. Licu, C. Nica, M. Marinescu, T. Moldovan, Şt. Birtolom. „Remarcabilul comentariu al lui Cristian Țopescu ne-a făcut să trăim din plin atmosfera de mare intensitate a meciului” – se încheia comentariul din *Scânţia*.

Virgil Cândea scrie în acelaşi ziar despre descoperirea pe care a făcut-o la Mănăstirea Deyir El Şir, de lângă Beirut. „La sfârşitul veacului al XVI-lea, un cărturar din Damasc, Ioachim Daou, trecea prin Suceava, cu secretarul său, Mutran Isa, şi lega prietenie cu Gheorghe Movilă, fratele domnului Moldovei. Călătorii dăruiau o icoană păstrată până astăzi la Suceviţa şi luau note de drum în versuri, cum aflăm din manuscrise de la Biblioteca Naţională din Paris. Câteva decenii mai târziu, Macarie Zaim şi fiul său Paul diaconul petreceau câţiva ani la Curţile lui Vasile Lupu şi Matei Basarab [...] La 14 februarie răscoleam biblioteca Mănăstirii Dealului (Deir eş Şir, la vreo 20 de km de Beirut). Vream să văd faimosul manuscris cu însemnări de lectură din timpul călătoriilor sale în Ţara Românească şi Moldova al lui Macarie Zaim [...] Am revenit la Deir eş Şir de cinci ori. Manuscrisul lui Macarie devenise o obsesie. Iar când, în sfârşit, vechiul codice a fost găsit, exigenţele cercetătorului român au fost satisfăcute. Se lăsase de mult întunericul şi, cufundaţi cum eram în texte vechi de secole, numai luminile Beirutului ne aminteau, dinspre vale, în ce epocă trăim. Şi cred că era spre 11 ceasuri din noapte când tovarăşul meu, obosit, ajunge la fila 534 a codicelui şi-mi spune fără entuziasm: «Aici e vorba de nişte evenimente dintr-o ţară văzută de Macarie, al Aflak. Vreţi să continui?». Clipa răscumpără răbdarea, osteneala, timpul [...] Era titlul *Letopiseşului Ţării Româneşti de la «des-*

călecătoare». O frunzărire grăbită arăta că este vorba despre o cronică întrecăgă, de la Negru Vodă până la începutul domniei lui Radu Leon (1664). Cronică arabă a Ţării Româneşti este traducerea vechiului letopiseş muntean, a cărui existenţă au bănuit-o istoricii noştri, dar care ni se dezvăluie acum în una dintre cele mai vechi versiuni ale sale, anterioară oricărui alt manuscris cunoscut, anterioară prelucrărilor

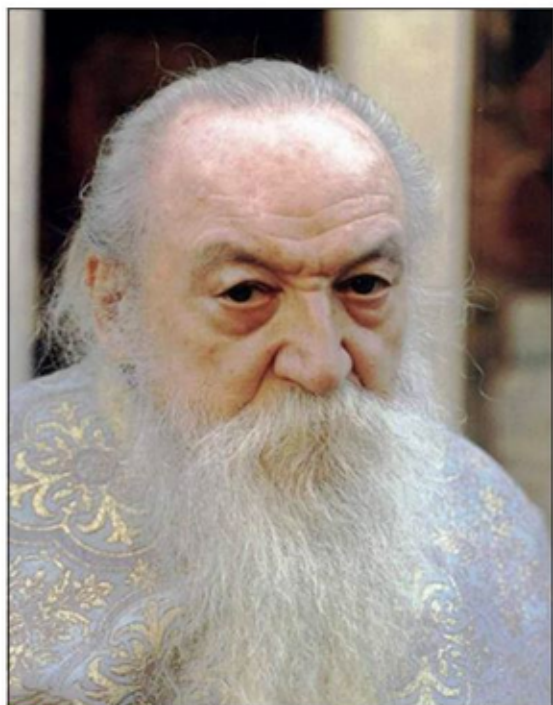
Bălenilor sau Cantacuzinilor.”

La 15 aprilie bucureştenii aflau că misiunea Apollo 13 a fost anulată în urma unei avarii survenite la bordul navei spaţiale. Marţi, la ora 03.13 minute, s-a declanşat alarma. Nava spaţială se afla la 329.000 km de Pământ. Două dintre cele trei pile generatoare de curent nu mai funcţionau şi unul dintre cele două circuite principale era scos din funcţiune. Cum a scăzut şi presiunea oxigenului, doi dintre cosmonauţi, Lovell şi Haise, trec în modulul de aselenizare, în cabină rămânând doar pilotul Swigert. Se fac calcule disperate pentru a stabili traiectoria de readucere a navei pe Pământ. La reîntrirea în atmosfera terestră vor fi obligaţi să părăsescă modulul de aselenizare care nu are scut termic care să îl protejeze. Peste trei zile cei trei amerizau cu bine.

Într-un articol publicat în revista *Flacăra* despre nevoia întăririi securităţii pe continentul european, Cristian Popişteanu reproduce cuvintele spuse lui de André Malraux: „Prea multe fenomene sunt guvernate de absurd în această lume. Trăim mereu la porţile absurdului. Înţelepciunea omului ar trebui să-l îndrume să fugă de aceste porţi. Războiul este în ordinea absurdului. Pacea în ordinea logicului omenesc. A căuta securitatea înseamnă a ţine cont de părerile fiecărei ţări, de interesele ei, de opţiunile ei. Noi avem fiecare o patrie la a cărei siguranţă trebuie să veghem. Noi avem cu toţii un Domus Europa la a cărei linişte, progres, civilizaţie ar fi bine să veghem”. ■

Romy Schneider, Elvira Popescu şi Alain Delon

La Mănăstirea Antim, din București

Spirit angajat, părintele Adrian Făgețeanu este reprezentantul facțiunii activiste a Rugului Aprins, fără să fi făcut parte din nucleul central al grupării. Mărturiile sale sunt însă autentice, chiar dacă puternic influențate de activitățile anticomuniste din tinerețe: „Înainte de venirea comunismului, românii erau mai credincioși. Marxismul a reușit să-l despartă pe om de Dumnezeu. Chiar și mulți dintre cei care nu credeau sau nu erau de acord cu marxismul au fost zdruncinați în credință. Iar cei născuți în comunism au fost cel mai mult distruși sufletește“.

Spre amuzamentul cercetătorului informat, există o serie de ucenici ai părintelui Daniil Sandu Tudor care și-au închipuit că sunt „vioara întâi“, că ei ar fi fost, fiecare în parte, „ucenicul cel iubit“ de duhovnic. Este un fenomen adesea întâlnit în antropologia religiilor, valabil și în cazul părintelui Adrian Făgețeanu, care declara uneori: „Am făcut parte din mișcarea Rugul Aprins, am fost un fel de mână dreaptă a părintelui Daniil, fost Sandu Tudor. Pe mine mă punea să organizez câte o retragere după model athonit. Și am făcut retrageri din acestea

la Mănăstirea Crasna și la Mănăstirea Govora. Eram acolo cu mulți oameni deosebiți; ne-au arestat sub acuzația că aveam «activitate intensă contra clasei muncitoare». Noi doar ne rugam. Ne interesa apărarea Ortodoxiei. Pe părintele Daniil l-am reîntâlnit la Aiud, apoi a fost omorât în bătaie“.

Dincolo de toate acestea, absolut de înțeles în cazul unui personaj a cărui viață a oscilat între închisoare și monahism, părintele Adrian Făgețeanu a rămas în memoria bucureștenilor ca un mare duhovnic, ale cărui mărturii sunt cutremurătoare: „Nu o să mă crezi, frate, dar în închisoare am fost cel mai aproape de Dumnezeu. Prețuiam acru pe care, într-o celulă suprapopulată, îl căutam câteva secunde, cu rândul, stând cu nasul sub crăpătura ușii. Prețuiam pâinea (două felii prin care întrezăreai lumina soarelui), alături de miera unei vorbe bune. Eram slabi, dar ne ajutam între noi. Lui Vasile Voiculescu i-am dat din porția mea. Firav și abia ținându-se pe picioare, era pus să ducă niște hârdaie mai mari decât el. Nu putea să le ridice și atunci gardienii îl pedepseau tăindu-i rația de mâncare... În închisoare aveai nevoie de hrană, dar, mai presus de toate, de Cuvântul lui Dumnezeu. Prin El ne-am arătat puterea.“

Îmi amintesc că, la Aiud, îmi făcusem un calendar pe degete, după metoda Gauss. Am calculat data Paștelui și mi-am dat seama că era exact în acea noapte. Fără să mă gândesc la urmări, am început să strig: «Hristos a înviat!» și, imediat, din toate celulele a început să răzbată spre cer cântarea cea minunată: «Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând, și celor din morminte viață dăruindu-le!». Răsuna Aiudul de chemarea speranței, de strigătul nostru de bucurie, spre disperarea gardienilor, care credeau că am început o revoltă. Alergau nebunește prin curte și trăgeau focuri de avertisment, dădeau telefoane și cereau întăriri. Erau speriați de glasurile noastre reunite, de forța spirituală a credinței, pe care nicio fereastră zăbreliată nu o poate opri“ (convorbire cu Sorin Preda în volumul *Părintele Adrian Făgețeanu și crucea Rugului Aprins*, Editura Lumea credinței, 2012, pagina 80).

Episodul simpatiilor legionare din viața lui Adrian Făgețeanu este rapid adus pe făgașul misticii creștine autentice prin întâlnirea cu Sandu Tudor. Iată ce scrie în acest sens istoricul George Enache: „În februarie 1947, după absolvirea Teologiei, Adrian Făgețeanu pleacă la București ca să studieze filosofia. În lipsa unor mijloace materiale, el urmează cursurile acestei facultăți până în iunie. La facultate îl întâlnește pe Danciu Agenor, tânăr legionar care se va converti mai târziu la catolicism, cu care are numeroase discuții despre rolul religiei și misiunea preoților și credincioșilor în rezistența împotriva comunismului. Eșecurile succesive ale luptei politice împotriva comunismului îl făcuseră pe Făgețeanu să fie tot mai convins că doar religia poate fi acel element capabil să asigure supraviețuirea individului în mediul social din ce în ce mai sufocant, iar aceste discuții îi întăreau convingerea. În iunie, primind acceptul starețului Vasile Vasilache să locuiască la Mănăstirea Antim, părintele Făgețeanu are ocazia să asiste la celebrele conferințe ale Rugului Aprins și să-l cunoască pe Sandu Tudor, care va exercita asupra lui o influență covârșitoare. Viitorul martir a aflat de trecutul legionar al tânărului monah și i-a spus că la conferințele de la Antim vin numeroși studenți cu simpatii legionare, frământați de destinul pe care trebuie să și-l asume. Sandu Tudor era convins că «pentru a continua lupta împotriva concepției materialiste nu-și mai au rostul metodele folosite de mișcarea legionară pe plan organizatoric, iar singura posibilitate de a lupta împotriva concepțiilor materialiste este cea pe plan religios, iar în cadrul Bisericii cea mai bună pregătire pentru o astfel de luptă se poate face în monahism». După cum se vede, Sandu Tudor făcea saltul de la planul politic la cel spiritual, cerând tuturor, indiferent de opțiunile lor politice, să se înarmeze cu armele Sfântului Duh. Așa s-a

Fotografie din dosarul de deținut, după ultima arestare

comportat cu acei tineri legionari amintiți mai sus, cărora le-a spus să lase politica și să aprofundeze calea lui Dumnezeu. Este o cale pe care va apuca cu entuziasm și Făgețeanu, chiar în iulie 1947 el participând la retragerea pe care Sandu Tudor a organizat-o la Mănăstirea Govora“ (vezi volumul colectiv *Părintele Adrian Făgețeanu și crucea Rugului Aprins*, Editura Lumina credinței, București, 2012, pagina 119).

Între închisoare și monahism

Trimis la închisoare din nou în februarie 1958, este cel cu care pornește arestarea lotului Rugului Aprins (16 oameni), încercându-se să se inducă ideea că întreg lotul ar fi avut o activitate legionară. Se pornea tocmai de la activitatea de tinerete a părintelui Adrian Făgețeanu. Este eliberat conform Decretului de grațiere cu nr. 411 în anul 1964, după ce primise 20 de ani temniță grea. Trece prin mai multe mănăstiri, se retrage pentru o vreme la Schitul Locurele. Îi cultivă pe stareții, celebri în epocă, Calinic Căraivan și Caliopie Georgescu.

Părintele Adrian Făgețeanu revine apoi la Mănăstirea Antim (București) unde, mai ales după 1989, devine foarte îndrăgit și căutat. În ultimii ani ai vieții se retrage din nou la Schitul Locurele, în apropiere de Lainici.

Clio anunță

ARMATA ROMÂNĂ ÎN EPOCA UNIRII PRINCIPATELOR

Dr. EMIL BOBOESCU

Muzeograf Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”

La 24 ianuarie, când toate privirile erau ațintite către Iași, Focșani sau chiar Galați, locurile unde se sărbătorește cu mare fast momentul în care a fost anunțată alegerea la București a aceluiași domnitor ca și la Iași, Alexandru Ioan Cuza, pentru a declanșa procesul ce a dus la definitivarea Unirii Principatelor, în Capitală, nu prea departe de vatra orașului, în vechea cazarmă a celui de-al IV-lea Regiment de Infanterie No. 21 au avut loc o serie de manifestări legate de momentul sărbătorit și epoca Unirii Principatelor.

Imagine din expoziție

Evenimentul organizat de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, actualul deținător al vechii cazărmi, cu titlul „Frați de arme peste Milcov”, a fost împărțit în două activități: una de reconstituire istorică și alta expozițională.

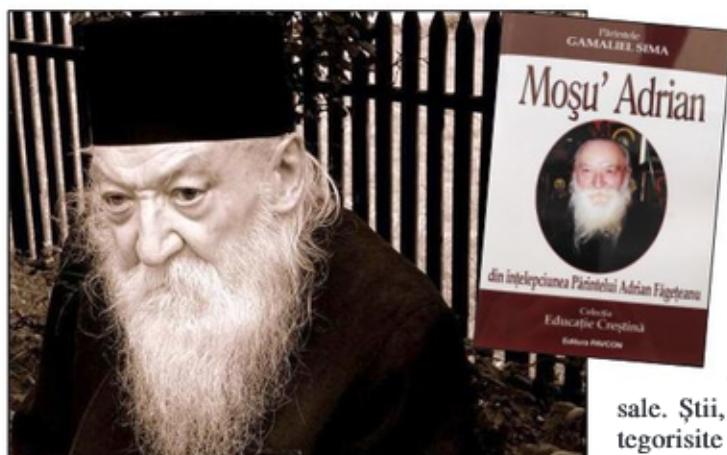
Cea de reconstituire istorică a presupus – prin participarea asociațiilor de profil de pasionați de istorie, cum ar fi: „6 Dorobanți”, „Tradiții Ostășești”, „Clubul de Istorie Militară” sau „Tradiția Militară” – pentru început efectuarea serviciului de ceremonial la deschiderea evenimentului, primirea înaltului oficial, generalul de brigadă Ionel Cristea (locuitor al comandamentului Comandamentului Logistic Întrunit), defilarea și depunerea unei coroane de flori la busturile lui Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu. În continuare, pentru următoarele patru ore, în Parcul de tehnică al muzeului s-au putut auzi, vedea și chiar mirosi, manevre de epocă, instrucție și, mai ales, instrucția tragerii cu armament de epocă, cu pulbere neagră, încărcare pe la gura țevii și sistem de dare de foc fie cu cremene, fie cu capsă percutantă. Toate aceste elemente

au fost foarte gustate de publicul care ne-a călcat pragul în număr surprinzător de mare. Menționăm și prezența la eveniment a reprezentanților Centrului Local „Baden Powell” al Organizației Naționale Cercetașii Români, care s-au alăturat cu jocurile tipice cercetașilor, punând întrebări pe teme istorice și prinzându-se în Hora Unirii.

Imagini și obiecte

Partea expozițională a constat în vernisarea expoziției temporare ce poartă titlul „Armata Română în epoca Unirii Principatelor”. Realizată în holul de onoare al muzeului, această expoziție are ca tematică principală prezentarea fenomenului militar românesc într-o importantă perioadă pentru devenirea acestuia, pe principii moderne.

Panourile puse pe simțe – cu imagini atât din epoca respectivă, cât și ulterioare, redau cât mai complet modul în care arăta armata Principatelor Unite. Sunt reproduse litografii de epocă, fotografii executate de Carol Popp de Szathmari sau desene realizate de locote-

Părintele Adrian Făgețeanu și coperta cărții părintelui Gamaliel Sima

Un duhovnic nonconformist

Fire milităroasă, trecută și prin ororile războiului, dar și prin cei câțiva ani de fost comisar al Siguranței, părintele Adrian Făgețeanu reușea, între altele, să-și câștige ucenicii prin umor, dovada unei inteligențe duhovnicești ieșite din comun. Mai ales în mediile ucenicilor săi de la Mănăstirea Antim

circulă o mulțime de anecdote duhovnicești al căror personaj central este părintele: „După ce i-am citit un articol de ziar al părintelui Paulin Lecca (despre părintele Dumitru Stăniloae), în care punea accentul pe «lacrimi», părintele Adrian a comentat astfel: «Predicile părintelui Paulin erau lacrimogene, preponderent lacrimogene, el chiar urmărea asta în predicile sale. Știi, în general, predicile pot fi categorisite în analogie cu gazele de luptă folosite de armată în război: unele sunt lacrimogene, când îți vine să plângi ascultând o asemenea predică, altele asfixiante, pe care, ascultându-le, îți vine să ieși și să nu mai auzi predica, altele somnifere, care te adorm efectiv și altele sunt vezicante, în care predicatorul lovește tare în moravuri și eretici și pe unii ascultători îi ustură ce li se predă»” (Părintele Gamaliel Sima – *Moșu' Adrian. Din înțelepciunea părintelui Adrian Făgețeanu*, Editura Pavcon, București, 2017, pagina 58).

Părintele Adrian Făgețeanu a fost un duhovnic nonconformist adaptat unui veac XX plin de convulsii. ■

BLITZ... CONCURS

Trmiteți, până la 15 mai 2020, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Ce bătălie din trecutul românilor i-a evocat lui Sever Paschievici vederea câmpului de luptă din valea Argeșului în noiembrie 1916?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din februarie 2020 este:

Săftița

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Pop Ioan**, din **Oradea**, județul Bihor.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2020.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15–702, Of. P. 15, sect. 1, București

de serviciu, unul de sublocotenent, celălalt de locotenent. Znacurile se purtau la guler și, prin denumirea de „însemn de serviciu”, arătau ofițerul care avea comanda efectivă a subunității sau unității respective în câmpul tactic sau de instrucție. În alte condiții aceste însemne nu erau purtate. Coloritul părții metalice și al stemei era totodată și un indicator al gradului purtătorului.

Pânza și acvila drapelului Batalionului de Geniu, model 1863

denumirea țării, „ROMÂNIA”, denumirea armii, „Geniu”, iar în colțuri se află casca și cizma, unul dintre însemnele clasice ale acestei arme. Dacă arma respectivă avea mai multe unități, locul semnului de armă era luat de cifra unității respective, cum era cazul, de exemplu, la regimentele de infanterie de linie, regimentele de lăncieri sau legioanele de dorobanți sau inspectorii de grănicieri.

Decorații și obiecte personale

Sunt expuse în vitrine și două drapele din epocă, de la care sunt prezentate pânza și acvila, cea din urmă fiind însemnul de egală importanță cu pânza, ce se regăsește în vârful hampei. Este important de punctat că modelul de acvilă pentru drapelele militare ce se folosește și în ziua de azi își are modelul original în cele adoptate în acea perioadă, ca și dictonul „ONOARE ȘI PATRIE”, ce este scris pe soclu, deși atunci a fost dispus în latină.

Primul drapel este un model 1861 și este cel mai cunoscut și identificat cu epoca respectivă. Are culorile dispuse orizontal, o acvilă argintie cu zbor deschis încoronată princiara în centru, cu scutul cu cele două steme, arme ale puterii și o banderă cu dictonul militar repetat. În colțurile flotante se află o cifră princiara, „A” într-o cunună de lauri. Nu există nicio dovadă că acest drapel ar fi fost distribuit trupelor.

Cel sigur distribuit este cel din 1863, care se regăsește în cealaltă vitrină, tot cu pânza și acvila. Acesta este drapelul Batalionului de Geniu, iar acvila și dispunerea orizontală a culorilor sunt similare cu primul, însă locul stemei este luat de inscripții. Sunt prezente

O altă vitrină este cea dedicată phaleristicii. Aceasta prezintă decorațiile instituite în vremea lui Alexandru Ioan I, cum ar fi Ordinul „Steaua României” model 1864, cunoscut și ca Ordinul „Unirii”, prima medalie românească, „Pro Virtute Militari”, înființată în 1860, ca o medalie comemorativă a Bătăliei din Dealul Spirei din 13 septembrie 1848, și primele variante ale Medaliei „Virtutea Militară” și Medaliei „Devotament și Curaj”, ambele tot model 1864. Lângă acestea avem trei plachete, dintre care două emise tot în epocă, mai exact, placheta „Manufactura de arme” 1863 și placheta „Azilul Elena Doamna pentru copii găsiți și orfani” 1862. A treia plachetă este închinată generalului medic Carol Davila și, deși este ulterioară, redă efigia generalului în uniformă epocii, prezentată în expoziție. Mai avem aici, la fel de reprezentative, o insignă de deputat al Divanului ad-hoc al Moldovei din anul 1857 și o medalie mărtisor cu efigia generalului Ioan Emanoil Florescu, unul dintre artizanii unificării armatelor celor două principate, ca primă instituție a tânărului stat.

Există și o vitrină cu obiecte personale ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza, unde sunt expuse: un ceas de buzunar care a aparținut domnitorului și care are o interesantă primă variantă de stemă a Principatelor Unite, o farfurie și un set de pahare cu cifra domnitorului, o tabacheră cu aceeași cifră și o scrumieră tapetată cu nasturi pentru uniformă de artilerie, care au aparținut tot prințului. Lângă acestea se regăsește un basorelief în lemn de epocă ulterioară.

Sperăm să ne treceți pragul până la începutul lunii mai, când această expoziție va face loc alteia. ■

Obiecte personale care au aparținut lui Alexandru Ioan Cuza

De la stânga la dreapta: uniformă de general de brigadă în mică ținută sau ținută de serviciu, modelul 1864; uniformă de locotenent-colonel de dorobanți, model 1866 (colecția Papazoglu) și sabie de cavalerie pentru trupă, model 1861; uniformă de căpitan de infanterie de linie, model 1862 și sabie de ofițer, model 1861; uniformă de vivandieră de infanterie, model 1865

nent-colonelul Alexandru Asachi, generalul Petre Vasiliu Năsturel, colonelul Andrei Potocki sau dr. Horia Vl. Șerbănescu, fiecare în epoci diferite, dar cu același subiect.

Din punct de vedere al obiectelor tridimensionale, vizitatorii pot admira în primul rând o serie de uniforme de epocă. Cinci dintre ele sunt reconstituite cu ajutorul elementelor originale de epocă: uniforma de vivandieră a unui regiment de infanterie de linie model 1865, uniforma de soldat de infanterie de linie model 1859, cea de sergent major sappeur (pionier) de infanterie de linie, model 1865, cea de căpitan de infanterie de linie model 1862 și cea de general de brigadă în ținută de serviciu sau mică ținută model 1864.

Uniforma originală este una de locotenent-colonel de dorobanți, trupele teritoriale călări de ordine publică ale vremii, ce poartă modificările anului 1866 și care a aparținut colecției Dimitrie Papazoglu. Dimitrie Papazoglu, ofițer ajuns până la gradul de colonel, a fost și unul dintre primii, dacă nu chiar primul colecționar sistematic de elemente militare, printre care s-au regăsit, bineînțeles, și uniforme. Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” deține o serie de uniforme și elemente de uniformă ce au aparținut colecției respective, mai ales pentru prima parte a secolului al XIX-lea și perioada incipientă a armatei române moderne.

Lângă toate aceste uniforme se regăsesc piese de armament din aceeași perioadă, toate originale, cum ar fi o pușcă cu capsă sistem Minié md. 1851/1861 și baioneta aferentă, o lance de cavalerie md. 1823/1861, o sabie de

ofițer md. 1822/1861, un tesac (sabie scurtă și lată purtată în trecut de caporalii, subofițeri și sergenții de stradă) de infanterie md. 1831/1864 și o sabie de cavalerie pentru trupă md. 1822/1861. Trebuie să aducem în atenție un buzduhan de tambur-major md. 1859, expus acum pentru prima dată.

Chipie, znacuri și drapele

În două vitrine diametral opuse ale expoziției sunt expuse alte elemente de uniformă originale. În prima vitrină se află un chipiu de maior aghiotant domnesc și un chipiu de căpitan de geniu, ambele model 1859, când primele însemne purtate la chipic erau similare cu cele ale armatei franceze. Între acestea două, se află o căciulă de soldat pedestru din Regimentul de Jandarmi din Moldova model 1862. Regimentul de Jandarmi din Moldova a continuat să funcționeze cu câte o companie în fiecare ținut al Moldovei, așa cum se întâmplase până la 1859, până la definitivarea reformei administrative din 1865, când escadroanele de dorobanți din județele muntene au fost extinse și în cele moldovene, iar jandarmii au fost trimiși la București și Iași cu câte o companie pedestră și un escadron călare, pentru a executa misiuni de pază și protecție în cele două cele mai importante orașe ale României, cât și trei escadroane în județele din sudul Basarabiei.

Cealaltă vitrină prezintă paftale de centură pentru uniforme ce aparțin diverselor arme și specialități, cât și două znacuri sau însemne

Lor li s-au adăugat două importante fețe bisericesti: episcopii Wine (primul al Winchesterului) și Aelfwyn.

Căsătorie din interes

Pentru identificarea celorlalte rămășițe, Heidi Dawson-Hobbs a propus o analiză complexă, bazată pe extragere de ADN din oase, datarea cu radiocarbon, dar și cercetarea cronicilor întunecatului început de Ev Mediu britanic.

Minuțioasa examinare științifică a specialiștilor britanici a mai scos la iveală un aspect până acum destul de controversat din trecutul insularilor: tulburile vremuri ale Războiului civil (1642 – 1651). Marea majoritate a istoricilor locali nu erau de acord cu scrierile cronicarilor contemporani conform cărora perioada apărea clar dominată de sentimente profund antiregaliste, transformate în uri viscereale. De pildă, un episod petrecut în 1642, chiar la începutul conflictului ce i-a pus față în față pe susținătorii Parlamentului și pe regaliști, arată cum trupele primei tabere, odată ajunse în Winchester, au folosit oasele regale pe post de proiectile menite să distrugă neprețuitele vitralii ale catedralei sau

alte obiecte de cult. „Acești monștri cu chip uman, care nu au nimic sfânt pe lume, nimic sacru, nu s-au dat înapoi în a profana și viola liniștea și pacea acestor lăcașuri ale morții” (Bruno Ryves, 1596 – 1677). Astăzi, pentru prima dată fără urmă de îndoială, specialiștii din Bristol au confirmat tragismul relatărilor de altădată. Un procentaj semnificativ din oasele femurale descoperite în cuferule din lemn (femurul fiind cel mai mare os al scheletului uman) prezintă fracturi evidente, ca și cum ar fi fost utilizate pe post de băte.

Unul dintre scheletele căreia i s-a acordat o atenție cu totul specială încă de la început a aparținut unei femei – Emma a Normandiei. Regina, astăzi aproape uitată, a reprezentat, în vremurile întunecatului veac al XI-lea, un adevărat personaj-cheie:

soție a doi regi, mamă bună pentru alți doi și vitregă pentru un al treilea. În timpul vieții, puternica regină a stăpânit, în nume propriu, posesiuni imense, fiind, la un moment dat, cea mai bogată femeie din țară.

În cadrul impresionantă expoziții din Winchester *Kings and Scribes: The Birth of a Nation* (Regi și scribi: Nașterea unei națiuni), deschisă până în ianuarie 2025, vizitatorii pot admira și o reconstituire 3D a reginei.

Răsfoind cronicile vechii Anglii, descoperim o poveste ca-n filme, cu trădări, intrigi politice și drame.

Născută spre finalul așa-numitului Ev Mediu întunecat (după unele surse în 985 sau 987), încă din primii ani de viață, Emma s-a trezit prinsă în mrejele unor complicate intrigi. După o relație destul de îndelungată cu

Heidi Dawson-Hobbs și Kate Robson Brown

Richard I, supranumit Cel Fără Teamă, ducele Normandiei (932 – 996), mama, Gunnora (despre care cronicarul normand Dudon de Saint-Quentin scria că ar fi fost de origine nobilă daneză), s-a luptat din răspuneri să capete statutul oficial de soție și recunoașterea celor opt copii. Dar problemele nu au încetat nici după oficierea căsătoriei în fața Bisericii. Cum Regatul

O REGINĂ DIN NOU ÎN ATENȚIE EMMA A NORMANDIEI

*Catedrala din Winchester
și două dintre cuferele de lemn
în care au fost descoperite osemintele*

ANA DARIE

La începutul verii anului 2019, unul dintre cele mai importante monumente arhitecturale și religioase britanice, Catedrala din Winchester, s-a transformat într-un adevărat laborator.

Cercetători de la Universitatea din Bristol, sub conducerea specialiștilor în osteologie și antropologie biologică Heidi Dawson-Hobbs și Kate Robson Brown, au descoperit, în interiorul a șase cufer de lemn speciale, peste 1.300 de fragmente osoase considerate a fi aparținut la cel puțin 23 de indivizi diferiți. Dintre acestea, pentru 11 s-au putut realiza identificări aproape complete: șase regi, o regină și doi episcopi – toți de origine anglo-saxonă –, un rege anglo-normand și unul anglo-danez. Lista este cu atât mai impresionantă, cu cât ea conține numele

unor personaje care au făcut istorie cu mai bine de 1.000 de ani în urmă: Cygils (611 – 642), Cynwulf (757 – 786), Ecgbert (802 – 839) și Aethelwulf (839 – 858) – conducători ai Wessex-ului;

Eadred, cuceritorul Northumbriei și rege al englezilor (946 – 955); Edmund Braț de Fier, eroul care l-a înfruntat cu vitejie pe danezul Knut cel Mare și a domnit peste englezi între aprilie – noiembrie 1016; mai sus-pomenitul Knut, rege al Angliei, Danemarcei, al Norvegiei și al unor părți din Suedia; fiul lui William Cuceritorul, William al II-lea, regele englezilor și cu destulă influență și în Regatul Scoției (1087 – 1100), și Emma a Normandiei, cea care a domnit ca regină-consoartă a englezilor în mai multe etape: 1002 – 1013; 1014 – 1016 și 1017 – 1035.

*Imagine din expoziția
Regi și scribi: Nașterea unei națiuni*

Îndepărtată de la Curte

Tragicul eveniment i-a eliberat complet calca lui Knut: de acum se putea declara stăpân pe întreaga Anglie. Și, atât pentru a parafa cucerirea, cât și pentru a încerca să liniștească tulburele ape de la Curte, a decis să o ia de soție pe văduva lui Aethelred, Emma.

Chiar dacă foarte puțini s-ar fi așteptat la aceasta, mariajul – spun cronicarii – ar fi fost unul cu adevărat fericit! Conștient de dificultatea unei domnii într-un regat străin, Knut a luat-o pe Emma drept aliat, cei doi împărțindu-și îndatoririle. Cu aceeași răbdare de care dăduse dovadă și în prima căsătorie, încetul cu încetul, Emma a reușit să-și transforme soțul într-un personaj acceptat atât de Curte, cât, mai ales, de Biserică. Conștientă de puterea pe care o deținea cea din urmă, a pus în practică un abil plan de a-i câștiga sprijinul, oferind multe și impresionante daruri (precum o cruce masivă de aur trimisă slujitorilor Domnului de la Catedrala din Winchester), ajutând la reconstrucția bisericilor distruse în timpul raidurilor sau luându-și sfătuitori din tagma preoțimii.

Knut reușise să pună bazele unui vast imperiu ce cuprindea, pe lângă Anglia, teritoriile Danemarcei și ale Norvegiei, dar și unele regiuni din Suedia, astfel că prezența sa era mereu cerută în cele mai îndepărtate locuri. Arătându-și încrederea în mintea așezată a soției, el a lăsat-o să guverneze singură Anglia. Și astfel, într-o perioadă în care femeile nu cân-

... (reconstituirea 3D a reginei)...

tăreau prea mult în ochii contemporanilor, Emma a câștigat o poziție specială și a știut să o mențină multă vreme, fiind mereu privită cu respect.

Moartea lui Knut, survenită la 12 noiembrie 1035, a aruncat-o din nou pe Emma în plină vâltoare.

Primului născut din relația Emma – Knut, Hardeknud (1018 – 1042), i-a revenit tronul Danemarcei, în timp ce celălalt fiu din căsătoria anterioară a danezului (cu Aelfgifu din Northampton), Harold Picior de Iepure (1015 – 1040), a preluat stăpânirea Angliei.

Situația complicată le-a apărut celor doi fii ai Emmei

din mariajul cu Aethelred, Edward și Alfred, o ocazie perfectă de a revendica tronul părintelui. Ceea ce părea un plan aproape perfect s-a terminat lamentabil, cu orbirea și asasinarea lui Alfred de susținătorii taberei adverse.

Și, din nou, Emma s-a văzut nevoită să ia hăturile în mâini. Mai întâi, și-a convins fiul, Hardeknud, să se întoarcă în Anglia. Sosirea acestuia a coincis cu moartea lui Harold (17 martie 1040). Sub titulatura de Knut al III-lea, el a preluat și tronul Angliei (1040 – 1042), pe lângă cel al Danemarcei (1035 – 1042). Abilă mediatore, Emma a reușit, apoi, să aplice vechile conflicte dintre fiii săi vitregi Hardeknud și Edward. Moartea primului (8 iunie 1042) nu a mai pus-o, aparent, într-o situație la fel de complicată. Însă relația sa cu Edward Confesorul nu a fost una dintre cele mai bune. Proaspăt unsul rege a îndepărtat-o încetul cu încetul din inima Curții, preluându-i nu numai multe dintre prerogative, ci și trimițându-o să locuiască la castelul din Winchester. Mai mult chiar, odată cu oficializarea căsătoriei cu Edith Godwineson, fiica unui vechi dușman al reginei, contele de Essex, Emma a fost forțată să se retragă din viața publică, petrecându-și ultimii ani din viață departe de politică, într-o penumbră aproape totală. A plecat din această lume la aproape 70 de ani, la 6 martie 1052. Rămășițele pământești i-au fost adăpostite în imponenta Catedrală din Winchester, unde trebuia să își găsească liniștea eternă... ■

... pentru a scăpa de invazia danezilor lui Swein

Normandiei se afla în plină expansiune, iar Richard stabilise relații destul de strânse cu tabăra vikingă, de peste Canal, regele englez Aethelred al II-lea a simțit nevoia semnării unei alianțe cu Cel Fără Teamă. Tânăra Emma a devenit parte a noului pact, fiind trimisă, în anul 1002, în Anglia, să-i devină soție mult mai vârstnicului Aethelred (968 – 1016).

Vremuri tulburi

Nici diferența de vârstă, de aproape 20 de ani, dar nici faptul că regele englez era deja căsătorit (din 985) cu Aelfgifu, fiica unui nobil din York, cu care avea zece odrasle, nu au reprezentat vreo piedică. Ca orice fiică ce respecta fără să crâcnească voința paternă, Emma a traversat Canalul, devenind regină peste o Anglie afectată de dese raiduri vikingi, dezbinată și nesigură. Tânăra a dat însă dovadă de răbdare și tărie de caracter ieșite din comun. Zi după zi, fără să se plângă sau să-și arate slăbiciunile și temerile de a se afla printre străini, a reușit să câștige respectul și încrederea nobililor din jur. La rândul său, Aethelred, fermecat de tânăra soție, i-a oferit daruri peste daruri și, în special, importante proprietăți, pe care Emma le-a administrat cu inteligență, câștigând venituri serioase. Poziția la Curtea Angliei i-a fost și mai mult întărită odată cu venirea pe lume, destul de rapid după căsătorie, a celor trei copii – Edward (1003 – 1066), Goda (1004 – 1047) și Alfred (1005 – 1036).

Dar, din păcate, mult dorita alianță cu Normandia nu a adus liniște pentru domnia lui Aethelred. Pe

Knut cel Mare

bună dreptate primise porecla de Cel Șovăielnic – nu de puține ori politica regelui englez a pendulat între o tabără sau alta, între acalmie și violență. La doar câteva luni de la nuntă, Emma a fost nevoită să privească cum soțul și-a pus în aplicare planul de a-i distruge pe toți danezii din Anglia: așa-numitul masacru din ziua Sf. Bricius (13 noiembrie 1002), venit ca reacție la repetele și devastatoarele raiduri ale danezilor asupra teritoriului britanic (997 – 1001). Astăzi cifra victimelor nu se cunoaște, însă printre ele s-au numărat și importante personaje ale vremii, precum

Gunhilda, sora regelui danez Swein I (960 – 1014). A fost scânteia care a reaprins conflictul ce avea să domine istoria următorilor ani.

Câțiva ani și-a pregătit Swein războiul. În 1009 a pornit o campanie fără precedent. După cum o arată *Cronicile anglo-saxone* (o colecție de anale create, inițial, la finele veacului al IX-lea, în timpul regelui Alfred cel Mare), „prin august trupele lui Swein au ajuns la Sandwich. A reușit foarte repede să cucerească toată regiunea de est [...] Din orice ținut prin care trecea lua prizonieri”. Situația internă nesigură a forțat-o pe Emma să decidă să se reîntoarcă acasă, pentru a se pune pe ea, dar mai ales pe copii, sub protecția părintelui. Și Aethelred a reușit să scape și s-a refugiat în Insula Wight, unde și-a stabilit reședința pentru o bună bucată de timp.

Moartea neașteptată a lui Swein (3 februarie 1014) le-a permis celor doi să se reîntoarcă în Anglia. Emma nu s-a putut bucura prea mult de liniștea conjugală, Aethelred aflându-se mai mult pe câmpul de luptă, în încercarea de a i se opune fiului lui Swein, Knut cel Mare. La 23 aprilie 1016, Aethelred se stinge din viață, lăsându-și atât regatul, cât și soția într-o situație extrem de complicată. Armatele lui Knut erau aproape peste tot, iar la Curte, cei zece copii din prima căsătorie a lui Aethelred erau considerați urmași legitimi. Cel mai mare dintre ei, Edmund, se afla tocmai pe punctul de a încheia o alianță cu Knut, ce viza împărțirea Angliei. După unii istorici, planul ar fi atras mânia multora, culminând chiar cu omorârea fiului lui Aethelred (30 noiembrie 1016).

Emma și copiii fug...

OAMENI DE ȘTIINȚĂ ȘI SAVANȚI ROMÂNI

GRIGORE... NATURALIST		VLAICU AUREL		ACELA		PRIMELE INVENȚII			TRAIAN... AVIAȚIE
GERON- TOLOGIE		APELI		A SE ÎMBĂIA		ÎN FINAL!			VICTOR... BACTERIOLOG
								ÎN CUBA!	
								PERSOANE VIOLENTE	
TRAIAN LALESCU			C-TIN ARSEN			CU GREU			
A EXISTA			DELICATĂ			PROCOPIU ȘTEFAN			
		SALIGNY ANGHEL			FINAL DE EPOPEE!		ÎN GRABĂ!		
		VIOI ÎN MUZICĂ					ANIMAL DOMESTIC		
NICOLAE... FIZIOLOG									ÎN RALIU!
PENTRU GEORGE EMIL CU NOBEL									
						ANEXĂ LA MOTO			
						GHEORGHE NEUROCHI- RURG			
	PRIMA DOMNĂ				PUI DE OAI				ȘTEFAN... CIBERNETICĂ
	EMIL... BIOLOG, SPEOLOG				SELENARE				
				HOLDĂ!				IODATE ÎN CIOCI	
INSTRUMENT MUZICAL COMPLEX			CINGĂTOARE						VECHI CALCULATOR CU BILE
ÎN MARE!			PECETE!						
				UNIC ÎN FOND!			PREFIX DE VIAȚĂ		
				SUFLET DE POET!					
ASCUȚIT		HENRI							NU MAI MULT
		... CARAFOLI							
			EPOCI				PIESĂ DE ȘAH		
			METAL PREȚIOS				ARMĂ LA ARTILERIE		
SALUT ROMAN				PUNCT CARDINAL				DATE!	
ÎN FILAJI								DARE!	
					ÎNDRĂZ- NEALĂ				
CUNOSCUȚ				INSTRUMENT ASTRONOMIC PENTRU SPIRU HARET					
ATMO- SFERĂ									

D. CIREAȘ

CERTURI ÎN EMIGRAȚIE

În anul 1946, Mihail Romașcanu, împreună cu soția și cu Vintilă V. Brătianu reușesc să evadeze în mod spectaculos din România, cu ajutorul prietenului lor, pilotul Matei Ghica-Cantacuzino, cu un vechi bombardier. După ce au scăpat de aviația de vânătoare iugoslavă, au aterizat la Bari, în Italia. Ajuns la New York, Mihail Romașcanu a fost unul dintre inițiatorii creării, în ianuarie 1948, a Consiliului Partidelor Democratice Române. A intrat însă destul de repede în conflict cu reprezentanții Partidului Național-Țărănesc din acest organism.

Documentul pe care îl prezentăm în continuare – le mulțumim, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate – provine de la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace și ne oferă punctul de vedere al reprezentanților național-țărăniști.

Sire,

Mulțumind respectuos pentru bunele cuvinte ce Majestatea Voastră le are la adresa Consiliului Partidelor și pentru interesul pe care îl arată acestui organism, ne permitem, drept răspuns la scrisoarea domnului general C. Petre-Lazăr din 25 aprilie 1950, a supune cele de mai jos:

Consiliul Partidelor Politice a fost constituit în străinătate ca o continuare a înțelegerii dintre șefii partidelor noastre din țară și urmărește același scop: coordonarea tuturor forțelor democratice, pentru a duce în comun lupta împotriva opresorului străin și a unui guvern uzurpator, aservit ocupantului sovietic.

Consiliul Partidelor Politice are caracterul unui sfat al partidelor politice democratice, hotărât să continue colaborarea din țară, pentru a promova cu puteri unite obiectivele ce le sunt comune: independența și libertatea României în vechile ei fruntarii și reîntronarea unui regim democratic în țara eliberată.

El cuprinde membrii îndreptățiți a reprezenta organizațiile noastre politice, fie în temeiul unor mandate speciale ale forurilor statutare din țară, fie prin calitățile ce le-au destinat în conducerea centrală a partidelor noastre.

Dat fiind condițiile speciale în cari ne găsim, componenții Consiliului fiind răspândiți în diferite țări din Europa și America, nu s-a fixat un sediu stabil. El se adună de câte ori nevoia o cere, la cererea oricărui dintre membri și acolo unde ei se află mai numeroși în momentul convocării.

Un secretariat permanent funcționează la Paris, secretar fiind dl. prof. V.V. Veniamin. Iar corespondența urgentă, destinată membrilor aflați în Statele Unite, o primim pe adresa d-lui Emil Ghilezan, la New York.

Sire,

De îndată ce majoritatea membrilor Consiliului s-au aflat în Statele Unite, o ședință a fost convocată de către reprezentanții partidului liberal, cu scopul de a se discuta unele probleme de viitor și pentru a examina unele nemulțumiri manifestate de dl. M. Fărcășanu. În concret, dl. M. Fărcășanu a cerut să reconsiderăm proporția reprezentării noastre în Comitetul Național, reclamând desemnarea d-lui V.V. Brătianu în Comitet.

Nimeni dintre membrii prezenți nu s-a opus la o astfel de cooptare, dat fiind că toți suntem animați de ideea că partidele trebuie cât mai amplu și mai numeros reprezentate în Comitetul Național și că dl. V. Brătianu se bucură de unanime aprecieri printre colegii domniei sale.

Dar cum problema numirii unui membru de partid ridică însăși problema schimbării de structură a Comitetului Național, am socotit cu cale să discutăm oportunitatea propunerii în legătură cu complicațiile pe care le-ar fi antrenat – orice modificare implicând altele –, precum și necesitatea de a acorda revendicările partidului liberal cu cele ale celorlalte partide.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) M. Mora Party switching, an old sin • S. Paschievici, I. Hoiescu Memories from the First World War. The abandonment of Bucharest • Al. Ghişa Romania and the Versailles treaty system • C. Borangie Thracians, Geto-Dacians or Getae and Dacians? • M. Cazacu Banquets at the Romanian voivodes' court, sometimes with a happy ending, other times ending under the headsman's axe (II) • C. Ştefan Mihail Manolescu's role in bringing Carol to the throne • D. Matei *Magazin istoric* and the need to popularize history • O. Senciuc Madame Smaranda Donici, one of the guests to voivode Mihai Suţu's banquet • I. Schipor Deportation of ethnic Germans from Romania to the U.S.S.R. Documents from the Russian archives (VI) • G. Roşu Once upon a time: April customs • I. Giurea After defeating Bolshevism, the Romanian army leaves Hungary (II) • In Bucharest, 50 years ago • M. Vasileanu Father Adrian Făgeţean and the Burning Bush • E. Boboescu The Romanian army during the era of the Principalities' Union • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Мора Политическое хамелеонство, старая болезнь • С. Паскиевич, И. Хойеску Воспоминания из Первой мировой войны. Покидание Бухареста • Ал. Гиша Румыния и система версальских договоров • К. Боранджик Фраки, гето-даки или геты и даки • М. Казаку Пирь при дворцах румынских воевод, завершённые или весело, или под топором палача (II) • К. Штефан Роль Михаила Маноилеску в возвращении на престол Кароля • Д. Матей *Магазин историк* и необходимость популяризации истории • О. Сенчук Боярыня Смаранда Донич, приглашённая на обед господам Михасем Суцу • И. Скипор Документы российских архивов о ссылке румынских немцев в СССР (VI) • Дж. Рошу Жили-были: апрельские обычаи • И. Джуркэ После поражения большевизма румынская армия покидает Венгрию (II) • В Бухаресте, 50 лет тому назад • М. Василянцу Отец Адриан Фэджецэану и Неполитимая Купина • Е. Бобоеску Румынская армия в эпоху воссоединения Румынских Княжеств • Румынские документы в Гуверском Институте (CLXIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 8.00

DIALOG CU CITITORII

POVESTEA UNUI SAT

Domnul RUS AUGUSTIN ne trimite următoarele rânduri: Nicolae Iorga afirma că „numai atunci când fiecare localitate, fiecare colț de țară vor avea scrise istoria lor, vom avea scrisă în întregime istoria națională”.

În hotarul satului Budești (numit până în 1924 Budateleec, Budatelke), au fost identificate urme de viață omenească încă din perioada neolitică, apoi dacică, romană, și daco-romană. Atestarea documentară sigură apare la 10 aprilie 1329, cu prilejul unui schimb de moșii între regele maghiar Carol Robert de Anjou și doi dintre magiștrii săi. La solicitarea părților, trimișii Capitlului din Alba Iulia, prezenți în teritoriu, au consemnat că „hotarele moșiei Budateleec încep de la locul numit Kapus... apoi hotarul coboară la râul Ludoș și trecându-l merge spre muncelul numit Dealul Răchitiș, care o desparte din partea de apus dinspre pământul Cătina,... de aici, el merge pe alt muncel, numit Dealul Țuguat, care o desparte pe pământul Copru, apoi

el se îndreaptă pe aceeași creastă spre muncelul numit Dealul Crucii, iar de aici, la cel numit Dealul Lumpe-dului, care dinspre partea de apus ține de pământul Budateleec, iar din partea de răsărit de pământul numit Sânmihai, apoi hotarul merge pe o creastă care desparte pământurile numite Chiciudi și Visuia, apoi merge pe aceeași creastă până la locul de mai înainte numit Kapus”.

Istoria, chiar dacă este un „tăinic atelier a lui Dumnezeu”, se scrie însă, în cea mai mare parte, pe bază de documente. Un asemenea document este *Conscriptia fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, analizat sub mai multe aspecte de un colectiv de cercetători (Remus Câmpean, Anton Dörner, Florin Mureșan) de la Institutul de Istorie „Gh. Barițiu” din Cluj-Napoca, coordonați de prof. Ladislau Gyemant.

Scopul Conscriptiei este înregistrarea populației contribuabile pe baza instrucțiunilor imperiale din martie 1750. Datele complete se păstrează pentru 2.117 de localități ale Principatului Transilvaniei, dar pentru comitatul Cluj lipsesc pentru 31 de localități, printre care și satul

Budești. Se presupune că datele nu au fost înregistrate ori că s-au pierdut. Principalii contribuabili sunt țăranii dependenți, iobagii, care prezintă două treimi din populația dependentă, urmași de jeleri și alte categorii.

Pentru satul Budești, se face mențiunea că are „un teritoriu întins și fertil, hotarul poate fi arat cu patru, șase și opt boi, nu necesită gunoaie, există trei păduri aproape pustiite, care ajung doar pentru nucile și pari. Piețele se află la Bistrița și Gherla. Veniturile publice lipsesc cu totul. Plata contribuției de 40 de florini a fost luată în schimbul a două zile de robotă anual. Locuitorii trebuie să meargă la mori de măcinat străine...”.

Autoritățile sunt interesate de identificarea corectă a numărului sesiilor (delnițelor), în proprietatea cui se află ele, cu ce se cultivă, câte animale bune de jug există, etc.

Cei interesați pot afla multe informații dacă zăbovesc cu răbdare asupra celor trei părți din lucrarea apărută sub egida Academiei Române, la Editura Enciclopedică, București, 2016, intitulată *Conscriptia fiscală a Transilvaniei din anul 1750*.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081

20004